

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Enrikos Lubaitės,
II kurso, magistrantūros
baudžiamosios justicijos studijų
šakos studentės

Magistro darbas

**Priežastinis ryšys teismų praktikoje
Causation in Court Jurisprudence**

Vadovas: lekt. dr. Paulius Veršekys

Vilnius
2025

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Baigiamajame darbe aptariama priežastinio ryšio samprata teisėje ir kitose mokslo disciplinose, analizuojama priežastinio ryšio raida ir ištakos, sąsajos su priežastingumu. Pasitelkiant teismų praktiką siekiama nustatyti su kokiomis problemomis susiduriama nustatant priežastinį ryšį nusikaltimų žmogaus gyvybei, eismo saugumui ir aplinkos apsaugai, bylų kontekste. Siekiama atsakyti į klausimą, kokiais atvejais priežastinis ryšys tarp veikos ir kilusių padarinių gali būti nutrauktas. Darbe taip pat nagrinėjama, kaip ekspertiniai tyrimai gali įtakoti priežastinio ryšio nustatymą, pasitelkiant bylų pavyzdžius, siekiama nustatyti galimą sąsają tarp ekspertinio vertinimo metu padarytų klaidų ir netinkamo priežastinio ryšio nustatymo.

Pagrindiniai žodžiai: priežastinis ryšys, specialisto išvada, teismo medicininė ekspertizė, priežastinio ryšio nutraukimas, *novus actus interveniens*, būtinas priežastinis ryšys, atsitiktinis priežastinis ryšys.

The concept of causality in law and other academic disciplines is discussed in the thesis, along with an analysis of the development and origins of causality and its links to causation. Using case law, an attempt is made to identify the problems encountered in establishing causality in cases involving crimes against human life, traffic safety, and environmental protection. The aim is to answer the question of in which cases the causal link between the act and the consequences that have arisen can be broken. The paper also examines how expert investigations can influence the establishment of a causal link, using case examples to identify a possible link between errors made during expert assessment and the incorrect establishment of a causal link.

Keywords: causal relation, expert opinion, forensic medical examination, break in the chain of causal relation, *novus actus interveniens*, necessary causal relation, accidental causal relation.

TURINYS

IŽANGA	2
1. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATOS IR REIKŠMĖS BENDRIEJI KLAUSIMAI	5
1.1. Priežastinio ryšio sampratos ir sąsajos su kitomis mokslo disciplinomis analizė.....	5
1.2. Priežastinio ryšio nustatymo reikšmė bei rūšys baudžiamojoje teisėje.....	16
2. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO PROBLEMŲ ANALIZĖ ATSKIRŲ KATEGORIJŲ BYLOSE	27
2.1. Priežastinio ryšio nustatymo problemos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose	27
2.2. Priežastinio ryšio nustatymo problemos kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose	38
2.3. Priežastinio ryšio nustatymo problemos aplinkos apsaugos ir išteklių naudojimo taisyklių pažeidimų bylose.....	49
IŠVADOS	61
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	63
SANTRAUKA.....	72
SUMMARY	73

IŽANGA

Priežastinių ryšių ieškojimas, nustatymas ir supratimas yra praktiškai neatsiejama kiekvienos mokslo srities dalis. Būtent dėl šios priežasties priežastinius ryšius galima išvelgti kiekvienoje mokslo disciplinoje ir dėsniai, teorijos bei išvados yra grindžiamos priežastingumu. Vis dėlto, priežastingumą kaip reiškinį daugiausia nagrinėjo filosofijos mokslas, kuris iš dalies, padėjo pamatus rasti teisėje nagrinėjamam priežastiniam ryšiui. Kai kurios teisėje nustatomo priežastinio ryšio teorijos vis dar remiasi aritmetiškais idėjomis. Šiame darbe nagrinėjamas specifinis, išskirtinai teisei aktualus priežastinis ryšys, jo samprata, reikšmė, sąsajos su kitomis disciplinomis, bei praktinės problemos pastebimos atskirų kategorijų bylose. Baudžiamojoje teisėje priežastinis ryšys laikomas objektyviu nusikalstamos veikos sudėties požymiu, kurio konstatavimas yra būtina sąlyga nustatant baudžiamąją atsakomybę. Vis dėlto, pastebima, kad sudėtingose bylose priežastinio ryšio įvertinimas yra probleminis ir teisės doktrinoje suformuotos taisyklės ne visais atvejais gali padėti pasiekti teisinį aiškumą.

Nagrinėjamos temos aktualumas. Priežastinio ryšio nustatymo problemos egzistuoja nuo teisės, kaip mokslo atsiradimo pradžios. Iki šių dienų priežastinio ryšio tinkamas nustatymas išlieka viena svarbiausių problemų tiek teisės teorijoje, tiek teismų praktikoje. Priežastinis ryšys padeda nustatyti, ar tarp asmens veiksmų ir kilusių padarinių egzistuoja pakankamas ryšys, leidžiantis konstatuoti nusikalstamos veikos sudėtį. Aktualumas atsiskleidžia nagrinėjant sudėtingas bylas, ypač kai į priežastingumo grandinę įsiterpia papildomi veiksniai, kurių nebuvo įmanoma numatyti, arba kurie panašiose situacijose yra netipiški. Tiek teisinėje literatūroje, tiek teismų praktikoje nėra vienareikšmiško atsakymo, kaip turėtų būti sprendžiamos tokio pobūdžio problemos. Dažniausiai apsiribojama teorijomis, kurios yra ganėtinai abstraktaus pobūdžio ir smarkiai įtakotos filosofijos mokslo arba rekomenduojami testai, kurie yra primityvūs ir nepadeda atsakyti į sudėtingus teisinius klausimus. Teisės praktikoje šio ryšio vertinimas kelia daug iššūkių. Tinkamas priežastinio ryšio nustatymas užtikrina teisingumo, proporcingumo, objektyvumo ir nešališkumo principų įgyvendinimą, todėl ši tema išlieka aktuali iki šių dienų. Nusikaltimai žmogaus gyvybei bei nusikaltimai kelių eismo saugumui yra dažnai pasitaikantys teisminėje praktikoje, o tinkamas priežastinio ryšio nustatymas yra esminė sąlyga tinkamam bylos išsprendimui. Nusikaltimų aplinkai kontekste priežastinio ryšio problematika Lietuvoje nėra detaliai išanalizuota, todėl

reikalauja ypatingo dėmesio. Atsižvelgiant į tai, kad priežastinis ryšys yra esminė baudžiamosios atsakomybės taikymo sąlyga ir jog tiek doktrinoje, tiek teismų praktikoje vis dar egzistuoja šio instituto apibrėžtumo stoka, darytina išvada, jog priežastinio ryšio nustatymo ypatumų analizė išlieka ypač aktuali.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas – išanalizuoti priežastinio ryšio sampratą, raidą, rūšis ir jo nustatymo probleminius klausimus baudžiamojoje teisėje.

Darbo uždaviniai:

1. Išanalizuoti priežastinio ryšio sampratą, raidą, rūšis ir reikšmę baudžiamojoje teisėje.
2. Atskleisti priežastinio ryšio nustatymo probleminius aspektus atskirų kategorijų bylose.

Darbo objektas. Šio darbo tyrimo objektas yra priežastinis ryšys.

Tyrimo metodai:

1. Analizės metodas pasitelktas sistemingai tiriant tiek nacionalinių teismų praktiką, tiek ir mokslinius šaltinius. Teismų praktikos analizė padeda atskleisti nagrinėjamos temos aktualumą, problematiką, teisės taikymo klaidas bei išimtinis atvejus formuojančius teismų praktiką. Mokslinių darbų analizė leidžia identifikuoti sisteminės priežastinio ryšio nustatymo klaidas bei rekomendacijas, kaip jas spręsti.
2. Lyginamojo metodo pagalba atskleista priežastinio ryšio samprata ir jo sąsajos su kitomis mokslo disciplinomis bei teismų daromos klaidos atskirų kategorijų bylose nustatant priežastinį ryšį. Tokiu būdu lyginamos priežastingumo problematikos sąsajos su kitomis mokslo disciplinomis, ir galima jų įtaka bei reikšmė teisėje nustatomam priežastiniam ryšiui bei identifikuojamos situacijos, kai nesivadovaujama teismų praktika.
3. Pritaikius loginį metodą nustatytos pagrindinės problemos, susijusios su priežastiniais ryšiais, nusikaltimų žmogaus sveikatai, eismo saugumui ir aplinkos apsaugos, bylose. Loginis metodas leido sistemiškai atskleisti priežastinio ryšio nustatymo problemas skirtingų kategorijų bylose, išanalizuoti atvejus, kai priežastinio ryšio grandinė yra nutraukiama.
4. Apibendrinimo metodas pasitelktas sisteminant surinktą medžiagą ir priimant galutines išvadas nagrinėjama tema. Taikant šį metodą nustatytos dažniausios teismų praktikoje

pasitaikančios priežastinio ryšio nustatymo problemos. Identifikuotos sisteminės klaidos, kritiškai įvertinti teismų sprendimai ir padarytos išvados.

Baigiamojo darbo hipotezė:

1. Priežastinio ryšio nustatymo klaidos dažniausiai padaromos dėl netinkamo faktinio priežastinio ryšio nustatymo.

Darbo originalumas. Lietuvoje priežastinio ryšio nustatymo problemos buvo nagrinėjamos U. Urbšytės straipsnyje, analizuojant bylas, kai asmuo nužudomas suduodant vieną smūgį, t. y. nagrinėjamas nedėsningas (atsitiktinis) priežastinis ryšys. Šį aspektą analizavo ir V. Piesliakas. Tuo tarpu L. Žalnieriūnas atliko išsamų tyrimą ir negarinėjo priežastinio ryšio nustatymo problemas bei išsamiai išanalizavo priežastinio ryšio teorijas, nusikaltimų žmogaus gyvybei, eismo saugumui, darbų saugos, piktnaudžiavimo tarnyba bei apgaulingo ir aplaidaus apskaitos tvarkymo, kontekste. Žymesni užsienio autoriai, nagrinėję priežastinio ryšio nustatymo problemas, yra R. W. Adler, T. Honore, P. K. Tyu ir C. Lord. Šiame baigiamajame darbe nagrinėjamos priežastinio ryšio nustatymo klaidų sąsajos su bylose atliktais ekspertiniais tyrimais, siekiama išsiaiškinti, kaip teismo sprendimus įtakoja nevienareikšmės išvados ir siekiama nustatyti, ar visada ekspertų klaidos lemia netinkamą priežastinio ryšio nustatymą byloje. Taip pat, kokie sprendimai priimami, kai, remiantis specialiomis žiniomis, neįmanoma nustatyti tikslų padarinių kilimo priežasčių. Lietuvoje priežastinio ryšio nustatymo problemos aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimų bylose nėra išsamiai išanalizuotos, todėl šio darbo originalumas ypatingai atsiskleidžia per šios kategorijos bylų nagrinėjimą. Šios temos nenagrinėjo minėti mokslininkai analizavę priežastinius ryšius, todėl problemos šios kategorijos bylose reikalauja išskirtinės analizės.

Svarbiausi šaltiniai. Pirmojoje darbo dalyje analizuojant priežastinio ryšio sampratą ir reikšmę buvo remtasi J. Brien, B. Spinoza, D. Hume, R. Swinburne, R. Poidevin, H. Price, W. Sinnott-Armstrong, R. Descartes, moksliniais darbais. Taip pat analizuoti V. Piesliako, L. Žalnieriūno, U. Urbšytės moksliniai tyrinėjimai, susiję su priežastinio ryšio nustatymo problemomis Lietuvos baudžiamojoje teisėje, bei užsienio šalių mokslininkų darbai H. L. A. Hart, T. Honore, P. K. Tyu, D. M. Uhlmann, R. W. Adler bei C. Lord. Vis dėlto, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika bei žemesnių instancijų teismų sprendimai sudaro didžiąją dalį šio baigiamo darbo šaltinių.

1. PRIEŽASTINIO RYŠIO SAMPRATOS IR REIKŠMĖS BENDRIEJI KLAUSIMAI

1.1. Priežastinio ryšio sampratos ir sąsajos su kitomis mokslo disciplinomis analizė

Nors „priežastinio ryšio“ sąvoka yra vartojama baudžiamosios, administracinės ir civilinės teisės kontekste, todėl sietina su teisės mokslu, tačiau tai nėra tik teisinė kategorija ir šio termino ištakos siekia dar antikos laikus. Priežastinis ryšys bendriausia prasme, kaip šios sąvokos sinonimas, dar įvardijamas „priežastingumu“ ir yra būdingas praktiškai visoms žmogaus veiklos sritims. Lietuvių kalbos žodyne „priežastingumo“ sąvoka aiškinama, kaip dviejų reiškinių tarpusavio priklausomybė, kai vienas reiškinys sudaro pagrindą atsirasti kitam.¹ Istoriniuose šaltiniuose keliama problema, kad sąvoka „priežastis“ nėra nei aiškiai apibrėžiama, nei aiškiai identifikuojama santykyje su kitais veiksniais, dėl kurių įvykis tampa priežastimi.² Tai pabrėžia sunkumus pasirenkant daugybę priežasčių, kurios galėjo įtakoti bet kurį praeities įvykį. Priežastinis ryšys, kaip reiškinys yra nagrinėjamas biologijos, fizikos, ekonomikos, filosofijos bei psichologijos mokslų srityse, tačiau atsižvelgiant į šio fenomeno specifiką, yra suprantamas, aiškinamas ir nustatomas skirtingai pagal dalyko specifiką.

Priežastinio ryšio sąsajos su religija. Įdomus faktas yra tai, kad net religija, kuri vertinama, kaip neturinti jokio mokslinio pagrindimo, yra susijusi su priežastiniu ryšiu. S. Matulaitis, knygos „Religija ir jos socialinė reikšmė“ (1932 m.) autorius, teigė, kad moksliniai duomenys neįrodo religinio amžinumo.³ Keliama hipotezė, kad „senoviniai žmonės“ religijos neturėjo. Dvasinės pasaulėžiūros atsiradimas yra aiškinamas kaip visuomenės ir žmogaus kognityvinės raidos pasekmė. Žmogaus protas vystėsi ir tobulėjo sąlygotas praktinės veiklos, todėl mąstymas nebebuvo toks primityvus ir religija tapo tarsi aukštesnių intelektinių gebėjimų veiklos rezultatas. „Vystantis kauzaliniam mąstymui, žmonės pradėjo pastebėti, kad aplinkos reiškiniai turi priežastis, kad vienu daiktų, reiškinių, gyvulių, augalų ir t. t. reiškiniai veikia kitų daiktų, reiškinių, gyvulių, augalų ir t. t. reiškimąsi. Jie susidūrė su pasaulyje esančiais ryšiais, konkrečiai, su **priežastiniais ryšiais**. Tame, iki tol atrodžiusiame milžinišku, chaose žmonės pajuto tam tikrą tvarkos momentą. Toks mąstymo laipsnis jau leido atsirasti

¹ Lietuvių kalbos žodynas (2018). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas [interaktyvus]. <http://www.lkz.lt/?zodis=prie%C5%BEastingumas&id=22267140000>.

² BRIEN, James (2013). The role of causation in history. *History in the Making*, 2(1), 72–77 [online]. <https://whpsu.com/154/materials/154topic01reading1.pdf>.

³ MATULAITIS, Stasys (1932). *Religija ir jos socialinė reikšmė*. Vilnius: Laisvės spauda, p. 222–223.

religiniams vaizdiniais, kurie ir atsirado.“ Taigi, įžvelgtinas priežastinis ryšys tarp žmogaus kognityvinių gebėjimų vystymosi ir religijos atsiradimo.⁴

Priežastinio ryšio sąsajos su istorijos mokslu. E. J. Tapp tvirtino, kad be „*priežastingumo idėjos nebūtų istorijos*“.⁵ Iš tiesų, tai yra pagrindinis istorijos metodologinis komponentas padedantis paaiškinti, kodėl įvykiai klostėsi tam tikra seka. Priežastingumo sąvoka visais laikais domino tyrinėtojus, tačiau tik 1734 m. istorijos moksle pasirodė pirmasis mokslinis veikalas šia tema. Baron de Montesquieu „*Apmąstymai apie romėnų didybės ir nuosmukio priežastis*“, kuriame nagrinėjama, kokios priežastys lėmė Romos iškilimą ir žlugimą. Būtent šis darbas paskatino vėlesnių kartų mokslininkus, skirtinguose istoriniuose tyrimuose, skirtingu mastu, bet vis tiek tęsti priežastingumo tyrinėjimus. Analizuojant priežastingumą tarp keleto priežasčių bandoma nustatyti, kurios buvo lemiamos – svarbesnės už visas kitas. Sistema panaši į teisėje žinomą priežastinio ryšio nustatymą, bet čia dar keliama versija, kad priežasčių gali ir nebūti, kas nagrinėjant byla yra neįmanoma. Svarbu paminėti, kad vis dar vyksta diskusijos dėl determinizmo, laisvos valios bei atsitiktinumo teorijų vaidmens priežastinio ryšio nustatymo istoriniuose įvykiuose kontekste. Vis dėlto vienareikšmiškai pritariama, kad priežastingumas turi didelę reikšmę užtikrinant nuoseklų ir suprantamą praeities įvykių vaizdavimą bei jų paaiškinimą.

Priežastinio ryšio sąsajos su mokslu. Detalesnė analizė leidžia pastebėti, kad bet koks mokslas yra pagrįstas priežasties ir pasekmės principu (lot. *causa et effectus*). Nes vien tam, kad kokią nors sritį galima būtų įvardinti mokslu, būtinas pažinimo elementas ir mokslinis pagrindimas. Kiekvienas mokslinis teiginys privalo būti pagrįstas „*įrodymais*“, be to, be priežastinių ryšių tyrimai ir eksperimentai patys savaime būtų neįmanomi, t. y. neturėtų metodologinio pagrindimo ir priežastingumo nebuvimas neleistų nei numatyti pasekmės, nei suformuoti hipotezės. J. Levino teigimu laikas, sąmonė, gyvybė, erdvė yra mokslo pažinimo dalykai, bet „*mokslas tiria šiuos reiškinius panašiai kaip kalinys, apžiūrinėja savo kamerą, į kurią šviesa sklinda tik pro mažą, aukštai palubėje iškirstą langelį.*“⁶ Mokslas dar nėra pajėgus pilnai pažinti ir paaiškinti žmogų supančio pasaulio, tačiau aplinkos ir reiškinių aiškinimas remiantis priežastiniais ryšiais padeda priartėti prie tikrojo pažinimo. Verta paminėti, kad

⁴ BARZDAITIS, Juozas (1960). XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie gnoseologines religijos ištakas. *Problemos*, 1, p. 15.

⁵ BRIEN, James (2013). The role of causation in history. *History in the Making*, 2(1), p. 72–77 [online]. <https://whpsu.com/154/materials/154topic01reading1.pdf>.

⁶ ARLAUSKAS, Saulius; ASTRA, Liliana; AUGUSTINAITIS, Arūnas ir kt. (2011). *Iracionalumas ir mokslinio pažinimo ribos*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 40 [interaktyvus]. <https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/abce2d4d-0a82-4346-8a24-ea2277d3ba6f>.

filosofijoje gausu priežastingumo sampratos aiškinimų remiantis gamtoje pastebimais reiškiniais. Kitaip tariant tikslieji ir gamtos mokslai pasitelkia priežastinius ryšius siekdami paaiškinti pasaulyje vykstančius reiškinius, o filosofijos mokslas atvirkščiai – nagrinėja priežastinius ryšius per gamtinėje aplinkoje atsispindinčius procesus.

Priežastinio ryšio ištakos filosofijos teorijoje. Priežastinio ryšio sąvoka turi skirtingą reikšmę ir prasmę skirtingose mokslo srityse, tačiau nekyla abejonių, kad pagrindus šiai sąvokai rasti padėjo filosofijos mokslas. Priežastingumo idėja kilo dar Antikos epochoje ir pirmieji bandę paaiškinti šį reiškinį buvo graikų filosofai. „Priežastingumo“ terminas yra sietinas išskirtinai su filosofijos mokslu, reiškiantis papildomą sąlygą kažkam rasti. Nagrinėjamame kontekste netgi galima teigti, kad filosofija padarė tam tikrą specifinę įtaką teisės mokslui. Pavyzdžiui, *„Lietuvoje vyraujantis priežastinio ryšio nustatymo metodas atitinka ekvivalentinio ir adekvataus priežastinio ryšio teorijų nuostatas: būtinoji padarinių kilimo sąlyga atitinka aristoteliškos filosofinės idėjos pamatus <...>“*.⁷ Lietuvos teisėje vertinama, kad tam tikras veiksmas buvo būtinas kilti padariniams (ekvivalentinis) ir/arba padarinys buvo tikėtinas, numatomas (adekvatus). Šis teisinis požiūris remiasi Aristotelio filosofinėmis idėjomis apie priežastingumo sistemą, kad materija įgauna formą dėl keturių priežasčių (materialiosios, formaliosios, veikiančiosios, galutinės), esminga šiame kontekste tampa veikiančioji priežastis suprantama kaip šaltinis dėl kurio objektyvioje realybėje atsirado pokytis.

Kauzalizmo (lot. *causalis* – priežastis)⁸ teorijos atstovai teigė, kad siekiant paaiškinti pasaulį reikia nurodyti reiškinių priežastis. Esminė šios teorijos idėja yra tai, kad visi reiškiniai turi savo priežastis, todėl nėra nei vieno atsitiktinio. Niekas nevyksta be reikalo ir visi reiškiniai yra būtini ir tikslingi. Taigi, kauzalizmo teorija remiasi idėja, kad viskas pasaulyje vyksta pagal priežasties ir pasekmės dėsnius.⁹ Finalizmo (lot. *finis* – tikslas)¹⁰ krypties atstovai palaikė visiškai priešingą požiūrį prieš tai išsakytam, tikėdami, kad reiškiniai įvyksta ne dėl priežasties, o dėl tam tikro tikslo – *causa finalis* teorija. Taigi, kauzalizmo atstovai akcentuoja priežastis, o

⁷ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2016). Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. *Jurisprudencija*, 23(2), p. 292.

⁸ *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985) [interaktyvus]. <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/F/finalizmas>.

⁹ NEKRAŠAS, Evaldas (1993). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, p. 60–73 [interaktyvus]. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/katedros/filosofijos/Mickevi%C4%8Dius/Evaldas_Nekrasas_-_Filosofijos_Ivadas_lt.pdf.

¹⁰ *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985) [interaktyvus]. <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/F/finalizmas>. <https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/F/finalizmas>.

finalizmo – tikslą.¹¹ Pavyzdžiui, šeima nusipirko lauko grilį. Jis buvo pavogtas, nukentėjusieji pasikreipė į policiją, sekančią dieną daiktas vėl atsirado jų kieme su bilietais į spektaklį ir rašteliu, kuriame teigiama, kad kaimynai pasiskolino naują pirkinį bei atsiprašydami pridėjo bilietus. Spektaklio metu namas buvo apvogtas.

Kaltinamieji „padovanojo“ bilietus:

- Kauzalizmas – nes turėjo nukreipti dėmesį ir žinoti tikslų laiką, kada nukentėjusiųjų nebus namuose – priežastis.
- Finalizmas – tam, kad netrukdomi galėtų įsibrauti į gyvenamąsias patalpas – tikslas.

Šis pavyzdys ne tik parodo dviejų krypčių skirtumus, bet ir tai, kodėl daugelyje būtų priežastinis ryšys tapatinamas su kalte. Filosofinės teorijos, kuriomis yra pagrįstos teorijos, taikomos šių dienų teisėje, nėra nukreiptos vien tik į išorinį pasaulį. Priežastinio ryšio tapatinimas su tikslu iš esmės nukreipia jį tik į žmogaus mąstymo procesus ir motyvus, nes būtų nelogiška nagrinėti, koku tikslu išsiveržė ugnikalnis, ar koku tikslu ginklo, iš kurio buvo šauta, nuleistukas grįžo į pradinę padėtį.

Šios teorijos šalininkai, dar vadinami finalizmo krypties šalininkai, palaikė priešingą požiūrį. Vienas iš geriausiai žinomų jos atstovų – Aristotelis, kuris teigė, kad priežastis lemia tikslai ir pati priežastis yra pradžia žinojimo, kurį mes galime pasiekti. Todėl tik per reiškinių priežastis galima pažinti pasaulį. Jis įvardija tai kaip mokslinį žinojimą, kuris padeda suprasti, kodėl vienas ar kitas daiktas yra toks ir *kodėl* toks yra, t. y. daikto prigimtį galima pažinti, tik per priežastis, *kodėl jis yra*. Aristotelis įvedė į filosofijos mokslą „veiksmingos priežasties“ terminą. Filosofas šią sąvoką aiškino labai panašiai, kaip dabar yra įvardijamas priežastinis ryšys, t. y. „*kaip vieno reiškinių sąlygojimas kito reiškinių atsiradimui*.“¹² Tačiau dar pridėdamas, kad „*veikiančioji priežastis nuolat keičiasi ir dėl to materija kinta*.“¹³ Minėtą teiginį filosofas pagrindžia pavyzdžiu, jog iš medžių atsiranda pelenai, kurie negali grįžti į pradinį būvį, todėl sukuriama nauja materija.

Deterministai (lot. *determino* – nustatau ribas) tikėjo, kad egzistuoja likimas ir viskas gyvenime iš anksto yra nelemta priežasties ir pasekmės. Idėjos artimos krikščionybei, tikima, kad priežastinius ryšius lemia Dievo valia.¹⁴ Šios idėjos šalininkai atmetė determinizmo principą tvirtinant tuo, kad jis nesuderinamas su laisvo žmogaus valios principu. Šiame

¹¹Stanford Encyclopedia of Philosophy (2023-03-07). *Aristotle on Causality* [online]. <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-causality/>.

¹² ŽALNIERIŪNAS, Linas (2016). Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. *Jurisprudencija*, 23(2), p. 274.

¹³ *Ibid*

¹⁴*Visuotinė lietuvių enciklopedija* (2025). Determinizmas [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/determinizmas/>.

kontekste žmogaus santykis su visuomene buvo lyginamas su žmogaus santykiu su gamta. Žmogus neturi galimybės pakeisti gamtos dėsnių, todėl yra priverstas jiems paklusti. Tvirtinama, kad nors asmuo negali panaikinti gamtos veiksnių, bet gali remdamasis savo žiniomis juos įveikti ar net pritaikyti savo tikslams, todėl gamta nepaverčia žmogaus bevaliu. Priešingai, kuo geriau žmogus geba pažinti ir suprasti gamtos dėsnius, tuo labiau išsiplečia jo veiklos galimybės ir nepriklausomumas. Vis dėlto pripažįstama, kad žmogaus ir visuomenės santykis yra kur kas sudėtingesnis. Šiame kontekste išskiriami du požiūriai: Pirmuoju socialinis procesas traktuojamas, kaip žmogaus laisvų sprendimų ir veiksmų rezultatas, pavyzdžiui, pasiūlos-paklausos dėsnis; Antruoju remiamasi griežto determinizmo principu ir manoma, kad žmogus privalo paklusti istorijai, t. y. žmogus yra laisvas pasirinkti, priimti sprendimus, veikti remdamasis savo interesais, gabumais, žiniomis ar polinkiais, tačiau tokia laisvė yra tik iliuzija. Taigi, tvirtinama, kad priežastinis ryšys leidžia žmogui nuspėti gamtos reiškinius ir suprasti jų priežastis bei juos prognozuoti, bet žmonių tarpusavio santykiuose priežastis ir pasekmė negali būti keičiama, nes viskas yra nulemta likimo.¹⁵

Filosofas B. Spinoza teigimu visos filosofinės problemos kyla iš pačio suprantamumo. Spinoza pasižymėjo itin ambicingu įsipareigojimu *suprantamumui* (žmogaus sugebėjimu suprasti/suvokti), bent dviem atžvilgiais. Pirma, jis teigė, kad kiekvienas dalykas gali būti suprantamas ir nėra faktų, kurių neįmanoma paaiškinti. Antra, jis manė, kad šie paaiškinimai iš esmės turi būti suprantami *mums - žmonėms*. Žmonių mintys ir supratimas yra kai kurias atžvilgiais limituoti. Filosofas tvirtino, kad yra ribos, kiek žmogus gali visiškai suvokti. Jis įvardijo tai, kaip seriją unikalių ir kintančių dalykų, kurių yra be galo daug, bet pagrindine problema nurodė, ne pasaulio įvairovę ir gausą, o nesuskaičiuojamą begalę aplinkybių viename ir tame pačiame reiškinyje ar objekte, t. y. žmogus įvardijamas kaip per silpnas, kad sugebėtų pasiekti tokį gylį, kokį pasaulis gali pasiūlyti. Kitaip tariant, nors tam tikri dalykai gali būti nepasiekiami žmogaus suvokimui dėl ribotos gebos aiškiai išlaikyti atmintyje, bet joks dalykas nėra iš prigimties neprieinamas žmogaus protui. Priežastingumas yra vieno dalyko priežastis kito dalyko atžvilgiu ir tai ne kas kita kaip vienas dalykas, kuris padaro kitą suprantamą. Taigi, filosofas teigė, kad žmogaus vietą pasaulyje apibrėžia, tai kaip žmogus paaiškina tam tikrus dalykus ir tai kartu gali padėti suprasti reiškinius, įvykius ar priežastis – paaiškinti, tam tikrus *kitus* dalykus. Spinoza buvo įsitikinęs, kad kiekvienas faktas turi paaiškinimą, todėl kiekvienam egzistuojančiam dalykui yra paaiškinimas, kuris yra pakankamas,

¹⁵ NEKRAŠAS, Evaldas (1993). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, p. 73–76 [interaktyvus]. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/katedros/filosofijos/Mickevi%C4%8Dius/Evaldas_Nekrasas_-_Filosofijos_Ivadas_lt.pdf.

kad būtų galima suprasti, kodėl tas dalykas egzistuoja.¹⁶ Priežastiniai ryšiai nebesiejami su likimu, gilinamasi į mokslinį pagrindimą, tačiau atkreipiamas dėmesys, kad kyla problemų nustatant reiškinių ar įvykių priežastis. Kadangi žmogui ne visada pavyksta tiksliai įvardinti pasekmės priežastis bei nustatyti ryšio tarp jų, iškeliamas paaiškinimas, kad dėl trumpos gyvenimo trukmės ir ribotos atminties žmogus objektyviai negali suprasti visų reiškinių.

Garsus naujesniųjų laikų filosofas, tyrinėjęs priežastingumo reiškinį, David Hume 18 a., teigė du dalykus apie priežastingumą: 1) priežastingumo buvimą galima patirti per žmogiškuosius pojūčius; 2) Šie pojūčiai žmogui nėra tokie akivaizdūs, kaip spalvų ar formų buvimas ir jų supratimas. Šiuos teiginius filosofas grindė tuo, kad žmogus mato kas įvyksta, bet ne visada supranta, kad vienas įvykis privalėjo būti kito įvykio priežastimi. Priežastinis ryšys turi savyje daug imperatyvo, t. y. jis nesirenka, ar nori įvykti, jis privalo įvykti. Būtinybės aspektas visada egzistuoja, bet žmogaus protas gali nesuvokti egzistuojančio ryšio ir traktuoti tai kaip įprotį, paprotį ar kasdienį reiškinį. Žmogus pradeda suvokti šiuos reiškinius kaip neišvengiamybes ir neišvelgti priežasties bei galimybės keisti reiškinį ar įvykių eigą.¹⁷ D. Hume akcentuoja, kad būtinybė, neišvengiamybė glūdi paties žmogaus sąmonėje, o ne reiškinyje. Šis požiūris buvo laikomas labai kontraversišku, nes jis nukreipė dėmesį nuo materialaus pasaulio ir tvirtino, kad viskas glūdi žmogaus mintyse. Filosofas konstatavo, kad tikėtis, kad įvykiai klostytis lygiai taip, kaip jie klostėsi praeityje, yra tik brutalus žmogiškas įprotis paremtas patirtimi, kuris negarantuoja ir negali garantuoti identiškos įvykių sekos. Hume tradiciškai laikomas išradusiu priežastinio ryšio „*dėsningumo teoriją*“, pagal kurią dviejų įvykių priežastinį ryšį sudaro tik faktas, kad po pirmos rūšies įvykių visada seka antros rūšies įvykiai.¹⁸

Daugelis mokslininkų priežastingumo reiškinį nagrinėdavo pasiremami gamtos reiškiniais. Buvo tikimasi, kad mokslas atsakys į klausimą, pavyzdžiui, kokia mėnulio įtaka potvyniams, bet toks priežastingumo suvokimas neretai laikomas labai primityviu ir neatspindinčiu tikrosios problemos esmės.¹⁹ Oksfordo universiteto filosofijos profesorius Richard Swinburne tvirtino, kad priežastingumas žmogaus veikloje turi būti vertinamas labai kritiškai ir negali būti tapatinamas su gamtoje pastebimu priežastingumu, nes žmogus sąmoningai atlieka tam tikrus veiksmus turėdamas pasirinkimą, bet gamta tokio pasirinkimo

¹⁶ ROCCA, Della Michael (2008). *Spinoza*. London: Routledge, p. 17.

¹⁷ BEEBEE, Helen (2006). *Hume on causation*. London: Routledge, p. 2–6.

¹⁸ *Ibid*

¹⁹ Stanford Encyclopedia of Philosophy (2023-02-02). *Mental Causation* [online].
<https://plato.stanford.edu/entries/mental-causation/>.

neturi, pavyzdžiui, žmogus gali pasirinkti mesti akmenį ar nemesti, bet žemė negali pasirinkti ar akmenį paveiks traukos jėga ar ne, ji veikia nuolat ir veikia visus objektus.²⁰

Leeds'o universiteto metafizikos profesoriaus Robin Le Poidevin teigimu, pagrindinė problema priežastingumo analizėje yra tai, kad jeigu A sukelia B, tai B nesukelia A, bet niekas nepaaiškina šio ryšio. Priežastingumas negali būti paaiškintas tokiu pat būdu kaip kitos sąvokos. Tačiau kitos sąvokos gali būti paaiškintos remiantis priežastingumu.²¹ Kembridžo universiteto profesorius, filosofas Huw Price pažymi, kad atgalinis priežastingumas (angl. *backward causation*) gali suderinti kvantinę mechaniką ir reliatyvumą. Iš esmės, šis teiginys yra platesnis nei iš pradžių gali atrodyti, netgi sumenkinantis priežastingumą kaip primityvią tikrovės savybę.²² Amerikiečių filosofo Walter Sinnott-Armstrong manymu, priežastingumas nereikalauja tiesioginio kontakto, taip kaip to nereikia saulei, kad sušildytų žemės paviršių. Filosofo teigimu žmogaus protas netinkamai suvokia priežastingumo egzistavimą, kai manoma, kad vienas įvykis sukėlė kitą, bet iš tiesų buvo kitos priežastys, kurių žmogus nežvelgė. Priežastinį ryšį galima nustatyti per kontrastą. Keliama idėja, kad abstraktūs dalykai gali sukurti konkrečius fizinius dalykus, kaip traumuojantys prisiminimai gali sukelti fizinę žmogaus kūno reakciją, pavyzdžiui, drebulį.²³

Priežastingumas gali būti nagrinėjamas įvairiais aspektais ir minėto filosofo nusakytam reiškiniui netgi priskirtina atskira sąvoka. „*Mentalinis priežastingumas*“ (angl. *mental causation*) – dar viena filosofijoje nagrinėjama sritis aiškinama kaip proto priežastinė sąveika su pasauliu, ypač jo įtaka elgesiui, ir asmens sampratai. Iš pradžių mentalinio priežastingumo problema buvo sietina su supratimu, kaip nematerialus protas ir siela, gali sąveikauti su kūnu. Metafizikoje mentalinis priežastingumas suprantamas kaip proto ir kūno problemos esmė. Pasak Descartes kūnas ir protas yra skirtingos substancijos rūšys, t. y. kūnai yra erdvėje išsiplėtusios substancijos, negalinčios jausti ar mąstyti, o protas, priešingai, yra neišsiplėtusios, mąstančios ir jaučiančios substancijos. Descartes pritarė vyraujančiam įsitikinimui, kad protas ir kūnas priežastingai sąveikauja – kiekvienas žmogus mano, kad jis yra asmuo, kurio kūnas ir mintys iš prigimties taip susiję, kad mintis gali judinti kūną ir jausti tai, kas su juo vyksta. Kaip

²⁰ SWINBURNE, Richard (1997). The irreducibility of causation. *Dialectica*, 51(1), p. 14 [online]. <https://www.jstor.org/stable/42970707?seq=1>.

²¹ LE POIDEVIN, Robin (1991). *Causation and Simultaneity*. London: Palgrave Macmillan UK, p. 83–98.

²² PRICE, Huw and CORRY, Richard (2007). *Causation, physics, and the constitution of reality: Russell's republic revisited*. Oxford: Clarendon Press, p. 265–345 [online]. <https://global.oup.com/academic/product/causation-physics-and-the-constitution-of-reality-9780199278183?cc=lt&lang=en&>.

²³ SINNOTT-ARMSTRONG, Walter (2021). Contrastive mental causation. *Synthese*, 198 (Suppl 3), 861-870 [online]. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11229-019-02506-0>.

veikia kūnų priežastingumas? Priežastis turi veikti kūną, o tam reikia kontakto tarp priežasties ir pasekmės. Šiuo požiūriu įžvelgtinas kontaktas, bet ne primityviai fizinis. Teigiama, kad mentalinės savybės yra tapačios fizinėms savybėms, net jeigu mentaliniai tipai tarp individų skiriasi. Tokiu būdu išsaugomas mentalinis priežastingumas, nes tiek psichinės, tiek fizinės savybės gali viena kitą veikti.²⁴

Kiekvienas iš minėtų filosofų priežastingumą vertina skirtingais aspektais, esminis išlieka faktas, kad priežastys sukelia pasekmes, daugiausia diskusijų kelia klausimas kiek priežastingumo reiškinį galima sąmoningai valdyti, bei kiek jis yra neišvengiamas ir kokie yra tikslingi priežastingumo nagrinėjimo šaltiniai, t. y. ar žmogaus veikloje pastebimas priežastingumas gali būti lyginamas su gamtos reiškiniais. Priežastingumas yra viena iš sudėtingiausių problemų tiek filosofiniu lygiu, tiek baudžiamosios teisės doktrinoje. Teisėje šis klausimas yra svarbus siekiant nustatyti, kokie veiksmai laikytini priežastimi, dėl kurios atsirado įstatymų uždrausti padariniai, ir kas yra atsakingas už šį nusikalstamą veiksmą. Abu šie veiksniai yra glaudžiai susiję su teisėjų priimamų baudžiamųjų nuosprendžių pagrįstumu.²⁵ Vis dėlto teisingumas skirtingais laikotarpiais buvo suprantamas skirtingai, todėl atitinkamai tai įtakojo ir priežastinio ryšio nustatymą.

Priežastinio ryšio samprata ir raida viduramžiais. Priežastinis ryšys ankstyvaisiais viduramžiais buvo nustatinėjamas neatsietai nuo kaltės, bet ir kaltės įrodinėjimas tuo laikotarpiu buvo labai unikalus. Asmens kaltė buvo nustatoma skiriant žmogui skausmingą išbandymą ir tikima, kad jei asmuo nekaltas Dievas padės jam išgyventi ir išgyti, todėl priežastinis ryšys ankstyvaisiais viduramžiais nebuvo labai aktualus, o kaltės nustatymas akivaizdžiai iškreiptas.²⁶ Viduramžiais teisė buvo glaudžiai susijusi su religija, todėl priežastingumas kaip ir priežastinis ryšys nebuvo suvokiamas taip pat kaip naujaisiais amžiais. Vis dar vyraavo Aristotelio darbai, tačiau pastebima, kad buvo bandoma derinti Aristotelio filosofiją su krikščioniškomis idėjomis. Galima teigti, kad teisiniam priežastiniam ryšiui pamatus sukūrė laisvos valios idėja, nes priešingu atveju nebūtų pagrindo asmens traukti baudžiamojon atsakomybėn. Be laisvos valios nėra kaltės, todėl nusikalstama veika pagal krikščionybės standartus būtų traktuojama, ne kaip neteisėtas asmens elgesys, o kaip Dievo

²⁴ Stanford Encyclopedia of Philosophy (2023-02-02). *Mental Causation* [online]. <https://plato.stanford.edu/entries/mental-causation/>.

²⁵ ALI, Mahrus (2022). *Causation in Environmental Offense*. Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019). Atlantis Press, p. 5 [online]. DOI: 10.2991/assehr.k.200529.243.

²⁶ KERR, Margaret H.; FORSYTH, Richard D.; PLYLEY, Michael J. (1992). Cold Water and Hot Iron: Trial by Ordeal in England. *The Journal of Interdisciplinary History* 22(4), p. 573–576 [online]. <https://www.jstor.org/stable/205237>.

valios pasireiškimas. Tokiu atveju visi veiksmai vertinami kaip iš anksto nulemti ir būtini, todėl nebūtų prasmės traukti asmens baudžiamojon atsakomybėn. Viduramžių teisėje, esminę įtaką turėjo ne tik laisvos valios idėja, bet ir italų mokslininkų darbai. Buvo manoma, kad nustatant priežastinį ryšį yra būtina įrodyti, kad poveikis buvo nepertraukiamas. Ši teorija iš esmės buvo pagrįsta Aristotelio keliamomis teorijomis, kad bet kokia įsiterpianti priežastis šalina kaltininko atsakomybę.²⁷ Panašia nuostata, tik labiau patobulinta (kiekvieną atvejų vertinama, ar įsiterpiančioji priežastis nutraukia priežastinį ryšį) vadovaujamasi ir dabartinėje teisėje.

Priežastinio ryšio samprata teisės moksle. Šiuolaikinėje teisėje priežastinis ryšys tai nusikalstamos veikos objektyviosios pusės, kaip vienos iš nusikalstamos veikos sudėties elementų, fakultatyvusis požymis. Šis požymis nėra tiesiogiai įtvirtintas specialiosios dalies straipsnių dispozicijose ir kadangi nėra priskirtinas prie pagrindinių nusikalstamos veikos sudėties požymių, nėra būdingas absoliučiai visoms nusikalstamų veikų sudėtimis. Priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių nustatinėjamas tik materialiose sudėtyse, todėl, pavyzdžiui, nusikaltimų asmens seksualinei apsisprendimo laisvei sudėtimis nėra keliamas priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių buvimo reikalavimas, nes šio skyriaus nusikaltimų sudėtys yra formalios. Priežastinis ryšys yra nusikalstamos veikos požymis kaip sistemos struktūrinis elementas. Baudžiamosios teisės teorijoje „priežastinio ryšio“ sąvoka apibrėžiama kaip santykis tarp nusikalstamos veikos ir kilusių nusikalstamų padarinių arba „*kaip vidinis reiškinių ryšys, sujungiantis kitus du nusikalstamos veikos sudėties požymius – pavojingą veiką ir pavojingus padarinius.*“²⁸ Baudžiamosios teisės teorijoje egzistuoja kaltės ir priežastinio ryšio atribojimo problema, tačiau priežastinis ryšys turėtų būti išskirtinai siejamas tik su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais, todėl negali apimti subjektyvaus požymio – kaltės. Priežastinis ryšys negali būti priskirtas prie subjektyvių nusikalstamos veikos požymių, nes vertinami realybėje egzistuojantys veiksniai, kurie yra analizuojami atskirtai nuo kaltinamojo psichikoje vykstančių procesų, taigi, jeigu asmuo nemirė, nužudymas neinkriminuojamas (žinoma, gali būti inkriminuojamas pasikėsinimas nužudyti, tačiau dėmesys nukreipiamas į subjektyviųjų požymių įrodinėjimą). Priežastinio ryšio nagrinėjimo dalykas yra tikrovėje atsispindintys veiksniai, kuriuos galima pamatyti ir pažinti.²⁹ Priežastinis

²⁷ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2016). Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. *Jurisprudencija*, 23(2), p. 278.

²⁸ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas, p. 181.

²⁹ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2018). Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema. *Jurisprudencija*, 25(1), p. 173–174.

ryšys yra svarbi sąvoka, padedanti nustatyti teisinę atsakomybę. Tai tarsi siūlas, jungiantis neteisėtus asmens veiksmus su jų sukeltomis pasekmėmis.³⁰

Egzistuoja nuomonių, kad priežastinio ryšio baudžiamojoje teisėje reiktų atsisakyti. Profesoriai Hart ir Honore pasisakė prieš priežastinio ryšio sąvokos panaikinimą, vietoje to, pasiūlė naują jo formulę – „*priežastinio ryšio sąvoką pagrįsta sveiku protu*“.³¹ Verta pažymėti, kad nors jų požiūris priežastinio ryšio išsaugojimo prasme vertinamas teigiamai, tačiau pati idėja nėra labai autentiška. Priežastinio ryšio termino teisinė reikšmė buvo intensyvių diskusijų objektas, kuri retai buvo vertinama kaip savarankiška baudžiamosios teisės sąvoka. Priešingai dažniausiai ją aiškinant ieškoma tapatumų su priežastiniais ryšiais kitose disciplinose. Priežastinis ryšys teisinėje literatūroje apibūdinamas kaip mokslo ir logikos sąjunga.³² Nagrinėjant teismų praktiką šių pažinimo sričių sąjunga ir lygybė yra akivaizdi. Atliekami ekspertiniai tyrimai ir kartu vertinamos kitos bylose žinomos aplinkybės, pavyzdžiui, liudytojų parodymai. Pastebima, kad jie vieni kitus papildo, jeigu specialiosios žinios nepadeda nustatyti konkrečių aplinkybių, jos nustatomos vertinant kitus bylose surinktus duomenis, siekiama atkurti loginę įvykių seką. Priežastinio ryšio nustatyto problema baudžiamojoje teisėje yra sena kaip pasaulis. Prieš tai šiame skyriuje nagrinėta jo unikali samprata viduramžiais, bet teisės taikymas šiuo aspektu ankstyvaisiais-naujaisiais laikais nenusileidžia. Rex v. Saunders byloje vyras ketindamas vesti kitą moterį, nusprendė nužudyti savo žmoną. Jis pasikreipė į A. patarimo, pastarasis rekomendavo suleisti tam tikrų nuodų į obuolį, kuris turėtų būti atiduotas žmonai, tačiau žmona to nežinodama atidavė obuolį vaikui ir pastarasis mirė. Patarėjas A. kaltinamas sukurstymu nužudyti buvo išteisintas, nes pripažinta, kad patarimas buvo „*toli nuo to, ką jis žinojo*“ be to skirtas išskirtinai žmonos nužudymui, todėl per daug nutolęs nuo kilusių padarinių, kad būtų galima įžvelgti sąsają.³³ Taigi, galima tvirtai teigti, kad šis pavyzdys puikiai atspindi filosofijoje keliamas problemas dėl įvykių nuspėjamumo, atsitiktinumo ir priežastingumo nustatymo. Be to jis pagrindžia ir kitą teiginį, kad mokslas tokiose situacijose yra „bejėgis“ ir sudėtingus sprendimus tenka priimti teismams. Žinoma, diskutuotina, kiek teisingas sprendimas buvo priimtas šioje byloje, tai vertinamasis dalykas, nes jokia ekspertinė išvada negali pateikti vienareikšmiško atsakymo. Įvykių seka buvo atkurta, kaltinamųjų motyvai atskleisti. Vertinimas remiasi subjektyviąja nusikaltimo puse, todėl galima įžvelgti

³⁰ Legal Glossary (2024). *The intricacies and implications of causation in law* [online]. <https://www.thewilsonpc.com/glossary/what-is-causation-in-law/>.

³¹ MANSFIELD, John H. (1963). Hart and Honore, causation in the law-A comment. *Vand. L. Rev.*, 17, p. 487–488 [online]. <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3749&context=vlr>.

³² RYU, Paul K. (1957). Causation in criminal law. *U. Pa. L. Rev.*, 106, p. 773–776 [online]. <https://scispace.com/pdf/causation-in-criminal-law-1y0x1s0tdd.pdf>.

³³ Rex v. Saunders [1573] 2 Plowd 473, Supreme Court.

priežastinio ryšio tapatinimo su kalte, nes argumentai remiasi ne į objektyvią tikrovę, o subjektyvius veiksnius, t. y. jis žinojo daugiau ir galėjo duoti „geresnę“ patarimą bei „pritarę“ žmonos, o ne vaiko nužudymui. Taigi, atsakomybė ir priežastinio ryšio nustatymas baudžiamojoje teisėje svyruoja tarp kaltės ir kaltinamojo atliktų veiksmų reikšmės sukeltam rezultatui.

Tvirtinti, kad priežastinis ryšys teisėje nėra susijęs su filosofine priežastingumo samprata nebūtų visiškai teisinga. Nors negalima kategoriškai pareikšti, kad yra tiesioginė filosofijos įtaka teisės sampratai, pastebima, jog praktiškai kiekvienai filosofinei teorijai galima rasti teisinį atitikmenį. Vienas žymiausių Vokietijos baudžiamosios teisės mokslininkų Max Ernst Mayer pareiškė, kad priežastiniai ryšiai turi būti nustatomi ne remiantis viena teorija, o vertinant priežastingumą „*faktų pasaulyje*“. Mokslininkas neigė būtinybę turėti nepriklausomą priežastinio ryšio teoriją baudžiamojoje teisėje, jo nuomone, teisinė problema yra identiška filosofinei ir gali būti lengvai išspręsta remiantis „*objektyviu priskyrimu*“. M. E. Mayer aiškiai nurodė, kad nereiktų teisės normos atriboti nuo fakto, t. y. priežastis ir vertinimas nagrinėjami bendrame kontekste. Vis dėlto pastebėta, kad vėlesniuose mokslininko darbuose išsakytos idėjos savo esme praktiškai atitinka ekvivalentinio priežastinio ryšio teoriją. Tuo laikotarpiu Vokietijos teisėje ši teorija buvo labai paplitusi ir tai buvo susiję su tuo, kad ją stipriai palaikė Hume filosofinės pažiūros.³⁴ Galima daryti išvadą, kad subtili teisės ir filosofijos „draugystė“ neišnyko ir naujaisiais laikais.

Taigi, remiantis tuo, kas buvo išdėstyta, galima daryti šias išvadas: priežastinio ryšio apraiškas galima įžvelgti praktiškai visose žmogaus veiklos srityse. Anksčiausiuose šaltiniuose šis ryšys, įvardijamas „*priežastingumu*“, sukėlė daug diskusijų filosofų tarpe dėl žmogaus veiklos ir gamtos reiškinių sąveikos, bei ryšių nustatinėjant priežastingumą. Kiekvienas filosofas nagrinėdamas priežastingumo problemą įvedė unikalias įžvalgas, todėl galima rasti daug vienas kitam prieštaraujančių požiūrių nuo tvirtinimo, kad žmogus gali įtakoti veiksmų priežastis, bet to nesuvokia, iki to, kad materialiam pasaulyje neegzistuojantys veiksniai gali įtakoti patį žmogų. Nors filosofijos teorijoje buvo keliamas klausimas dėl gamtos reiškinių svarbos priežastingumo nustatyme, teisėje nustatinėjant priežastinį ryšį nesigilinama į gamtos dėsnius. Teisė nagrinėja žmogaus elgesį, todėl ir priežastinis ryšys nustatinėjamas tarp žmogaus atlikto veiksmo ir taisyklių, socialinių normų, kurios nubrėžia koks elgesys visuomenėje yra laikomas teisėtu ir koks ne. „*Priežastingumo*“ ir „*priežastinio ryšio*“ sąvokos

³⁴ RYU, Paul K. (1957). Causation in criminal law. *U. Pa. L. Rev.*, 106, p. 778 [online]. <https://scispace.com/pdf/causation-in-criminal-law-1y0x1s0tdd.pdf>.

yra tapačios lingvistinė prasme, tačiau „*priežastingumo*“ terminas yra laikomas filosofiniu terminu, o „*priežastinio ryšio*“ – teisiniu. Kadangi priežastinio ryšio problema yra senesnė nei teisė, todėl ir „*priežastingumas*“ filosofinė prasme yra kur kas labiau ištirtas, nei teisės moksle žinomas priežastinis ryšys. Priežastinių ryšių nagrinėjimas yra laikui nepavaldi tema dominusi įvairių sričių mokslininkus. Tiek antikoje, tiek viduramžiais, tiek šiais laikais priežastingumas/priežastiniai ryšiai yra žmogui aktualus klausimas į kurį, kaip daugelis sutinka, ne visada pavyksta rasti tinkamą atsakymą. Manychiau, kad teisėje nagrinėjamo priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių tapatinimo su kalte problematika yra tiesiogiai susijusi su filosofinėmis idėjomis, kurios įtakojo priežastinio ryšio teorijas. Pastebima, kad filosofijoje įvykio priežastimi buvo laikomas tikslas ir priežastiniai ryšiai aiškinami per žmogaus siekius ir motyvus. Tačiau toks priežastinių ryšių aiškinimas atitinka subjektyviąją nusikaltimo pusę. Nors kai kuriuose šaltiniuose filosofinių teorijų ir teisinio priežastinio ryšio sąsajos yra ginčijamos, vis dėlto, savo esme yra labai panašios.

1.2. Priežastinio ryšio nustatymo reikšmė bei rūšys baudžiamojoje teisėje

Priežastinio ryšio nustatymas yra labai svarbus teisinėje srityje, nes jis yra daugelio teisinių sprendimų ir argumentų pagrindas. Nenustačius priežastinio ryšio, būtų sunku patraukti kaltus asmenis baudžiamojon atsakomybėn už jų padarytus teisės pažeidimus. Priežastinio ryšio paskirtis yra susieti kaltinamojo veiksmus su konkrečiu nusikaltimu ir jo sukeltomis pasekmėmis. Tai užtikrina teisingumo vykdymą, nes asmenys atsako už savo kaltais veiksmais sukeltus padarinius.³⁵ Priežastinį ryšį reikia nustatinėti siekiant įrodyti, kad įtariamo asmens veiksmai sąlygojo nusikalstamos veikos padarymą, dėl ko jam turėtų kilti baudžiamoji atsakomybė. Tačiau priežastinį ryšį nustatinėti nėra tikslinga visose nusikalstamosiose veikose, nes jis įprastai neturi įtakos veikos kvalifikavimui pagal tam tikrą straipsnį. Jį labai svarbu įrodinėti, tais atvejais, kai padarinio kilimą nulemia kelios priežastys ir reikia nustatyti kuri iš priežasčių yra pagrindinė.³⁶ Todėl, svarbu paminėti išimtį, kai ryšys gali turėti įtakos veikos kvalifikavimui, t. y. tuo atveju kai viena nusikalstama veika pertraukia kitą, arba yra kelios priežastys kurios galėjo sukurti atitinkamą padarinį. Žalnierūnas pateikia tokį šios situacijos pavyzdį, kai plėšimo metu kaltinamasis sulaužo nukentėjusiojo akinius, dėl ko prastai matantis

³⁵ Legal Glossary (2024). *The intricacies and implications of causation in law* [online]. <https://www.thewilsonpc.com/glossary/what-is-causation-in-law/>.

³⁶ PAKŠTAITIS, Laurynas (2024). *Nusikalstamų veikų kvalifikavimas: baudžiamojo įstatymo taikymo teorija ir praktinės gairės*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 183.

asmuo, negali atitinkamai orientuotis aplinkoje, išsina į važiuojamąjį kelio dalį ir yra mirtinai sužalojamas. Nors mirtį sukėlė susidūrimas su automobiliu, bet be kaltinamojo veiksmų šio padarinio galima būtų buvę išvengti. Kitas pavyzdys, kai D ketino nužudyti savo motiną ir įpylė nuodingos medžiagos į jos gėrimą, tačiau atlikus medicininę ekspertizę nustatyta, kad mirtį sukėlė miokardo infarktas. Šiuo konkrečiu atveju priežastinis ryšys turėjo reikšmingą įtaką nusikalstamos veikos kvalifikavimui. Vaikino atlikti veiksmai nebuvo motinos mirties priežastis, todėl jam nebuvo galima inkriminuoti baigtos nusikalstamos veikos ir jis buvo nuteistas dėl pasikėsینimo nužudyti.³⁷

Priežastinio ryšio reikšmė. Priežastinio ryšio nustatymas yra labai svarbus vykdant teisingumą ir neretai pasitarnauja nubaudžiant kaltą asmenį, nors jo veiksmai iš pirmo žvilgsnio visiškai neatitiktų nusikalstamos veikos sudėties. Šiuo atžvilgiu svarbi byla, kurioje buvusi mylimoji išsiskyrusi su vaikinų ir siekdama jam atkeršyti apipylė vaikiną rūgštimi. Nukentėjusysis patyrė dideles fizines ir psichologines kančias, jo kūnas buvo nepataisomai išdarkytas, prarastas regėjimas. Gydytojai patvirtino, kad nėra jokios vilties dėl aukos sveikatos būklės pagerėjimo ir sukelti sveikatos sužalojimai yra nepagydomi. Dėl šios traumuojančios patirties nukentėjusysis nuvyko į Belgiją (kur eutanazija yra legali procedūra) ir tokiu būdu pasirinko užbaigti savo gyvenimą. Teismas nurodė, kad sprendimas atimti sau gyvybę buvo sąlygotas neteisėtų kaltinamosios veiksmų. Nors atlikta procedūra buvo legali ir pasirinkta sąmoningu nukentėjusiojo sprendimu, toks sprendimas buvo priimtas dėl neteisėtų kaltinamosios veiksmų sukeltų padarinių ir ji buvo nuteista už nužudymą.³⁸ Analizuojama byla teisiniu požiūriu yra labai išskirtinė, nes joje buvo inkriminuotas ne privedimas prie savižudybės ar sunkus sveikatos sutrikdymas, o nužudymas. Tokia situacija atskleidžia priežastinio ryšio instituto reikšmę sprendžiant sudėtingus baudžiamosios atsakomybės klausimus, kai riba tarp savanoriško nukentėjusiojo apsisprendimo ir kito asmens įtakos tampa labai subtili.

Priežastinio ryšio rūšys baudžiamojoje teisėje. Priežastinis ryšys teisėje yra suvokiamas kaip loginė pasaulio reiškinių sąsaja su objektyviaja tikrove. Priežastinio ryšio grandinė nustatoma remiantis tokioms situacijoms būdingu dėsningumu.³⁹ Teorinis samprotavimas ir logika grįstas aplinkybių vertinimas ne visais atvejais yra tikslus, nes atsitiktinumai gali pakeisti logiškai tikėtiną rezultatą ir paneigti priežastinio ryšio egzistavimą. Pastebėtina

³⁷ R v White [1910] 2 KB 124 CA, Supreme Court.

³⁸ R v Wallance [2018] EWCA Crim 690, Court of Appeal.

³⁹ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 170.

problema, kad ne visada tai kas yra dėsninga sukelia vienodą rezultatą. Vytautas Piesliakas savo moksliniame darbe pabrėžia, kad egzistuoja dvi priežastinio ryšio atmainos (rūšys) – atsitiktinis priežastinis ryšys ir būtinasis priežastinis ryšys. Atsitiktinį priežastinį ryšį autorius įvardija kaip veiksmą, kuris daug kartų pasikartodamas nesukelia nusikalstamai veikai būdingų padarinių, tačiau tam tikrais retai pasitaikančiais atvejais, tam tikromis sąlygomis, kilus papildomai aplinkybei gali sukelti nusikalstamai veikai būdingus padarinius. Pavyzdžiui, žmogus mirė nuo vieno, ranka suduoto, smūgio į krūtinę. Šiuo atveju atsitiktine priežastimi gali būti asmens organizmo savybės, nes įprastinėmis aplinkybėmis vienas tokio pobūdžio smūgis, net ir būdamas labai stiprus nesukelia asmens mirties. Būtinąjį priežastinį ryšį autorius apibūdina kaip situaciją, kuomet tam tikras veiksmas praktiškai visada sukelia tam tikrus pavojingus padarinius. Pastarojo (būtinąjo) priežastinio ryšio atmainos esminis skirtumas nuo atsitiktinio priežastinio ryšio yra tai, kad jis *gali būti numatomas* ir asmuo atlikdamas tam tikrą veiksmą gali ir turi suprasti, kad kils atitinkami padariniai.⁴⁰ Taigi, būtinajam priežastiniam ryšiui yra būdinga tai, kad jis gali būti iš anksto prognozuojamas. Šiuo atveju, vidutinių gabumų žmogus gali remdamasis turima patirtimi numatyti galimus kilti padarinius.

Būtinasis priežastinis ryšys nužudymo byloje įprastai konstatuojamas vertinant nukentėjusiajam padarytų sužalojimų lokalizaciją, intensyvumą ir pobūdį, pavyzdžiui, šaunant ginklu buvo taikomasi į gyvybiškai svarbias kūno vietas – galvą, pilvą. Mokslinėje literatūroje akcentuojama būtinąjo priežastinio ryšio savybė – dėsningumas, t. y. siekiama nustatyti, kad nusikalstama veika yra dėsninga padarinių kilimo sąlyga, todėl priežastinis ryšys pats savaime yra dėsningas. Dažnai ši savybė yra neapibrėžta, neretai sudėtinga įvardinti, kas laikoma dėsninga, o kas ne. Pagal susiklosčiusią teismų praktiką, priežastinis ryšys yra dėsningas jeigu kaltinamojo veika sukėlė padarinius, nepriklausomai nuo to, kad susiklostę padariniai panašiose situacijose yra retai pasitaikantys ar mažai tikėtini. Taigi dėsninga yra viskas, kas sukėlė teisei priešingus padarinius.⁴¹

Atsitiktinis priežastinis ryšys yra labai artimas filosofijoje nagrinėtam priežastingumui, ir atitinka filosofų keliamas idėjas, kad žmogaus protas ne visada gali viską numatyti ir ne visuomet įmanoma garantuoti, jog tas pats veiksmas sukels tapačias pasekmes, kaip tai yra nutikę anksčiau. Žalnierius rašė, kad „<...> bet koks loginis dėsningumas realiame gyvenime yra persipynęs su atsitiktinumais, kurie spėjamą dėsningą loginį rezultatą gali pakeisti.“⁴²

⁴⁰ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 85(7), p. 2–3.

⁴¹ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teiseje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 161.

⁴² *Ibid*, 170.

Taigi, nors priežastiniai ryšiai remiasi loginiais dėsniais, realybėje jų pasireiškimą gali pakoreguoti atsitiktiniai veiksniai, kurie gali pakeisti prognozuojamą įvykių seką. Atsitiktinis priežastinis ryšys konstatuojamas, kai analogiškose situacijose tokie padariniai nėra būdingi.⁴³ Šis ryšys yra nedėsningas, retas vidinių reiškinių ryšys, kai atliekamas daugkartinis veiksmas, bet nesukeliamos įprastos, jam būdingos pasekmės, o kyla retai pasitaikantys padariniai, kuriuos objektyviai sunku numatyti arba kartais praktiškai neįmanoma. Tai gali būti situacija kai įprastinis veiksmas ar veikla prisidėjus papildomai aplinkybei gali sukelti nusikalstamai veikai būdingus padarinius. Jei nustatomas atsitiktinis priežastinis ryšys įtariamam asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn, kaltinamasis atsakys tik už jo kaltais veiksmis sukeltus padarinius.⁴⁴

Priežastinis ryšys gali būti skirstomas į sudėtingą ir tiesioginį. Tiesioginis yra tais atvejais kai padariniai kyla dėl tiesioginių kaltininko veiksmų. Šis ryšys yra lengviau nustatomas ir nesukelia didesnių problemų sprendžiant baudžiamosios atsakomybės klausimą. Sudėtingasis ryšys dažnai yra susijęs su *novus actus interveniens*, kadangi sudėtingas priežastinis ryšys kyla tik tais atvejais, kai įsikiša tretieji asmenys arba aplinkybės įtakoja kiti pašaliniai veiksniai. Pavyzdžiui, prie padarinių kilimo prisideda kito asmens neteisėta veikla, bet ne ji tampa pagrindine priežastimi sukėlusia padarinius.⁴⁵

Priežastinio ryšio grandinės nutraukimas. Galimos situacijos, kai naujas įvykis nutraukia priežastinį ryšį. Šiam reiškiniui įvardinti teisėje naudojamas atskiras terminas lot. *novus actus interveniens*. Dažniausiai priežastinio ryšio nutraukimo klausimas sprendžiamas kai įsiterpia kito asmens veiksmai ar įvyksta kitas įvykis, kurio buvo neįmanoma numatyti. Galimos situacijos kai priežastinį ryšį nutraukia net pats nukentėjęsysis, pavyzdžiui, jeigu savo noru nusiperka narkotines medžiagas, savanoriškai jas suvartoja. Nepriklausomai nuo to, kad asmens mirtį sąlygojo narkotinės medžiagos, kurios buvo įsigytos iš kito asmens, ši aplinkybė nepaneigia *novus actus interveniens*.⁴⁶

Priežastinio ryšio grandinę nutraukia:

1) nukentėjusiojo veiksmai (pavyzdžiui, neadekvati aukos reakcija į susiklosčiusią situaciją arba nukentėjusio pabėgimas);

2) Trečiojo asmens įsikišimas (pavyzdžiui, policininkų veiksmai, gydytojų neteisingai parinkti gydymo metodai – išimtinis atvejis detaliau nagrinėtinas antrame šio darbo skyriuje);

⁴³ URBŠYTĖ, Ugnė (2019). Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2(20), p. 168.

⁴⁴ Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-140-557/2008.

⁴⁵ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 85(7), p. 4.

⁴⁶ R v Kennedy [2007] UKHL 38, Court of Appeal.

3) kiti įsiterpiantys veiksniai (pavyzdžiui, suvartoti ne tie vaistai, tačiau alkoholinių medžiagų vartojimas nepriskirtinas prie šių aplinkybių).

Vis dėlto dėl subjektyvaus vertinimo ir įrodymų trūkumo neretai panašaus pobūdžio bylose priimami skirtingi sprendimai. Svarbu paminėti, kad priežastinio ryšio nenutraukia aplinkybė, kad pargriautas, pastumtas ar sumuštas nukentėjęs buvo apsvaigęs nuo alkoholio. Moksliniuose šaltiniuose ši nuostata kritikuojama pabrėžiant, kad blaivus asmuo galėtų adekviau reaguoti į patirtus sužalojimus, laiku kreiptis į medikus pagalbos, be to greičiausiai būdamas blaivus nuo tokio paties smūgio nebūtų miręs.⁴⁷ „Jeigu nukentėjusiojo apsisprendimas ar kitos prie pavojingų padarinių prisidėjusios sąlygos veikė savarankiškai ir neturėjo įtakos kaltininkui, tai jos pertraukia priežastinio ryšio grandinę, jeigu nukentėjusiojo mirtį sukėlė anksčiau už kaltininką.“⁴⁸ Priežastinio ryšio grandinės nenutraukia išskirtinės nukentėjusiojo savybės, pavyzdžiui, silpnas imunitetas, ar įgimtos anomalijos be kurių egzistavimo kaltinamojo veiksmai būtų sukėlę švelnesnius padarinius, pavyzdžiui, ne asmens mirtį, o nesunkų sveikatos sutrikdymą. Pagal bendrą, teismų praktikoje suformuluotą taisyklę, nukentėjusįjį reikia priimti tokį, koks jis yra. Nustatinėjant priežastinį ryšį visada atsižvelgiama į nukentėjusiojo asmens sveikatos būklę prieš nusikalstamos veikos padarymą. Vertinama nukentėjusiojo asmens sveikatos būklė iki įvykio ir po jo. Jeigu nustatoma, kad iki nusikalstamos veikos nebuvo konstatuota, kad nukentėjęs būtų patyręs kokius nors sužalojimus, tai gali būti viena iš aplinkybių patvirtinanti priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių.⁴⁹

Vadovaujantis *conditio sine qua non* teorija išvertus iš lotynų k. – *sąlyga be kurios nebūtų*. Pagal šią teoriją kiekviena aplinkybė be kurios nebūtų atsiradę padarinių yra jų kilimo priežastis. Teismų praktikoje atkreipiamas dėmesys ir į *adekvataus priežastinio ryšio teoriją*. Ji aktuali nagrinėjant priežastinį ryšį nusikalstamosiose veikose, kurios padaromos dėl nerūpestingumo ir (arba) kai kyla būtinybė iš kelių priežasčių išskirti pagrindinę nulėmusią neigiamus padarinius. Pagal šią teoriją priežastinis ryšys egzistuoja, kai veiksmai padidina padarinių atsiradimo riziką/galimybę.⁵⁰ Kadangi gyvenimiškose situacijose padarinių kilimo priežastis gali nulemti, ne viena, o kelios aplinkybės, „<...> adekvati priežastis gali būti ne vienintelė, tačiau tik ji, paversdama tikrove tam tikrų padarinių atsiradimo tikimybę, išsiskiria

⁴⁷ URBŠYTĖ, Ugnė (2019). Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2(20), p. 168–169.

⁴⁸ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 172.

⁴⁹ Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-417/2020.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512/2014, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017.

iš kitų priežasčių“.⁵¹ Pagal nusistovėjusią teismų praktiką, priežastinio ryšio nustatymas apima du aspektus: 1) būtinios padarinių kilimo sąlygos nustatymą; 2) priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą.⁵² Pirmame punkte minima sąlyga reikalauja nustatyti, ar būtina padarinių kilimo sąlyga yra vieno nusikalstamos veikos dalyvio ar kelių asmenų atlikti teisės pažeidimai. Antruoju aspektu reikalaujama identifikuoti priežastinio ryšio rūšį, t. y. nurodyti ar priežastinis ryšys yra atsitiktinis, ar būtinasis (dėsningas).⁵³ Svarbu paminėti, kad priežastinio ryšio nustatymas nėra tiesiogiai susijęs su kaltės nustatymu. „Nustatydami priežastinį ryšį, mes nustatome objektyvių įvykių seką.“⁵⁴ Jeigu nėra priežastinio ryšio asmens kaltės nustatinėti nereikia ir ne visais atvejais kai konstatuojamas priežastinis ryšys kaltinamasis gali būti traukiamas baudžiamojo atsakomybėn.

Faktinis priežastinis ryšys. Teisėje išskiriami du priežastinio ryšio nustatymo etapai: faktinis priežastinis ryšys ir teisinis priežastinis ryšys.⁵⁵ Kadangi priežastinis ryšys yra tiek teisės, tiek fakto klausimas jo nustatymas reikalauja, tiek teisinio vertinimo, ar egzistuoja pagrindas atsakomybei taikyti, tiek faktinių aplinkybių analizės, siekiant įvertinti, ar tarp asmens veiksmų ir kilusių padarinių egzistuoja tiesioginis priežastinis ryšys.⁵⁶ Taikomi keli vertinimo modeliai padedantys nustatyti priežastinį ryšį. „Jeigu ne“ testas yra vienas iš populiariausių ir dažniausiai taikomų. Nustatant faktinį priežastinį ryšį naudojamas „jeigu ne“ (angl. „but for“) testas, t. y. jeigu kaltinamasis *nebūtų* padaręs šio veiksmo, nebūtų kilusios pasekmės. Atliktas veiksmas turi būti įvykio *causa sine qua non* („priežastis, be kurios“). Testas naudingas nustatinėjant priežastinį ryšį esant įsiterpiantiems faktoriams. Jeigu faktinis priežastinis ryšys nenustatomas, priežastingumo nustatymas baigiamas.⁵⁷ Tai nenormatyvinis kontrafaktinis klausimas, kuris gali būti atsakytas tik remiantis ekspertiniais tyrimais,⁵⁸ tokiais kaip: eismo įvykių ekspertiniai tyrimai (atkuria įvykio aplinkybes, bet nenustato ar buvo padaryti KET pažeidimai, nes tai teisinis klausimas), daktiloskopiniai ekspertiniai tyrimai

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019.

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-628/2020.

⁵³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017.

⁵⁴ PIESLIAKAS, Vytautas (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 85(7), p. 6.

⁵⁵ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 45.

⁵⁶ Oxford Reference (n.d.). *Causation* [online].

<https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095555965>.

⁵⁷ BANSAL, Daniel James (2020). *Causation in criminal law*. Doctoral dissertation. University of Birmingham, p. 20–27 [online]. <https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/11085/1/Bansal2020PhD.pdf>.

⁵⁸ Lietuvos teismo ekspertizės centras (2025-04-02). *Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams* [interaktyvus]. <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>.

(padeda identifikuoti kaltinamąjį pagal įvykio vietoje, ant daiktų, rastus pirštų atspaudus), lingvistiniai ekspertiniai tyrimai (padeda nustatyti ar savižudybės raštelį surašė pats asmuo, ar jam buvo padiktuotas tekstas), šūvio ekspertiniai tyrimai (padeda nustatyti koku atstumu ir iš kokio ginklo buvo iššauta) ir t. t.⁵⁹ Mokslinėje literatūroje dažnai kritikuojama, kad teismai per daug remiasi ekspertiniais tyrimais, tačiau teisinėje praktikoje neatsispindi, kad faktinis priežastinis ryšys reikalauja mechaninio priežasties ir pasekmės supratimo, kuris negali būti pasiektas remiantis tik sveiku protu.⁶⁰ Ryšys tarp priežastinio ryšio ir gamtos mokslų tampa akivaizdus tik tada kai kyla abejonių dėl įrodymų patikimumo arba nėra pakankamų įrodymų. Pavyzdžiui, Cook v. Lewis byloje du kaltinamieji medžioklės metu pašovė vyrą, dėl ko jis neteko vienos akies. Nustatyta, kad nors šovė abu vyrai, į nukentėjusįjį pataikė vienas šovinis, bet teismas negalėjo tiksliai nustatyti, kurio vyro iššautas.⁶¹ Abiejų kaltinamųjų veiksmai yra lygiaverčios priežastys baudžiamojoje teisėje. Tačiau negalima teigti, kad jeigu vienas nebūtų iššovęs padarinys būtų toks pat, nes neaišku, kurio asmens veiksmas turėjo esminę įtaką. Nors tokie atvejai yra labai reti, bet kai pradinis priežastinio ryšio nustatymo taškas tampa neveiksmingas (kuris dažniausiai pasiekiamas ekspertinių tyrimų pagalba), neįmanoma pasiekti įrodymų patikimumo ribos. Faktinio priežastinio ryšio nustatymas neužtikrina, kad tarp kaltinamojo veiksmų ir padarinių bus ir teisinis priežastinis ryšys. Faktinis priežastinis ryšys yra ne kas kita, kaip pradinis taškas priežastinio ryšio nustatyme ir tik teisinio priežastinio ryšio nustatymas nulemia ar kaltinamajam kils baudžiamoji atsakomybė, todėl neužtenka nustatyti tik faktinį priežastinį ryšį.⁶²

Teisinis priežastinis ryšys. Nustatant teisinį priežastinį ryšį remiamasi tuo, kad kaltinamojo veiksmai turi būti veiksminga ir esminė pasekmės priežastis. Žinoma, nusikalstamą veiką atlikusio asmens veiksmai nebūtinai turi būti vienintelė priežastis, bet privalo turėti reikšmingą įtaką rezultatui. Teisinis priežastinis ryšys padeda įvertinti ar kaltinamojo veiksmai turėjo įtakos priežastingumui. Priežastinio ryšio grandinė tarp kaltinamojo veiksmų ir kilusių pasekmių bus nutraukta, jei įvyks kitas nenumatytas veiksmas ir jeigu antroji priežastis bus tokia didžiulė, kad pirminis veiksmas ar veiksmai taps tik „istorijos dalimi“. ⁶³ Svarbų vaidmenį teisinio priežastinio ryšio nustatyme turi kalbos semantika. Faktinis priežastinis ryšys, palyginti

⁵⁹ KURAPKA, Vidmantas Egidijus ir MATULIENĖ, Snieguolė (2012). *Kriminalistika : teorija ir technika*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 91–546.

⁶⁰ BANSAL, Daniel James (2020). *Causation in criminal law*. Doctoral dissertation. University of Birmingham, p. 34 [online]. <https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/11085/1/Bansal2020PhD.pdf>.

⁶¹ Cook v. Lewis [1951] SCR 830, Supreme Court.

⁶² Oxford Reference (n.d.). *Causation* [online]. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095555965>.

⁶³ R v Smith [1959] 2 QB 35, Court of Appeal.

su teisiniu, yra primityvus ir konkretus. Nustatant teisinį priežastinį ryšį reikia atlikti normatyvinę analizę, išskirti kvalifikavimui reikšmingas aplinkybes. Net jeigu faktinis priežastinis ryšys byloje nustatytas, teisinio ryšio gali ir nebūti. Dažniausiai problemų nustatant teisinį priežastinį ryšį kyla tais atvejais, kai yra kelios priežastys galėjusios įtakoti padarinių atsiradimą arba kyla klausimas dėl priežastinio ryšio nutraukimo (*novus actus interveniens*).⁶⁴ Pavyzdžiui, A išprievartauja B ir palieka moters kūną atokioje pakrantėje, pakilus potvyniui moteris nuskęsta. Akivaizdu, kad šioje situacijoje vien faktinio priežastinio ryšio nustatymas negali automatiškai garantuoti teisinės atsakomybės. Atsakymas į šį klausimą gali priklausyti, nuo to, ar A paliko B virš potvynio linijos, ar žemiau jos, ir ar tai padarė sąmoningai.⁶⁵ Šiuo atveju nuskendimo galimybė gali būti aiškiai numatoma. Daniel James Bansal nuomone priežastinio ryšio nustatymo branduolį sudaro du aspektai: *numatomumas* ir *savanoriškumas*. Pavyzdžiui, jeigu po A veiksmų seka kito asmens *savanoriški* veiksmai, kurie įsiterpė į priežastingumo grandinę, laikoma, kad jie nutraukia priežastinį ryšį tarp A veiksmų ir kilusių padarinių. Tą pačią idėją galima išvelgti Hart ir Honore teiginyje, kad kito asmens sąmoningas, apgalvotas įsikišimas, kuriuo siekiama pasinaudoti pirmojo sukurtomis aplinkybėmis, nesant išankstiniam susitarimui, laikomas įsiterpiančia priežastimi ir nutraukia priežastinį ryšį tarp pirmojo asmens veiksmų ir kilusių padarinių, todėl baudžiamoji atsakomybė kyla ne pirmajam, o antrajam kaltininkui.⁶⁶ Tačiau galimos tokios situacijos, kaip priežastinį ryšį nutraukia ir nesavanoriški kito asmens veiksmai. Pavyzdžiui, A įmaišo nuodų į B kokteilį, ketindamas nužudyti, bet dėl nuo jo valios nepriklausančių veiksnių, B išėjusi į gatvę parūkyti yra partrenkiama ir miršta. Šiuo atveju vairuotojo veiksmai nutraukia priežastinio ryšio grandinę ir yra pagrindinė padarinių kilimo priežastis.

Teisės doktrinoje rekomenduojami priežastinio ryšio nustatymo testai. Pažymėtina, kad nėra nei vieno testo, kuriuo vadovaujantis teismai galėtų nustatyti teisinį priežastinį ryšį. Šiame darbe minimi testai padeda nustatyti tik faktinį priežastinį ryšį. Kai kurie kritikai teigia, kad dabartiniai priežastinio ryšio nustatymo testai yra pernelyg paprasti ir neatliepia realaus pasaulio įvykių sudėtingumo. Pavyzdžiui, minėtas „*but for*“ („jeigu ne“) testas nėra tinkamas priežastinio ryšio nustatymui, jeigu byloje yra kelios priežastys sąlygojusios įvykio atsiradimą.⁶⁷ Taip pat vyksta diskusijos dėl padarinio numatomumo, t. y. teigiama, kad turėtų

⁶⁴ BANSAL, Daniel James (2020). *Causation in criminal law*. Doctoral dissertation. University of Birmingham, p. 41–42 [online]. <https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/11085/1/Bansal2020PhD.pdf>.

⁶⁵ *Ibid*

⁶⁶ MANSFIELD, John H. (1963). Hart and Honore, causation in the law-A comment. *Vand. L. Rev.*, 17, p. 487–489 [online]. <https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3749&context=vlr>.

⁶⁷ Legal Glossary (2024). *The intricacies and implications of causation in law* [online]. <https://www.thewilsonpc.com/glossary/what-is-causation-in-law/>.

būti skiriamas didesnis dėmesys asmens gebėjimui numatyti padarinį net ir konstatuojant priežastinį ryšį. Žalnieriuono nuomone toks požiūris yra neteisingas, jis teigė, kad „<...> priežastinis ryšys turinio prigimtimi yra objektyvaus pobūdžio, todėl egzistuoja nepriklausomai nuo kaltininko gebėjimo jį numatyti ar suprasti, todėl kaltininko galimybės pažinti objektyvų priežastinį ryšį neturi įtakos priežastiniam ryšiui nustatyti.“⁶⁸ Kitas esminio veiksnio testas (angl. „substantial factor test“/„substantial cause test“) naudojamas bylose, kur pastebimos kelios vienu metu veikiančios priežastys. Šiuo testu vadovaujamosi vertinant, ar kaltinamojo nusikalstami veiksmai buvo esminis veiksnys lėmęs padarinių atsiradimą. Taip pat aktualus tiesioginės priežasties testas (angl. „proximate cause test“/„substantial cause test“) juo siekiama nustatyti, ar kilę padariniai galėjo būti numatomas kaltinamojo veiksmų rezultatas. Jeigu galėjo, tai veiksmai laikomi tiesiogine padarinių priežastimi. Šiuo testu siekiama nustatyti, ar veika nebuvo nutraukta (*novus actus interveniens*). Vertinama atgalinė įvykių seka, pradedant nuo rezultato. Norima nustatyti ar atsižvelgiant į visus įvykius, tam tikras veiksnys turėjo esminį poveikį rezultatui. Nustatyti priežastinį ryšį bylose gali būti sudėtinga dėl priežastingumo grandinės kompleksiskumo, retai pasitaikančių ir sunkiai numatomų padarinių bei daugybės įvykių įtakojančių priežasčių skaičiaus. Kai kurie kritikai akcentuoja, kad dabartiniai priežastinio ryšio nustatymo testai yra per daug paprasti lyginant su kompleksiskais gyvenimo įvykiais. Pavyzdžiui, „jeigu ne“ testas yra per daug primityvus, kad juo vadovaujantis būtų įmanoma nustatyti priežastinį ryšį, kai byloje yra kelios priežastys galėjusios turėti įtakos padarinių atsiradimui. Taip pat vis dar vyksta diskusijos dėl kaltinamojo galimybių numatyti priežastinį ryšį nustatymo svarbos, konstatuojant priežastinį ryšį tarp veikos ir padarinių.⁶⁹ Pažymėtina, kad priežastinio ryšio nustatymas negali būti tik formalus, mechaninis veiksmas, visais atvejais reikalingas išsamus teisinis vertinimas.

Priežastinis ryšys yra svarbus dėl daugelio priežasčių, tačiau pažymėtina, kad jis turi didelę reikšmę ne tik nustatinėjant baigtos nusikalstamos veikos sudėties požymius, bet ir pasikėsینimo stadijoje, nes „baigto pasikėsینimo atveju savanoriškas atsisakymas įmanomas, jei ta veika yra aprašyta materialia sudėtimi ir jei tarp padarytų veiksmų (neveikimo) bei jų padarinių atsiradimo yra laiko, per kurį asmuo gali nutraukti priežastinio ryšio vystymąsi ir išvengti nusikalstamų padarinių.“⁷⁰ Nustatant priežastinį ryšį svarbu nustatyti loginę seką.

⁶⁸ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 259.

⁶⁹ Legal Glossary (2024). *The intricacies and implications of causation in law* [online]. <https://www.thewilsonpc.com/glossary/what-is-causation-in-law/>.

⁷⁰ ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamojo teisė*. Bendroji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Vilniaus universitetas.

Pirmiausia nustatomas padarinys, tuomet ieškoma priežasties, kuri galimai jį sukėlė, toks reiškinys vadinamas „*atgaliniu dėsningumu*“. Svarbu nustatyti, kuri priežastis sukėlė nusikaltimo padarinį, arba kelių priežasčių visumą. Nustatinėjant priežastinį ryšį taikant šią dėsningumo seką neturėtų būti remiamasi vien interpretacijomis ar subjektyviais parodymais. Kaip pavyzdys pateikiama byla, kurioje vairuotojas apkaltintas keleivio sveikatos sutrikdymu ir daiktų pagrobimu. Tačiau byloje nustatyta, kad nukentėjusiojo pasakojimas padrikas, asmuo negali prisiminti, kas tiksliai įvyko ir nežinomus faktus pakeitė prielaidomis.⁷¹

Priežastinio ryšio nustatymas bendrininkavimo kontekste yra labai specifinis. „*Pats tiesioginis priežastingumas gali būti nustatytas tik tarp vykdytojo veikos ir nusikalstamo padarinio. O tarp vykdytojo ir kitų bendrininkų yra funkcinis priežastingumas – visi šie asmenys susiję per savo pastangas ir suderintą valią.*“⁷² Kurstytojas turi suvokti savo priežastingumo buvimą tarp savo atliktų veiksmų ir kito bendrininko ar bendrininkų nusikalstamų veiksmų. Bendrininkavimo atveju turi būti išankstinis asmenų susitarimas bendrai daryti nusikalstamą veiką. Esant bendrininkavimui nustatomas bendrai veikiančių asmenų priežastingumas, bet priežastingumo nėra prisidėjimo prie nusikalstamos veikos atveju.

Taigi, tinkamas priežastinio ryšio nustatymas baudžiamojoje teisėje padeda vykdyti teisingumą ir nubausti kaltą asmenį, net tais atvejais kai kaltinamojo veiksmai nėra tiesioginė nukentėjusiojo mirties priežastis, bet akivaizdu, kad be neteisėtų veiksmų tolimesnė įvykių grandinė būtų neįmanoma. Pastebėtina, kad kai kurie literatūroje minimi priežastinio ryšio nustatymo testai yra pagrįsti dviem kriterijais: numatomumu ir savanoriškumu. Šis vertinimas turi spragų, nes tai yra subjektyvūs kriterijai, kuriais vertinami objektyvūs veiksniai. Faktinis priežastinis ryšys, kuris remiasi į ekspertinius tyrimus, sudaro priežastinio ryšio nustatymo pagrindą. Jeigu akivaizdu, kad padaryta nusikalstama veika, bet faktinio priežastinio ryšio neįmanoma nustatyti, teisingas bylos išspendimas tampa nebeįmanomas. Nėra nei vieno testo padedančio nustatyti teisinį priežastinį ryšį, faktiniam priežastiniam ryšiui identifikuoti yra sukurta keleta testų, bet jie yra kritikuotini dėl per didelio paprastumo ir ne gebėjimo atliepti realaus gyvenimo realijų, todėl taip pat nepadeda išspręsti priežastingumo nustatymo problemų. Daugeliu atvejų teisinis priežastinis ryšys yra akivaizdus, sunkumų paprastai kyla, kai kaltinamojo veiksmai nėra vienintelis veiksnys prisidėjęs prie padarinių. Šiuo požiūriu aktualus *novus actus interveniens*. Teismas yra nustatęs, kad priežastinį ryšį baudžiamojoje

⁷¹ Vilniaus apylinkės teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-1053/2018.

⁷² PAKŠTAITIS, Laurynas (2024). *Nusikalstamų veikų kvalifikavimas: baudžiamojo įstatymo taikymo teorija ir praktinės gairės*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 271.

byloje gali nutraukti trijų rūšių priežastys: 1) trečiosios šalies veiksmai; 2) nukentėjusiojo veiksmai; 3) kiti įsiterpiančys veiksniai (*force majeure*). Kiekvienoje byloje šių įsiterpiančių veiksnių reikšmė yra vertinama individualiai, pagal vertintojo subjektyvų požiūrį, todėl panašiose bylose priimami kardinaliai skirtingi sprendimai. Pažymėtina, kad jeigu nepriklausomai nuo šių veiksnių įsikišimo, kaltinamojo elgesys išlieka esmine padarinių kilimo sąlyga, laikoma, kad priežastinio ryšio grandinė nebuvo nutraukta ir asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

2. PRIEŽASTINIO RYŠIO NUSTATYMO PROBLEMŲ ANALIZĖ ATSKIRŲ KATEGORIJŲ BYLOSE

2.1. Priežastinio ryšio nustatymo problemos nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose

Daugiausia priežastinio ryšio nustatymo klaidų pastebima nusikaltimuose žmogaus gyvybei ir nusikaltimuose žmogaus sveikatai. Atkreiptinas dėmesys, kad kaltinamasis negali atsakyti pagal BK 129 str. jei nėra išpildyti trys esminiai objektyvieji požymiai: 1) padaryta nusikalstama veika (veikimu arba neveikimu); 2) veika sukėlė padarinius (kito asmens mirtį); 3) egzistuoja priežastinis ryšys tarp padarytos nusikalstamos veikos ir kilusių padarinių (kito asmens mirties). Priežastinį ryšį galima konstatuoti tik tuomet jeigu tai yra būtina mirties sąlyga. Pavyzdžiui, jeigu kaltinamasis nebūtų peiliu dūręs nukentėjusiajai, pastaroji nebūtų patyrusi mirtinų sužalojimų, dėl kurių ją ištiko mirtis.⁷³ Be šios sąlygos kito asmens mirtis negali nulemti kaltinamojo nuteisimo, nes tai turi būti dėsningas šios nusikalstamos veikos padarinys. Ši taisyklė galioja visiems nusikaltimams, žmogaus gyvybei ir nusikaltimams žmogaus sveikatai, kurių sudėtis yra materiali, tačiau įvykio aplinkybės ne visuomet būna paprastos ir vienareikšmės, todėl kyla būtinybė išsamiau išanalizuoti priežastinio ryšio nustatymo klaidas ir sudėtingesnius atvejus teismų praktikoje.

Ekspertinių tyrimų reikšmė ir problematika nustatant priežastinį ryšį. Sveikatos sutrikdymo bylose esminę įtaką priežastinio ryšio konstatavimui turi eksperto išvada. Motina buvo pripažinta kalta sukėjusi sunkų sveikatos sutrikdymą dėl neatsargumo savo naujagimiui. Ekspertizės metu nustatyta, kad naujagimio centrinės nervų sistemos pažeidimo priežastis yra sunki alkoholinė intoksikacija, sukelta motinos vartojamo alkoholio. Teismui nekilo abejonių, kad vienintelė priežastis sukėjusi padarinius yra motinos veiksmai, todėl konstatuota, kad tarp motinos veiksmų (prieš gimdymą išgertų 500-700 g alkoholinių gėrimų) ir naujagimio sunkaus sveikatos sutrikdymo yra tiesioginis priežastinis ryšys.⁷⁴ Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1-84-791/2020 kaltinamasis neigė naudojęs fizinį smurtą prieš tėvą, tvirtino, kad tik suėmė jį už peties ir stumtelėjo, bet specialisto išvada patvirtino, jog asmeniui sukeltas nežymus sveikatos sutrikdymas ir tuo remiantis nustatytas priežastinis ryšys tarp veikos ir kilusių padarinių.⁷⁵ Akivaizdu, kad nustatinėjant priežastinį ryšį teismo medicininė ekspertizė turi didelę įtaką, bet ne visada

⁷³ Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-172-626/2018.

⁷⁴ Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-83-903/2020.

⁷⁵ Alytaus apylinkės teismo 2020 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-84-791/2020.

yra lemiamas veiksnys. Pažymėtina, kad net ir medicinos mokslas vystosi, yra paneigiamos šimtmečius vyraujančios tiesos ir ne visada visas aplinkybes įmanoma nustatyti. Pavyzdžiui, mirties priežastimi pripažinus mechaninę asfiksiją teismo medicininė ekspertizė negali nustatyti ar nuo alkoholio apsvaigęs asmuo pats užsidėjo virvę, ar ją galėjo uždėti kitas asmuo, todėl atsakyti į klausimą, ar apsvaigęs asmuo rastas nusižudęs pasikariant iš tiesų nusižudė, ar tai buvo tyčinis nužudymas. Kitas pavyzdys pagrindžiantis ekspertizės ribotumą įžvelgtinas baudžiamojoje byloje Nr. 1A-49-651/2020, kurioje Ž. J. ir O. B. buvo nuteisti už didelės vertės svetimo turto pagrobimą. Kaltinamieji vykdydami nusikaltimą pakeitė spynas, todėl nukentėjusieji negalėjo patekti į gyvenamąsias patalpas. Kaltinamajame akte buvo nurodoma, kad dėl tokių kaltinamųjų veiksmų nukentėjusiosios mažametis sūnus susirgo gerklės uždegimu, nes turėjo ilgai laukti lauke. Teismas nustatė, kad šiuo atveju tarp kaltinamųjų atliktų veiksmų ir nukentėjusiosios sūnaus ligos nėra priežastinio ryšio, nes neįmanoma nustatyti, jog susirgimo priežastis lėmė aplinkybė, kad jam teko pabūti kieme, nes negalėjo patekti į gyvenamąsias patalpas. Šios prielaidos nepavyko vienareikšmiškai nustatyti, ekspertai pripažino, kad mažametis galėjo susirgti ir dėl kitų priežasčių.⁷⁶ Šiuo atveju teismas sveikatos sutrikdymo kaltinamiesiems neinkriminavo. Pirmajame skyriuje nagrinėtas faktinis priežastinis ryšys, kurį būtina nustatyti kiekvienoje byloje, remiasi į ekspertinius tyrimus. Nebūtų teisinga nuteisti asmenį kai ekspertinės išvados negali patvirtinti jo veiksmų įtakos padariniams. Neretai be specialiųjų žinių neįmanoma pateikti vienareikšmių išvadų, tačiau ekspertiniai tyrimai yra kur kas mažiau pažengę nei yra manoma. Pavyzdžiui, rašysenos ekspertizė negali padėti identifikuoti asmens jeigu užrašas yra išraižytas vinimi ant stalo paviršiaus. Jeigu surašytas raštelis labai trumpas lingvistinė ekspertizė bus nerezultatyvi. Mobilijam telefonui sudegus neįmanoma atkurti jame buvusių duomenų. Pagal plauko struktūrą nustatyti ar asmuo vartojo narkotines medžiagas galima tik tada jeigu tai tęsiasi labai ilgą laiką, vienkartinio atveju tai neefektyvu. Pažymėtina ir tai, kad ne visuose ekspertiniuose tyrimuose yra naudojamos technologijos. Pavyzdžiui, lingvistinės, rašysenos, daktiloskopinės ekspertizės specialistai atlieka rankiniu būdu lygindami sutampančius požymius. Net ir eismo įvykių aplinkybes tiriantys ekspertai braižo schemas ir didžiausia technologija, kuri yra įdiegta šiuose ekspertiniuose tyrimuose yra drono pakėlimas ir vienos nuotraukos „sulipdymas“ iš šimto skirtingų kadru.⁷⁷ Tačiau be ekspertinių tyrimų

⁷⁶ Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-49-651/2020.

⁷⁷ JUODAITIENĖ-GRANSKIENĖ, Gabrielė ir MALEVSKI, Henryk (2022). *Kriminalistika ir teismo ekspertologija : mokslas, studijos, praktika: recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas, p. 20–273 [interaktyvus].

<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/937ea8f2-d7bf-4ad3-931e-68e2070bea71/content>.

sprendimai apsiribotų tik loginiu situacijos vertinimu, kas neatitinka teisingumui keliamo standarto.

Priežastinis ryšys tarp nukentėjusiajam nustatytų psichikos sutrikimų ir nusikalstamos veikos. Priežastinio ryšio tarp nusikalstamos veikos ir nukentėjusiajam sukulto psichikos sutrikimo konstatavimas neįmanomas be ekspertinių tyrimų paskyrimo, bet šios išvados yra tikėtino pobūdžio, todėl neužtikrina priežastinio ryšio aiškumo, kelia interpretavimo riziką. Automatiškai, kai byloje keliamas klausimas dėl psichikos sutrikimo ir priežastingumo, būtina nustatyti faktinį priežastinį ryšį, bet teisės doktrinoje minimi testai šiuo atveju yra beveik niekada. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 2K-7-196-303/2022 motina buvo nuteista pagal BK 129 str. 2d. 3 p., nes fiziškai ir psichologiškai gniuždydama savo vaiką nesunkiai sutrikdė jo sveikatą. Kasacinis skundas byloje buvo grindžiamas argumentuojant, kad nebuvo tinkamai nustatytas priežastinis ryšys. Skunde pažymima, kad teisinis aplinkybių vertinimas yra ne specialisto, o teismo kompetencija, ekspertų išvados byloje prieštaringos, neįvertintos kitos aplinkybės galėjusios turėti įtakos nukentėjusiajam konstatuotų sutrikimų (F92.8) atsiradimui, pavyzdžiui, tėvo problemos dėl alkoholio vartojimo bei tėvų skyrybos. Teismas nustatė, kad aplinkybių visuma patvirtina priežastinio ryšio egzistavimą byloje ir išskyrė šias bylos aplinkybes: 1) kaltinamoji ilgą laiką naudojo fizinį ir psichologinį smurtą prieš nukentėjusįjį (mušdavo diržu, versdavo ilgą laiką klūpėti ant žirnių iškėlus rankas, šurkščiai bendraudavo, rėkdavo); 2) ekspertizės akte išnagrinėtos kasatoriaus ginčijamos aplinkybės (tėvo alkoholizmas, tėvų skyrybos ir kt.), aiškiai nurodant, kad jos neturi ryšio su R. V. nustatyta būsena. Ekspertizės akte vienareikšmiškai konstatuota, kad R. V. nustatyti sutrikimai tiesioginiu priežastiniu ryšiu atsirado dėl nuteistųjų motinos ir jos sugyventinio veiksmų. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, kasacinis skundas buvo atmestas.⁷⁸ Kitoje byloje M. G. pripažintas kaltu ir nuteistas dėl nepilnametės tvirkinimo. Buvo keliamas klausimas, ar dėl patirtų tvirkinamųjų veiksmų mergeitei konstatuota reakcija į stiprų stresą (F43.8), tiesioginiu priežastiniu ryšiu yra susijusi su kaltinamojo veiksmais. Atlikus teismo psichiatrijos ekspertizę, buvo patvirtinta, kad mažametės raidos sutrikimai tiesioginiu priežastiniu ryšiu susiję su tvirkinamaisiais veiksmais. Be ekspertų išvadų priežastinis ryšys šioje byloje negalėjo būti nustatytas remiantis vien logine įvykių seka ar kitų asmenų parodymais.⁷⁹

Ekspertinių tyrimų vaidmuo, lyginant su kitais įrodymų šaltiniais. Priimdamas sprendimą teismas nėra saistomas eksperto išvados, o vertina visus byloje surinktus

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022.

⁷⁹ Utenos apylinkės teismo 2020 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-32-913/2020.

duomenis. Kalifornijos universiteto leidinyje, pateiktas žurnalisto ir baudžiamojo teismo teisėjo interviu, kuriame žurnalistas domėjosi, ar įmanoma ištirti bylą ir nuteisti kaltinamąjį remiantis tik daiktiniais įrodymais, nes apklausiami asmenys gali meluoti. Žurnalistas, straipsnyje detaliai aprašė teisėjo nuostabą bei sutrikimą ir kaip jis kelis kartus buvo perklaustas, ką tiksliai turi omenyje. Galiausiai teisėjas atsakė, kad dauguma nusikaltimų pradedami tirti gavus nukentėjusiojo skundą, kas jau yra apklausa.⁸⁰ Šis pavyzdys demonstruoja, kad asmeniniai ir daiktiniai įrodymai yra vienas nuo kito neatsiejami. Vis dėlto nederėtų besąlygiškai pasitikėti tik vienu šaltiniu, nes ne visas aplinkybes įmanoma įrodyti remiantis tik daiktiniais įrodymais, kaip ir remiantis tik specialiomis žiniomis (eksperto išvada). Pavyzdžiui, A. S. ir T. V. pripažinti kaltais padarę nusikaltimą numatytą BK 129 str. 2 d. 6 ir 8 p., nes būdami apsvaigę nuo alkoholio, dėl menkavertės dingsties – dingusio mobiliojo ryšio telefono, privertė nukentėjusįjį nusiimti megztinį ir batus esant žemai temperatūrai bei sumušė, dėl šių priežasčių nukentėjusysis įvykio vietoje mirė. Specialistų išvadose buvo konstatuota, kad neįmanoma nustatyti tikslios mirties priežasties. Taip pat nėra aišku, kokie sužalojimai padaryti nukentėjusiajam dar esant gyvam ir kokie po mirties. Šioje byloje ekspertiniai tyrimai neturėjo lemiamos reikšmės. Teismas vis dėl to nuteisė asmenis remdamasis nuteistųjų ir liudytojų parodymais.⁸¹ Šis pavyzdys iliustruoja, kad nusikaltimų žmogaus gyvybei kontekste teismai ne vien tik remiasi ekspertinėmis išvadomis, bet ir priima sprendimus remdamasi kita bylos medžiaga, kai specialiosios žinios negali padėti.

Sprendžiant, ar tarp padarinių ir kaltinamojo veiksmų yra priežastinis ryšys (nagrinėjant nusikaltimus žmogaus sveikatai) vertinama: nukentėjusiojo elgesys, nukentėjusiojo pozicija, smurtinių veiksmų lokalizacija ir kiti duomenys esantys byloje.⁸² Ypatingai tai atsiskleidžia bylose, kuriose ekspertiniai tyrimai negali pateikti vienareikšmiškos išvados. Pavyzdžiui, byloje Nr. E1-332-939/2020 sūnus buvo kaltinamas, kad panaudojo fizinį smurtą prieš savo motiną, tokiu būdu padarydamas nusikalstamą veiką numatytą BK 140 str. 2 d. Priežastinis ryšys buvo nustatytas įvertinus, nukentėjusiosios parodymus apie nusikalstamos veikos padarymo aplinkybes, ant smurtą patyrusios nukentėjusiosios plaštakų ir veido esančias kraujosruvas, įvykio vietos apžiūros protokolą bei kraujo dėmes likusias ant aukos drabužių. Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad

⁸⁰ KRUSE, Corinna. (2015). *The social life of forensic evidence*. Los Angeles: University of California Press, p. 16–33 [online].

https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=rZMkDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Corinna+Kruise,+The+social+life+of+forensic+evidence,+&ots=KNnxU2rEvv&sig=HtbgogvNinU3hNHQc4IPCo05hnM&redir_esc=y#v=onepage&q=Corinna%20Kruise%2C%20The%20social%20life%20of%20forensic%20evidence%2C&f=false

⁸¹ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-129-616/2020.

⁸² Šiaulių apygardos teismo 2020 m. vasario 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-81-875/2020.

kraujas priklausė nukentėjusiosios sūnui, abu asmenys įvykio metu buvo neblaivūs, kaltinamasis tvirtino neprisimenantis įvykio aplinkybių, bet nurodė, kad galėjo susižaloti smūgiuodamas į sieną. Byloje priežastinis ryšys buvo nustatytas teisingai, remiantis kaltinamojo ir nukentėjusiosios parodymais bei padarytų sužalojimų pobūdžiu, lokalizacija ir sunkumu.⁸³

Priežastinio ryšio vertinimas byloje nustatant loginę priežasčių seką. Pagal nusistovėjusią teismų praktiką „*priežastinis ryšys kito žmogaus gyvybės atėmimo byloje sprendžiamas vertinant įrodymus ir nustatant loginę priežasčių seką, reikalingą išvadai padaryti: ar yra ryšys tarp nustatytos kaltininko veikos ir padarinių, kokie reiškiniai lemia žmogaus mirtį, ar jie objektyviai ir dėsningai išplaukia iš neteisėtos veikos.*“⁸⁴ Vertinimas nustatant loginę priežasčių seką yra labai subjektyvus ir priklauso nuo asmens loginio mąstymo gebėjimų ir emocinio fono, nes kiekvieno žmogaus gyvenimo patirtis, psichologiniai ypatumai ir mąstymo būdai skiriasi.

Pastebima, kad daugumoje bylų priežastinio ryšio nustatymas apsiriboja vienu sakiniu, patvirtinančiu, kad veika yra dėsningas kaltininko veiksmų padarinys, todėl nekyla abejonių dėl priežastinio ryšio buvimo. Išsamesnės analizė ir nagrinėjimas prasideda tik po gynybos iškeltų abejonių dėl teisingo priežastinio ryšio nustatymo byloje. Paminėtina sudėtinga byla, kurios teisingą išsprendimą lėmė aplinkybių visuma. G. Maurek kreipėsi į policiją, tvirtindamas, kad brolis nusižudė šaudamas sau į galvą. Tyrėjams atvykus į įvykio vietą pareiškėjas išliko stebėtinai ramus, neatrodė gedintis, teigė persirengęs marškinėlius, nes pastarieji buvo aptaškyti krauju. Tyrimo metu nustatyta, kad buvo šauta į pakaušį. Svarbu paminėti, kad savižudybės atveju šūvis į pakaušį yra labai ne tipinis būdas ir ypatingai sudėtinga jį atlikti pačiam nukentėjusiajam. Be to, ginklo, iš kurio šauta saugiklis buvo įjungtas, kas leidžia suabejoti, ar asmuo nebuvo nužudytas. Nors visi pirminiai požymiai rodė, kad G. Maurek nužudė savo brolių, ši hipotezė nepasitvirtino ir asmuo buvo išteisintas nenustačius priežastinio ryšio.

Sulaikymo metu ant įtariamojo rankų nebuvo kraujo dėmių, kas gali būti laikoma požymiu, jog asmuo nelaikė rankose ginklo. Nustatyta, kad nukentėjusysis turėjo vyresnį brolių, kuris taip pat nusižudė šaudamas sau į pakaušį. Pažymima, kad pastaraisiais metais mirė nukentėjusiojo tėvai ir jo mergina, vaikas sunkiai išgyveno netektis, be to pastarojo brolis neturėjo jokio motyvo įvykdyti nusikalstamą veiką. Galiausiai atlikus ekspertizę pagal kraujo dėmių išsidėstymą buvo nustatyta, kad įvykio metu kas nors turėjo sėdėti ant

⁸³ Alytaus apylinkės teismo 2020 m. vasario 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. E1-332-939/2020.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292-489/2015.

kambaryje buvusios kėdės ir tai galėjo būti įtariamasis, pareigūnai nustatė, kad tik jis tuo metu galėjo būti namuose. Žaizdos pobūdis leido daryti išvadą, kad šauta buvo iš labai arti, ne iš 5 metrų atstumo, kur sėdėjo kitas asmuo. Dėl saugiklio, ekspertų teigimu yra labai tikėtina išvada, kad pastarasis atšoko po smūgio į grindis. Tik remiantis logine įvykių seka teisingas bylos išsprendimas nebūtų pasiektas.⁸⁵ Šiuo konkrečiu atveju ekspertizės išvada paneigė visus kitus byloje surinktus įrodymus. Nors teismų praktikoje pabrėžiama, kad jokia įrodymų rūšis neturi pirmenybės prieš kitas, bet šioje konkrečioje byloje neatlikus ekspertinių tyrimų ir remiantis vien logine įvykių seka nekaltas asmuo būtų nuteistas.

Priežastinio ryšio ir kaltės tapatinimo problematika. Gynyba baudžiamosiose bylose ne retai pabrėžia, kad priežastinį ryšys nustatinėjamas ne tarp kaltės ir padarinių, o tarp veikos ir padarinių.⁸⁶ Teismų praktikoje pastebima kaltės tapatinimo su priežastiniu ryšiu problema. Baudžiamojoje byloje teismas nustatė, kad asmuo nuskendo, ne todėl, kad buvo įmestas į vandenį (nukentėjusysis mokėjo plaukti), bet todėl, kad nusprendė jame likti. Taip pat teismas pažymėjo, kad kaltinamieji neketino nužudyti nukentėjusiojo bei nurodė, kad priežastinio ryšio nustatytas yra neatsiejamas nuo kaltės turinio.⁸⁷ Minėtoje byloje priežastinis ryšys buvo nepagrįstai sutapatintas su subjektyviuoju nusikalstamos veikos požymiu – kalte, taip pat L. Žalnieriūno nuomone tarp kaltinamųjų veiksmų (nukentėjusiojo įmetimo į vandenį) ir padarinių (kito asmens mirties) yra tiesioginis priežastinis ryšys, nes jeigu asmuo nebūtų įmestas, nebūtų ir atsidūręs jo gyvybei pavojingoje situacijoje, kas yra būtinoji padarinių kilimo sąlyga.⁸⁸

Vieno smūgio problematika priežastinio ryšio nustatymo kontekste. Kaltės ir priežastinio ryšio atribojimo problemų pastebima situacijose, kai žmogaus mirties priežastis yra tik vienas smūgis.⁸⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra suformavęs taisyklę, kad gyvybės atėmimas yra *dėsninga* vieno smūgio sudavimo pasekmė. V. Piesliakas nesutiko su šia nuostata, argumentuodamas, kad smurtas gyvenimiškose situacijose sutinkamas gana dažnai, tarp pažištamų, sutuoktinių, bet mirtis dėl vieno suduoto smūgio yra ypatingai retas reiškinys, todėl priežastinio ryšio egzistavimas tarp

⁸⁵ RAMSLAND, Katherine (2017). *The Psychology of Death Investigations: Behavioral Analysis for Psychological Autopsy and Criminal Profiling*. Florida: CRC Press, p. 25–27 [online]. <https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.1201/9781315186597/psychology-death-investigations-katherine-ramsland>.

⁸⁶ Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-530/2020.

⁸⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.

⁸⁸ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 88–91.

⁸⁹ URBŠYTĖ, Ugnė (2019). Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2(20), p. 167–180.

vieno suduoto smūgio į galvos sritį ir kilusių padarinių (kito asmens mirties) yra ginčytinas. Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019 buvo abejojama sprendimo teisingumu, kai asmuo buvo nuteistas, nes sudavė smūgį ramentu, dėl kurio nuo alkoholio apsvaigęs nukentėjusysis nugriuvo ir trenkėsi galva į plyteles. Nukentėjusysis iš įvykio vietos išėjo pats. Byloje nustatyta, kad mirties priežastis buvo galvos trauma, manoma, kad žmogus po suduoto smūgio užkliuvo už stalo atramos ir būtent dėl šios priežasties galėjo nugriūti. Atlikus teismo medicininę ekspertizę nustatyta, kad mirties priežastį sukėlė galvos trauma patirta nuo smūgio į grindinį, o kaltinamojo suduotas smūgis padarė sužalojimą atitinkantį nežymų sveikatos sutrikdymą. Vis dėlto, teismas nuteisė kaltinamąjį pagal BK 132 str. 1 d., argumentuojant, kad jeigu pastarasis nebūtų sudavęs smūgio ramentu, nukentėjusysis nebūtų užkliuvęs už atramos ir nebūtų trenkęsis į trinkeles.⁹⁰

Smūgis į galvą visais atvejais padidina žalingų padarinių atsiradimo tikimybę, jeigu nenustatomos kitos priežastys sukėlusios asmens mirtį, kaltinamojo suduotas smūgis tampa pagrindine nukentėjusiojo mirties priežastimi.⁹¹ Teismas nurodė, kad aplinkybė ar suduotas smūgis buvo stiprus ar silpnas veikos kvalifikavimui reikšmės neturi. Normalaus protinio išsivystymo žmogus negali nesuprasti, kad galva yra labiausiai pažeidžiama kūno dalis ir kad suduodant smūgį į žmogui gyvybiškai svarbią kūno vietą, gali sukelti pavojų jo gyvybei ir sveikatai. Svarbu pažymėti, kad laikas, kada nukentėjusįjį ištinka mirtis neturi reikšmės nusikalstamos veikos kvalifikavimui, svarbus tik paties priežastinio ryšio konstatavimas, t. y. nesvarbu kada asmenį ištiko mirtis, ar jam būnant ligoninėje, ar iškart po nusikalstamos veikos padarymo, atsakomybei kilti reikšmės turi tik priežastinio ryšio egzistavimas. Privalu nustatyti, kad tikroji nukentėjusiojo mirties priežastis yra sukelta kaltinamojo.⁹²

Priežastinio ryšio nustatymo problematika gydytojų profesinės klaidos atveju. Vadovėlinis priežastinio ryšio nustatymo pavyzdys tokio pobūdžio bylose, kai žmogus yra sužalojamas kito asmens, bet nesikreipia į medicinos įstaigą, dėl ko vėliau pablogėja jo sveikata ir asmenį ištinka mirtis. Lietuvos Aukščiausiasis teismas yra išaiškinęs, „kad nukentėjusiojo neveikimas nesikreipiant į medikus nepašalina priežastinio ryšio tarp kaltininko veiksmų ir nukentėjusiojo mirties, o teisiškai reikšminga yra tai, kad komplikacijų kilimo sąlyga buvo kaltininko veikla.“⁹³ Nukentėjusiojo sprendimas nesikreipti į sveikatos priežiūros įstaigą nepašalina priežastinio ryšio tarp kaltinamojo veiklos ir nukentėjusiojo mirties. Būtinybė kreiptis medicininės pagalbos kilo dėl

⁹⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019.

⁹¹ URBŠYTĖ, Ugnė (2019). Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2(20), p. 179–181.

⁹² MILINIS, Albertas; GRUODYTĖ, Edita; GUTAUSKAS, Aurelijus ir kt. (2021). *Lietuvos baudžiamojo teisės*. Specialioji dalis. Pirmoji knyga. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 29.

⁹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.

kaltinamojo atliktų smurtinių veiksmų, priešingu atveju nukentėjusiajam nebūtų atsiradusi jokia grėsmė dėl komplikacijų kilimo.⁹⁴ Vienas iš pagrindinių argumentų, kurį teismai akcentuoja, kaip pagrindžiantį, jog tarp kaltinamojo veiksmų ir asmens mirties yra priežastinis ryšys, yra aplinkybė, kad būtinybė gydyti nukentėjusį atrado būtent, dėl neteisėtų kaltinamojo veiksmų – padaryto sužalojimo.⁹⁵ Teismas nurodė, kad aplinkybė, jog nesutampa vieta kur buvo sužalotas nukentėjusysis esmingai nekeičia įvykio aplinkybių ir nesudaro kliūčių nustatyti priežastinį ryšį.⁹⁶

Vis dėlto paminėtina viena baudžiamoji byla, kurioje sutekta medicininė pagalba nutraukė priežastinio ryšio grandinę. Didžiojoje Britanijoje, *R v Jordan*, buvo nustatyta, kad nukentėjusysis yra alergiškas antibiotikams, jo žaizdos, kurios buvo nusikalstamos veikos pasekmė, buvo beveik sugiję, bet medikai skyrė papildomą dozę antibiotikų, dėl ko asmuo mirė. Teismas nustatė, kad esminę įtaką nukentėjusiojo mirčiai turėjo gydytojų klaida, kuri šiuo konkrečiu atveju nutraukė priežastinio ryšio grandinę.⁹⁷

Priežastinio ryšio nustatymo problemos į priežastingumo grandinę įsiterpus papildomiems veiksniams. Lietuvos teismų praktikoje sunkumų nustatant priežastinį ryšį dažniausiai kyla, kai į priežastingumo grandinę įsiterpia *papildomos aplinkybės*. Pagal bendrą taisyklę kaltinamasis yra atsakingas už visas savo veiksmų pasekmes. Net jeigu kyla keli žalingi padariniai kaltinamasis laikomas už juos atsakingu. Tais atvejais, kai padarius nulemia ne viena, o kelios priežastys, būtina nustatyti, kokią įtaką padarinių kilimui turėjo kaltinamojo veikla, palyginti su kitais veiksniais, prisidėjusiais prie padarinių kilimo.⁹⁸

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje Nr. 2K-7-193-895/2016 gynybinė pozicija buvo paremta tuo, kad nukentėjusiojo girtumas yra įsiterpanti aplinkybė tarp kaltinamojo smūgio ir kilusių padarinių, todėl šalina tiesioginį priežastinį ryšį. Teismas nustatė, kad šis argumentas yra nepagrįstas ir nukentėjusiojo griuvimą bei trenkimąsi į grindis sukėlė ne pastarojo girtumas, o aktyvūs kaltinamojo veiksmai. Nepriklausomai nuo to, kad nukentėjusiojo mirtį sukėlė ne suduotas smūgis tiesiogiai, o trauma patirta nugriuvus, atsitrenkiant į grindis, tai nešalina baudžiamosios atsakomybės.⁹⁹ „*Baudžiamosiose bylose dėl nužudymo yra suformuota nuostata, kad tada, kai tarp suduoto smūgio į galvą ir nukentėjusiojo mirties nėra įsiterpęs joks kitas veiksnys, turintis lemiamos įtakos mirčiai,*

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006.

⁹⁵ Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-58-387/2020.

⁹⁶ Kauno apylinkės teismo 2020 m. sausio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-215-598/2020.

⁹⁷ *R v Jordan* [1956] N.E. L. Rev. 147, Court of Appeal.

⁹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322-511/2016.

⁹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016.

laikytina, kad priežastinis ryšys egzistuoja.“¹⁰⁰ Teismų praktikoje retai pasitaiko sunkumų nustatant būtinąjį priežastinį ryšį (nužudymo byloje BK 129 str.), nebent atsiranda įsiterpiantys veiksniai, kurie gali nutraukti priežastinio ryšio grandinę. Pavyzdžiui, žmogaus pagrobimo byloje kaltinamasis pasinaudojo mergina kaip skydu nuo policijos pareigūnų šūvių, tai lėmė, kad mergina buvo nušauta. Apeliacinis teismas nusprendė, kad pareigūno šūvis nelaikytinas *novus actus interveniens* ir kad pagrobėjas turėtų būti nuteistas. Teisėjas L. J. Goff pabrėžė, kad neabejotina, jog veiksmas, atliktas savisaugos tikslais, yra sukeltas paties kaltinamojo veiksmo, siekiant apsisaugoti nuo šūvių, todėl nelaikytinas *novus actus interveniens*.

Nukentėjusiojo veiksmų įtaka priežastinio ryšio grandinei. Vienoje iš bylų buvo keliamas klausimas ar nukentėjusiojo veiksmai gali nutraukti priežastinio ryšio grandinę. Užpultai moteriai buvo pradurtas plautis, nugabenus ją į ligoninę nukentėjusioji dėl religinių priežasčių atsisakė kraujo perpylimo procedūros, dėl ko ligoninėje mirė. Teismas nutarė, kad aukos atsisakymas gydytis nenutraukia priežastinio ryšio grandinės.¹⁰¹ Dar 1971 m. Didžiojoje Britanijoje, byloje R. v Roberts, vyras buvo nuteistas už moters sveikatos sutrikdymą. Nukentėjusioji, kuri važiavo kartu su nuteistuoju automobiliu, išsoko iš važiuojančios transporto priemonės ir tokiu būdu buvo sunkiai sutrikdyta jos sveikata. Nors moters sužalojimus sukėlė jos pačios pasirinkimas, išsokti iš automobilio, teismas nuteisė vyrą remiantis tuo, kad būtent dėl jo veiksmų, t. y. pasikėsinimo išžaginti, nukentėjusioji išsoko iš važiuojančios transporto priemonės. Tik remiantis priežastinio ryšio buvimu kaltas asmuo buvo nubaustas.¹⁰² Nukentėjusiosios veiksmai šioje byloje nenutraukė priežastinio ryšio.

Pagal bendrą taisyklę, jeigu kaltinamasis savo veiksmais išprovokavo nukentėjusįjį pasielgti tam tikru būdu (pvz. išsokti pro langą, išsokti iš važiuojančio automobilio) tai nenutraukia priežastinio ryšio grandinės. Pažymėtina, kad tai nereiškia, kad kaltinamasis turi liepti atlikti atitinkamus veiksmus, provokacija laikytini neteisėti kaltinamojo veiksmai patys savaime pvz. kėsınimasis išžaginti, grasinimas peiliu ir kt. Tačiau jeigu aukos veiksmai būtų aiškiai neadekvati reakcija į susiklosčiusią situaciją tai galėtų nutraukti priežastinį ryšį (lot. *novus actus interveniens*). Nukentėjusiojo veiksmai turi būti proporcingi kylančiai grėsmei. Apeliacinis teismas byloje R. v Williams nurodė, kad nukentėjusiojo veiksmai nutraukė priežastinį ryšį. Nukentėjusysis mirė išsokęs iš važiuojančio automobilio, išsigandęs, kad kaltinamasis kėsınasi pagrobti jo piniginę.

¹⁰⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009.

¹⁰¹ R v Blaue [1975] 1 WLR 1411, Court of Appeal.

¹⁰² R v Roberts [1971] 1 SCR 22, Supreme Court.

Teismas nustatė, kad nukentėjusiojo veiksmai nebuvo proporcingi susiklosčiusiai situacijai.¹⁰³ Manytina, kad toks vertinimas yra netinkamas, kadangi abejose bylose nukentėjusieji pasirinko tą patį veikimo būdą (iššoko iš važiuojančio automobilio), abejose bylose buvo kėsinamasi į jiems asmeniškai svarbius objektus, abu patyrė sunkius sužalojimus. Todėl vertinti jų veiksmų logiškumą stresinėje situacijoje susidūrus su teisei priešinga veikla yra neteisinga vien atsižvelgiant į aplinkybę, kad abu asmenys buvo kaltinamųjų kontroliuojamoje aplinkoje (automobilyje) ir negalėjo lengvai iš jos pasišalinti. Manytina, kad tokio pobūdžio bylose didesnis dėmesys turėtų būti atkreipiamas į kilusį padarinį ir aplinkybę, kad kaltinamųjų veiksmai iš esmės buvo neteisėti ir pasireiškė aktyviais veiksmais. Visuose kriminalistikos vadovėliuose rašoma, kad jeigu asmuo yra dešiniarankis jam patogiau naudotis ginklu dešine ranka, todėl nusižudymo atveju ginklas turėtų gulėti dešinėje pusėje.¹⁰⁴ Vis dėlto, praktikoje žmonės yra originalūs ir dešiniarankiai nusišauna laikydami ginklą kairėje rankoje ir tam nėra loginio paaiškinimo, todėl visais atvejais tikėtis iš kiekvieno žmogaus adekvataus sprendimo yra neįmanoma.

Taip pat svarbu paminėti, kad teismų praktikoje priežastinis ryšys nutraukiamas dėl paties nukentėjusiojo veiksmų, kai nustatoma, kad asmuo sąmoningai apsisprendė vartoti narkotines medžiagas ir dėl jų sukkelto poveikio mirė. Tokiais atvejais laikoma, kad tarp platintojo veiksmų (narkotinių medžiagų išplatavimo) ir nukentėjusiojo mirties nėra priežastinio ryšio, tai laikytina *novus actus intervenience*.¹⁰⁵ Priežastinis ryšys šioje situacijoje itin sudėtingas. Jeigu kaltinamais nebūtų pardavęs narkotinių medžiagų, asmuo nebūtų jų suvartojęs ir miręs, tačiau, atkreiptinas dėmesys, kad jeigu nukentėjusysis pats laisva valia nebūtų vartojęs narkotinių medžiagų padarinių galima buvo išvengti, todėl jo veiksmai laikytini būtinaja padarinių kilimo sąlyga. Būtinasis priežastinis ryšys galimas tik tuo atveju, jeigu nukentėjusysis suvartotų narkotines medžiagas to nežinodamas ir negalėdamas numatyti, dėl kitų asmenų nusikalstamų veiksmų jo atžvilgiu (pavyzdžiui, slapta apsvaiginti).¹⁰⁶

Kitoje nagrinėjamoje byloje Nr. 2K-342/2009 į priežastinio ryšio grandinę įsiterpė tiek kito asmens veiksmai, tiek nukentėjusiosios veiksmai, bet šiuo atveju priežastinis ryšys nebuvo nutrauktas atsižvelgus į įvykio aplinkybes. Byloje nustatytas priežastinis ryšys tarp trenerės veiksmų (teisės aktų pažeidimo – draudimo jaunesniems nei 14 metų asmenims

¹⁰³ R v Williams & Davis [1992] Crim LR 198, Court of Appeal.

¹⁰⁴ KURAPKA, Vidmantas Egidijus ir MATULIENĖ, Snieguolė (2012). *Kriminalistika : teorija ir technika*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 30–257.

¹⁰⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011.

¹⁰⁶ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 169.

keliais važiuoti dviračiu) ir mažametės mirties, nes trenerė neužtikrino saugių treniravimosi sąlygų. Prasilenkiant su sunkiasvore transporto priemone mažametė nugriuvo kelio važiuojamojoje dalyje, transporto priemonės galiniai ratai pervaziavo per mergaitę galvą ir pastaroji mirė. Atlikus eismo įvykių ekspertizę buvo nustatyta, kad automobilio vairuotojas nekliudė mažametės ir neturėjo objektyvios galimybės išvengti šio eismo įvykio. Kadangi atlikus mirusio asmens teismo medicininę ekspertizę nustatyti kūno nubrozdinimai, kurie galėjo atsirasti dėl nugriuvimo, ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad tarp vairuotojo veiksmų ir mažametės mirties nėra priežastinio ryšio. „Teismų praktikoje, taikant BK 132 straipsnio 3 dalį, priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtinosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtinosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar asmens padarytas teisės aktų nustatytų specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis.“¹⁰⁷ „Turi būti įvertinami ne tik asmens padaryti teisės aktų nustatyti specialių elgesio saugumo taisyklių pažeidimai, bet ir kiti veiksniai, galėję turėti reikšmės padariniams atsirasti, ir nustatyta, ar minėti pažeidimai buvo įvykio, sukėlusio BK 132 straipsnio 3 dalyje nurodytus padarinius, priežastis.“¹⁰⁸ Šioje byloje nustatinėjant priežastinį ryšį buvo vertinamos eismo įvykio aplinkybės, trenerės ir mažamečių išsidėstymo kelyje tvarka, automobilio techninė būklė, kelio būklė, trenerės ir vairuotojo veiksmai, ir jų asmeninės savybės. Trenerė tinkamai neįvertino pavojaus šaltinio, mažamečių nepatyrimo ir kelio būklės, todėl kaltinamoji buvo pripažinta kalta įvykdžiusi nusikaltimus numatytus BK 132 str. 3 d. ir BK 229 str.¹⁰⁹

Taigi, priežastinis ryšys gali būti nutrauktas dėl paties nukentėjusiojo neatsakingų veiksmų, trečiųjų asmenų įsikišimo arba esant kitiems įsiterpiantiems veiksniams. Teismų praktikoje situacijos kai nukentėjusysis pats nutraukia priežastinį ryšį yra itin retos, bet galimos tais atvejais kai asmuo neadekvačiai reaguoja į teisei priešingą veiklą. Pagal bendrą taisyklę netinkamas gydymas dėl kurio nukentėjusįjį ištiko mirtis nenutraukia priežastinio ryšio grandinės, nes žalingi padariniai atsirado, dėl teisei priešingos veiklos, kurią atliko kaltininkas. Galimos išimtys kai gydytojų klaida nutraukia priežastinį ryšį, jeigu dėl nusikalstamos veikos patirti sužalojimai yra beveik sugiję ir mirtį sukėlė netinkamai paskirtas gydymas. Pastebima kaltės tapatinimo su priežastiniu ryšiu problematika. Jeigu

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-342/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-512/2014.

¹⁰⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333-693/2018, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-303/2019.

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-628/2020.

ekspertinė išvada negali pateikti vienareikšmio atsakymo, teismai vertindami bylos aplinkybes vadovaujasi kitomis įrodymų rūšimis ir išsprendžia bylą remdamiesi logine įvykių seka, bet toks sprendimo būdas yra kritikuotinas, nes moksliniai įrodymai gali paneigti visus kitus byloje surinktus duomenis, kurie puikiai derėjo loginėje įvykių sekoje, kaip tai nutiko G. Maurek byloje. Be to, psichikos sutrikdymo atveju neretai kyla problemų nustatant priežastinį ryšį, kai specialisto išvados negali pateikti vienareikšmiško atsakymo, nes ryšio nustatymas remiantis vien logine įvykių seka yra neįmanomas.

2.2. Priežastinio ryšio nustatymo problemos kelių eismo taisyklių pažeidimų bylose

Atlikus teismų praktikos analizę pastebėta, kad dažniausiai priežastinio ryšio nustatymo problemos nusikaltimų eismo saugumui bylose, atsiranda kvalifikuojant veiką pagal BK 281 str. Šiame straipsnyje numatytų nusikalstamų veikų sudėtys yra materialiosios, todėl teismai privalo nustatyti priežastinį ryšį tarp kelių eismo saugumo, transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimų ir straipsnio dispozicijoje (atitinkamose straipsnio dalyse) numatytų padarinių. Nusikaltimo objektas – kelių transporto eismo saugumas, papildomas – žmogaus gyvybė ir sveikata. BK 281 str. dispozicija yra blanketinė, todėl inkriminuojant šį nusikaltimą visais atvejais būtina nustatyti teisės normą, kuri buvo pažeista. Dažniausiai inkriminuojant šį straipsnį nustatomi pažeidimai numatyti Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintose Kelių eismo taisyklėse.¹¹⁰ Visų BK 281 str. dalyse nurodytų veikų sudėtys yra materialios, todėl inkriminuojant šį straipsnį turi būti nustatomi dispozicijoje nurodyti padariniai. Tai yra pagrindinis požymis atibojantis administracinę atsakomybę nuo baudžiamosios, nes nenustačius baudžiamajame įstatyme įtvirtintų padarinių, teisei priešingi veiksmai vertintini kaip turintys administraciniam nusižengimui būdingų požymių.¹¹¹

Nagrinėjamame BK 281 str. įtvirtinti šie padariniai:

- 1) Nesunkus kito asmens sveikatos sutrikdymas (BK 281 str. 1 ir 2 d.);
- 2) Didelės turtinės žalos padarymas kitam asmeniui (BK 281 str. 2 d.);
- 3) Sunkus kito asmens sveikatos sutrikdymas (BK 281 str. 3 ir 4 d.);
- 4) Nukentėjusiojo mirtis (BK 281 str. 5 ir 6 d.).¹¹²

¹¹⁰ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 768 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“. TAR, 2008, 88-3530.

¹¹¹ GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 617–630.

¹¹² Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. Valstybės žinios, 2000, 89-2741.

Laikytina, kad būtent su *eismo įvykiu* priežastiniais ryšiais yra susiję Kelių eismo taisyklių pažeidimai, kurie byloje konstatuojami nustačius pažeistą teisės normą. Eismo įvykis – viešoje ar privačioje teritorijoje, dalyvaujant judančiai transporto priemonei, kilęs įvykis kelyje, kurio metu buvo sugadinta transporto priemonė, krovinys ar bet koks kitas įvykio vietoje buvęs turtas arba buvo sužalotas, ar žuvo žmogus. Svarbu paminėti, kad eismo įvykis yra padarinių dalis. Jis apima kilusias pasekmes, todėl neturi reikšmės teisiniam veikos kvalifikavimui. Pagal nusistovėjusią teismų praktiką galioja tos pačios, reikšmingos priežastiniam ryšiui, kvalifikavimo taisyklės kaip ir prieš tai nagrinėtuose nusikaltimuose:

1) baudžiamoji atsakomybė asmeniui kyla nepriklausomai nuo to, ar nukentėjusysis mirė iškart po eismo įvykio, ar praėjus kuriam laikui, t. y. kaip ir sveikatos sutrikdymo ar nužudymo bylose padarinių kilimo laikas neturi įtakos priežastinio ryšio nustatymui ir veikos kvalifikavimui;

2) nukentėjusiajam, po patirtų sužalojimų, suteiktos medicininės pagalbos neveiksmingumas, ar netinkamas sužeidimų diagnozavimas nenutraukia priežastinio ryšio grandinės.¹¹³

„Konstatuojant priežastinį ryšį tarp kaltininko veikos ir kilusių padarinių, būtina nustatyti, kad kaltininko veika buvo ne tik būtina kilusių padarinių **sąlyga**, bet ir šių padarinių priežastis.“¹¹⁴ Taigi, taikoma būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė. Dažniausiai bylose apsiribojama loginio fakto nustatymu, tačiau to nepakanka konstatuojant galutinį priežastinį ryšį, kurį apima tiek teisinis, tiek faktinis. Veika turi būti laikoma tikrąja padarinių kilimo priežastimi, o ne tik atsitiktiniu ar antriniu veiksmu. Nepakanka įrodyti, kad ji gali būti susijusi su įvykiais. „Teismų praktikoje, taikant BK 281 str., priežastinio ryšio nustatymas apima du momentus: būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatymą ir priežastinio ryšio pobūdžio nustatymą. Būtiniosios padarinių kilimo sąlygos taisyklė įpareigoja išsiaiškinti, ar eismo dalyvio padarytas kelių transporto eismo saugumo ar transporto priemonių eksploatavimo taisyklių pažeidimas buvo būtina padarinių kilimo sąlyga, o priežastinio ryšio pobūdis parodo, ar priežastinis ryšys yra dėsningas (būtinasis), ar atsitiktinis“.¹¹⁵ Toks priežastinio ryšio sampratos nustatymas atitinka adekvataus priežastinio ryšio teoriją. Nustatant priežastinį ryšį taikant BK 281 str. vertinama ne tik tai ar vairuotojas padarė kelių eismo taisyklių ar kito teisės akto pažeidimą, bet ir visais

¹¹³ GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 638–639.

¹¹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132/2007.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38/2008.

atvejais būtina nustatyti kitus veiksnius, kurie galėjo turėti reikšmės padarinių kilimui, bei nustatyti ar būtent padaryti pažeidimai yra padarinių kilimo eismo įvykyje priežastis. Teismo vertinimas negali būti formalus ir apsiriboti vien tik teisės aktų pažeidimų nustatymu, vertinama visa aplinkybių visuma.¹¹⁶ Laikoma, kad eismo įvykio priežastimi, asmens padaryti KET pažeidimai gali būti tik tada, jeigu analogiškose situacijose šiam asmeniui laikantis Kelių eismo taisyklių reikalavimų eismo įvykis nebūtų kilęs.¹¹⁷ Įvertinus, kad asmuo net ir nepažeidęs Kelių eismo taisyklių reikalavimų, vis tiek nebūtų galėjęs išvengti eismo įvykio, laikoma, kad pažeidimas nėra priežastiniais ryšiais susijęs su kilusiais padariniais.¹¹⁸

Analogiškai, kaip nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose, priežastinis ryšys skirstomas į paprastą (tiesioginį) ir sudėtingąjį. Paprastas priežastinis ryšys byloje nustatomas jeigu žalingus padarinius sukelia tik kaltinamojo padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai ar pažeidimas. Sudėtingąjį priežastinį ryšį galima konstatuoti, kai nusikalstamus padarinius sukėlė ne tik įtariamojo atlikti KET taisyklių pažeidimai, bet ir kitos aplinkybės.¹¹⁹

Priežastinio ryšio nustatymas tarp kilusio eismo įvykio ir sutrikdytos kito asmens psichikos. Paminėtina byla Nr. 2K-7-120/2010, kurioje kaltinamoji nesilaikydama kelių eismo taisyklių ir neįsitikinusi, kad nėra kliūtis, nereguliuojamoje pėsčiųjų perėjoje partrenkė senolę. Kartu su močiute (J. K.) per perėją ėjusi mažametė A. K. nebuvo sužalota, tačiau jai nustatytas nesunkus psichinis sutrikimas, trukęs ne ilgiau kaip dešimt dienų. Byloje kilo ginčas, ar mergaitei nustatytas psichikos sutrikimas priežastiniais ryšiais susijęs su eismo įvykiu. Apeliacinės instancijos teismas nenustatė priežastinio ryšio tarp kaltinamosios sukulto eismo įvykio ir A. K. konstatuoto sutrikimo, nes mažametė nepatyrė jokių fizinių sužalojimų ir įvykio momentu jau buvo praėjusi pėsčiųjų perėją. Todėl darytina pagrįsta išvada, reakciją į trauminį įvykį lėmė ne kaltinamosios padarytas Kelių eismo taisyklių pažeidimas, o A. K. močiutės nubloškimas.¹²⁰ Pažymėtina, kad nors šioje byloje psichikos sutrikimą nustatė ekspertai, kurio mergaitė iki eismo įvykio neturėjo, bet dėl priežastingumo nepasisakė, todėl teismas savo nuožiūra konstatavo priežastingumo nebuvimą. Teismas nustatė, kad psichikos sutrikimą lėmė močiutės nubloškimas, bet šį įvykį įtakojo kelių eismo taisyklių pažeidimas, todėl kyla pagrįstas klausimas, kuo

¹¹⁶ Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-478/2020.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52/2010, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2010.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-1-693/2018.

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-628/2020.

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010.

remiantis buvo priimtas atitinkamas sprendimas, nes jeigu močiutė nebūtų buvusi nublokšta, atitinkamai anūkei nebūtų atsiradęs psichikos sutrikimas.

Svarbu paminėti, kad teismas ne kartą yra pažymėjęs, kad remiantis vien tik ekspertų išvadomis, galimas netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas, todėl objektyviųjų nusikalstamos veikos požymių įrodinėjimas yra ne ekspertų, o teismo kompetencija.¹²¹ Pavyzdžiui, nukentėjusiosios vyras tvirtino, kad po kelių mėnesių po eismo įvykio jo žmonos sveikata smarkiai pablogėjo, jai nustatyti psichikos sutrikimai ir tai yra pasekmė traumos, kurią nukentėjusioji patyrė eismo įvykio metu. Pagrindinis šaltinis paneigęs priežastinio ryšio egzistavimą šiuo atveju buvo teismo medicininė ekspertizė, kurios metu nustatyta, jog tai liga, kuri negalėjo atsirasti dėl patirto sužalojimo. Teisėjų kolegija šį ekspertizės aktą vertino, kaip neatitinkantį įrodymams keliamų reikalavimų. Argumentuojant tuo, kad ekspertų išvada surašyta nuomonės forma, joje nėra nurodoma dėl kokios priežasties nukentėjusiajai galėjo atsirasti nustatyta liga ir byloje nenustatyta duomenų, kad nukentėjusioji šią ligą turėjo dar iki eismo įvykio. Taigi, nebuvo pašalintos pagrįstos abejonės ir nesiimta papildomų veiksmų specialisto išvada patikrinti. Dėl šių priežasčių byla buvo grąžinta iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka.¹²² Apibendrinant galima teigti, kad psichikos sveikatos sutrikdymas taip pat gali būti laikomas pavojingų padarinių faktine išraiška, tačiau tik tada, kai nukentėjęs asmuo tiesiogiai dalyvavo eismo įvykyje.

Priežastinio ryšio tapatinimo su kalte problematika eismo įvykio bylose. Be to pastebima pasikartojanti problema, kaip ir nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose, kad priežastinio ryšio nustatymas yra tapatinamas su kaltės klausimu, kas iš esmės nesiderina su priežastinio ryšio samprata. Priežastinis ryšys turi būti nustatomas ne tarp kaltės ir padarinių, o tarp veikos ir padarinių.¹²³ Kelių eismo taisyklių pažeidimas nelaikomas susijusiu priežastiniu ryšiu su padariniais, jeigu ikiteisminio tyrimo metu nustatoma, kad asmuo nebūtų galėjęs išvengti eismo įvykio, net ir nepažeisdamas Kelių eismo taisyklių. Pažymėtina, kad vien priežastinio ryšio tarp veikos (Kelių eismo taisyklių pažeidimo) ir padarinių (kito asmens mirties ar sveikatos sutrikdymo) nustatymas nėra pagrindas patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 281 str., kol nėra nustatyta asmens kaltė. Kadangi priežastinis ryšys yra objektyvusis nusikalstamos veikos sudėties požymis, jo nustatymas byloje savaime nesuponuoja išvados apie asmens kaltę, tai skirtingi sudėties požymiai, kurie negali būti tapatinami tarpusavyje.¹²⁴

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49/2013.

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-788/2020.

¹²³ GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 643.

¹²⁴ Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-478/2020.

Priežastinio ryšio nustatymas tampa sudėtingesnis tais atvejais, kai keli eismo dalyviai pažeidžia kelių eismo taisykles, nes kiekvieno jų veiksmai gali turėti įtakos eismo įvykio kilimui ir žalos atsiradimui. Atkreiptinas dėmesys, kad nustačius, jog kelių eismo taisykles pažeidė keli eismo dalyviai, būtina atidžiai išnagrinėti kiekvieno asmens pažeidimo įtaką BK 281 str. numatytų padarinių atsiradimui. Analizuojama, kurio iš dalyvių padaryti pažeidimai tiesioginiu priežastiniu ryšiu susiję su kilusiais padariniais.¹²⁵ Byloje Nr. 1A-21-383/2020 nustatyta, kad nors dviratininkas pažeidė kelių eismo taisykles važiuodamas per perėją dviračiu, tačiau susidūrimas įvyko, dėl sunkvežimio vairuotojo kaltės, kuris taip pat pažeidė kelių eismo taisykles, nes turėjo prievolę praleisti nukentėjusį, kuris pradėjo važiuoti per perėją dar degant žaliajam šviesoforo signalui, todėl sunkvežimio vairuotojas privalėjo duoti kelią nespėjusiam pravažiuoti važiuojamosios kelio dalies, bet to nepadarė.¹²⁶ Kitoje byloje ištyrus visus įrodymus nustatyta, kad abu vairuotojai yra kalti dėl eismo įvykio, t. y. abu eismo dalyviai pažeidė KET reikalavimus. Vienas suko į kairę neįsitikinęs, jog tai daryti saugu, o kitas lenkė automobilį tai daryti draudžiamame kelio ruože (kelio ruože pažymėtame ištisine linija). Šioje byloje ekspertizės išvados buvo nevienareikšmės. Galiausiai apeliacinės instancijos teismas nustatė, kad pagrindinė priežastis sukėlusį šį eismo įvykį buvo vairuotojo sukusio į kairę veiksmai, nes jis pajudėjo iš autobusų stotelės neįsitikinęs, jog darydamas šį manevrą nesukels pavojaus kitiems eismo dalyviams, todėl V. B. padarytus kelių eismo pažeidimus teismas traktavo, kaip būtinąją eismo įvykio ir padarinių kilimo sąlygą.¹²⁷

Kelių eismo taisykles pažeidus keliems eismo dalyviams, taikoma būtiniosios sąlygos taisyklė, kuria remiantis nustatoma, kurio eismo dalyvio veiksmai yra būtinuoju priežastiniu ryšiu susiję su kilusiais padariniais, t. y. būtinoji padarinių kilimo sąlyga. Išvada dėl būtiniosios padarinių kilimo sąlygos nustatoma analizuojant, ar eismo įvykį sukėlė kiekvieno ar tik vieno eismo dalyvio padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai. Atliekant analizę modeliuojama įvykio situacija: iš pradžių eliminuojami vieno eismo dalyvio atlikti Kelių eismo taisyklių pažeidimai ir vertinami kito asmens padaryti pažeidimai, bei jų santykis su kilusiomis pasekmėmis, siekiama įvertinti ar tokiomis aplinkybėmis būtų kilęs eismo įvykis, paskui remiantis tuo pačiu principu vertinami kito asmens veiksmai ir pažeidimų pasekmės.¹²⁸ „Eismo dalyvio veikla, kuria pažeidžiamos

¹²⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19/2007, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-895/2017.

¹²⁶ Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-478/2020.

¹²⁷ Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-21-383/2020.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2012, Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-21-383/2020, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2010.

KET, eismo įvykio priežastis yra tada, kai, analogiškoje situacijoje šiam eismo dalyviui laikantis KET reikalavimų, eismo įvykis neįvyktų.“¹²⁹ Eismo įvykių bylose sprendžiant dėl priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių visada turi būti vertinama, kada kaltinamasis objektyviai turėjo galimybę pastebėti pavojų keliančias aplinkybes (pavyzdžiui, pastebėti atsiradusią kliūtį, pėsčiojo pasirodymą važiuojamojoje kelio dalyje) t. y. nustatyti tikslų momentą ir įvertinti ar asmuo iš tiesų turėjo galimybę tinkamai sureaguoti. Teismas tai sprendžia kiekvienu konkrečiu atveju vertindamas eismo sąlygas, bei situaciją, kaltinamojo asmenines savybes (ar pastarojo veiksmai buvo adekvatūs susiklosčiusiai situacijai, ar objektyviai turėjo galimybę išvengti neigiamų padarinių, ar buvo galima konkrečioje situacijoje iš asmens reikalauti įstatymus atitinkančio elgesio), kitų eismo dalyvių veiksmus (ar kito dalyvio padaryti Kelių eismo taisyklių pažeidimai apribojo kaltinamojo galimybę numatyti padarinius ar jų išvengti) ir kitas bylos aplinkybes.¹³⁰

Ekspertinių tyrimų problematika nustatant priežastinį ryšį eismo įvykių bylose. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K-2/2005 ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad po eismo įvykio nukentėjusiajai buvo nustatytas sunkus sveikatos sutrikdymas, moteris buvo gydoma ligoninėje, bet išsivystė komplikacijos ir nukentėjusioji mirė. Svarbu paminėti, kad nuo eismo įvykio (2001 m. spalio 28 d.) iki nukentėjusiosios mirties (2002 m. sausio 9 d.) praėjo nemažas laiko tarpas, šiuo laikotarpiu ji buvo gydoma ligoninėje, sanatorijoje ir vėl ligoninėje. Kaip įprasta tokiais atvejais, buvo atliktas skrodimas, sudaryta ekspertų komisija siekiant atsakyti į klausimą, kodėl gydytas asmuo netikėtai mirė. Teismo medicinos instituto ekspertai negalėjo nustatyti dėl kokios priežasties kilo komplikacijos. Tuo pasinaudojant, gynėjas pateikė skundą ir pasiremdamas kito eksperto išvadomis teigė, kad byloje nėra priežastinio ryšio tarp nukentėjusiojo mirties ir ginamojo veiksmų. Vis dėlto, apeliacinis teismas paneigė šiuos teiginius, nuosprendyje nurodoma, kad priežastinio ryšio „*tarp sužalojimo ir mirties fakto nustatymas yra teismo kompetencija. Ši aplinkybė paprastai nustatoma remiantis teismo medicinos specialistų ar ekspertų išvadomis dėl nukentėjusiojo mirties priežasties. Konstatavus, kad mirties priežastis – komplikacijos, atsiradusios sužalojimo gydymo metu, kartu pripažįstama, jog mirties priežastis yra ir sužalojimai, kurie buvo gydomi, nes jeigu nebūtų sužalojimų, jų nereikėtų gydyti ir nekiltų komplikacijų.*“¹³¹ Taigi, kaip ir praeitame skyriuje nagrinėtų nusikaltimų žmogaus gyvybei

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-578/2011, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-228-303/2015.

¹²⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158/2009, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2010.

¹³⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-511/2017, Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-24-316/2020.

¹³¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2005.

bylose, praktika vieninga – nusikalstamos veikos sukeltų padarinių nesėkmingas gydymas medicinos įstaigoje nenutraukia priežastinio ryšio grandinės. Eismo įvykių bylose įžvelgtina problema, kad ekspertiniai tyrimai neretai nulemia bylos baigtį, tačiau specialistų įžvalgos ne visada būna teisingos ir pagrįstos. „*Nemažai techninio pobūdžio klausimų, reikšmingų teisiniam priežastinio ryšio nustatymui, išsprendžiama atliekant eismo įvykio ekspertizes, kurių išvadas privalo įvertinti teismas<...>.*“¹³² Eismo įvykių bylose nustatinėjant priežastinį ryšį vertinama ir paties kaltinamojo pozicija, tačiau tai nėra lemiamas faktorius ar vienintelis įrodymas, kuriuo gali būti paneigtas priežastinis ryšys.¹³³ Ginčijant priežastinio ryšio nustatymo teisingumą apeliacinis teismas pažymėjo, kad pirmosios instancijos teismas daug dėmesio skyrė eismo įvykio mechanizmo nustatymui ir būtent vairuotojo veiksmai yra kilusių padarinių priežastis. Apeliantas tvirtino, kad pėsčiasis partrenktas ne pėsčiųjų perėjoje, o šalia jos ir vairuotojas prieš pradėdamas važiuoti įsitikino, kad pėsčiųjų perėjoje žmonių nėra. Nors gynyba tvirtino, kad pėsčiojo veiksmai byloje nebuvo tinkamai išanalizuoti, specialistas apklaustas teisme patvirtino, kad pėsčiasis buvo partrenktas pėsčiųjų perėjoje, ir įžengė į ją prieš kaltinamajam pradedant važiuoti. Teismas nustatė, kadangi pėsčiasis įžengė į perėją dar prieš sunkvežimiui pradedant važiuoti ir vairuotojas buvo nepakankamai atidus ir dėmesingas, todėl padarė KET pažeidimą, kuris tiesioginiu priežastiniu ryšiu yra susijęs su kilusiais padariniais.¹³⁴ Taigi, kvalifikuojant veiką pagal BK 281 str. 1 d. visais atvejais būtina nustatyti priežastinį ryšį. Išvada dėl jo buvimo konstatuojama tik nustačius, kad eismo dalyvis pažeidė kelių eismo taisykles ir padaryti pažeidimai sukėlė padarinius, kadangi padarinius nustato teismo medicininė ekspertizė, atitinkamai jos išvados gali patvirtinti arba paneigti priežastinį ryšį byloje. Nors dažnai akcentuojama, kad eksperto išvada yra tik vienas iš įrodymų šaltinių, o atsakomybės klausimą sprendžia teismas, visgi nustatant priežastinį ryšį esminės yra faktinės aplinkybės, kurias nagrinėja ekspertai, todėl neretai eksperto išvados turi lemiamą įtaką konstatuojant priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių buvimą.¹³⁵

Kitoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024 ekspertinio tyrimo metu buvo nustatytos tikėtinos sąlyginės išvados, kas sąlygojo netinkamai teismų nustatytą priežastinį ryšį byloje remiantis specialistų suformuluotomis prielaidomis. Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad automobilio vairuotojas partrenkė asmenį pėsčiųjų perėjoje, pastarasis žuvo įvykio vietoje. Abu eismo dalyviai pažeidė Kelių eismo taisyklių reikalavimus. Vairuotojas viršijo leistiną greitį – maksimalus leistinas greitis įvykio vietoje 70 km/h, o kaltinamasis nors ir

¹³² Kauno apygardos teismo 2023 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-212-317/2023.

¹³³ Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-478/2020.

¹³⁴ Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-651/2020.

¹³⁵ Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-21-383/2020.

kirto sankryžą degant žaliajam šviesoforo signalui, automobiliu važiavo ne mažesniu kaip 130 m/h. Pėsčiasis taip pat pažeidė Kelių eismo taisyklių reikalavimus, nes išbėgo į perėją jam degant raudonam šviesoforo signalui. Nuteistojo gynėjas apskundė pirmosios instancijos teismo sprendimą argumentuodamas, kad byloje priežastinis ryšys, tarp vairuotojo padaryto KET pažeidimo ir nukentėjusiojo mirties, buvo nustatytas netinkamai. Kai byloje nustatoma, kad abu eismo dalyviai pažeidė KET reikalavimus, teismas privalo išsamiai ištirti kiekvieno iš jų atskirai padarytų pažeidimų priežastinį ryšį su kilusiais padariniais. Dažniausiai tik vieno asmens veiksmai turi lemiamą reikšmę padarinių atsiradimui, o kito dalyvio pažeidimas vertinamas kaip turėjusiu įtakos eismo įvykio kilimui, bet netapusiu esmine priežastimi. Jeigu teismas nagrinėdamas priežastinio ryšio klausimą byloje vertina tik vieno asmens atliktus pažeidimus, nesigilinant į kito eismo dalyvio padarytų pažeidimų įtaką eismo įvykio kilimui, byloje gali būti konstatuojami esminiai proceso pažeidimai arba nustatomas netinkamas baudžiamojo įstatymo pritaikymas. Atitinkama situacija susiklostė šioje nagrinėjamoje byloje. Pirmosios instancijos ir apeliacinės instancijos teismai konstatuodami būtinąjį priežastinį ryšį tarp vairuotojo padarytų Kelių eismo taisyklių pažeidimo ir nukentėjusiojo mirties, neatsižvelgė į kitus veiksnius galinčius turėti reikšmės padarinių atsiradimui, nevertino pėsčiojo padarytų KET pažeidimų (bėgimą per perėją degant draudžiamam šviesoforo signalui). Specialisto išvados buvo vertinamos nesilaikant teismų praktikoje suformuotų taisyklių. Nebuvo atsižvelgta į tai, kad teismo sprendimo negalima grįsti tik tikimybės forma suformuluota sąlygine specialisto išvada. Teismai privalėjo nesivadovauti tik neaiškiomis ekspertinio tyrimo išvadomis, o pagrįsti nuosprendį papildomais įrodymais. Tačiau tokių įrodymų byloje nebuvo, kaip ir nebuvo vertinami nukentėjusiojo veiksmai. Teismai privalėjo nustatyti ar vairuotojas turėjo objektyvią galimybę pastebėti kliūtį, ar ji kaltinamajam galėjo būti tikėtina ir ar turėjo objektyvią galimybę išvengti pėsčiojo žūties, tačiau šios aplinkybės byloje taip pat nebuvo vertinamos. Kasacinės instancijos teismas nustatė, kad žemesnės instancijos teismai nenuosekliai vertino abiejų eismo dalyvių veiksmus, ir jų priežastinius ryšius su padariniais, todėl buvo padaryta teisės taikymo klaida. Byloje surinkti duomenys rodo, kad būtent nukentėjusio padaryti KET pažeidimai turėjo lemiamos įtakos padarinių atsiradimui. Nukentėjusysis išbėgdamas į kelią degant raudonam šviesoforo signalui, tokiu būdu sukėlė vairuotojui netikėtą, pavojingą situaciją, kuri buvo esminga sukeltų padarinių veikiančioji sąlyga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą bylą nutraukti, argumentuojant, kad kaltinamojo veiksmai neatitinka BK 281 str. 5 d. nusikaltimo sudėties, t. y. nėra priežastinio ryšio tarp vairuotojo padaryto Kelių

eismo taisyklių pažeidimo ir nukentėjusiojo žūties. Todėl kaltinamasis turi atsakyti už savo padarytus pažeidimus administracinio nusižengimo teisenos tvarka.¹³⁶

Teismų praktikoje akcentuojama, kad vertinant kaltinamojo veiksmus, negalima reikalauti, kad vairuotojas visais atvejais numatytų bet kokią kelyje galinčią netikėtai atsirasti ar atsiradusią kliūtį (pavyzdžiui, numatyti tamsiu paros metu kelio viduryje gulintį neblaivų nukentėjusįjį, šalikele be šviesą atspindinčių atšvaitų važiuojantį dviratininką ar einantį pėsčiąjį, pavojingame kelio ruože sustojusį automobilį, bei numatyti, kad kitas vairuotojas netikėtai pradės lenkimo manevrą neleistiname kelio ruože). Net ir labai atsargus vairuotojas turi teisę tikėtis, kad ir kiti eismo dalyviai kelyje elgsis atsakingai, laikysis Kelių eismo taisyklių ir nesukels pavojaus nei kitiems eismo dalyviams, nei sau.¹³⁷

Kitoje byloje 1A-24-316/2020 A. J. buvo kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką numatytą BK 132 str. 3 d., nes užvažiavo ant pėsčiojo ir tokiu būdu neatsargiai atėmė nukentėjusiajam gyvybę. Pirmosios instancijos teismas išteisino kaltinamąjį, argumentuojant, kad tarp veikos ir padarinių nėra priežastinio ryšio, nes asmuo objektyviai negalėjo pastebėti pėsčiojo ir sustabdyti traukinio. Apeliacinės instancijos teismas taip pat priėmė išteisinamąjį nuosprendį. Teismas nurodė, kad prižįstant asmenį kaltu pagal BK 132 str. nepakanka nustatyti, kad asmuo pažeidė bendrojo pobūdžio pareigą rūpintis kitų asmenų saugumu. Visais atvejais būtina įrodyti, kokiais neteisėtais asmens atliktais veiksmais buvo sukelti padariniai ir kad būtent šie veiksmai sukėlė kito žmogaus mirtį.¹³⁸

Nepakanka konstatuoti, kad buvo pažeistos Kelių eismo taisyklės, būtina nustatyti koks konkrečiai veiksmas sukėlė nukentėjusio asmens mirtį, įrodant, kad kaltinamojo asmens veikimas ar neveikimas buvo padarinių (kito asmens gyvybės atėmimo) kilimo priežastis.¹³⁹ Daug klausimų kelia priežastinio ryšio nustatymas, kai perėjoje partrenkiamas asmuo, nors tvirtinama, kad visais atvejais privaloma atsižvelgti, ar vairuotojas objektyviai turėjo galimybę pastebėti asmenį, nėra aišku kokiais tiksliai kriterijais remiantis tai nustatoma. Taip pat, teismas yra pasisakęs, kad *„įmanomi atvejai, kai eismo įvykio kaltininkais pripažįstami abu eismo dalyviai ir abiejų eismo dalyvių padaryti KET pažeidimai yra būtina pavojingų padarinių kilimo sąlyga. Tokiu atveju, priklausomai nuo*

¹³⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024.

¹³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195/2007, Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. vasario 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169/2010, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2014, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368-511/2015, Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-21-383/2020.

¹³⁸ Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-24-316/2020.

¹³⁹ ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, p. 220–245.

*kilusių padarinių kiekvienam eismo dalyviui, atsakomybėn (baudžiamojon ar administracinėn) gali būti traukiami abu eismo dalyviai.*¹⁴⁰ Paradoksalu, bet net ir šioje pačioje byloje Nr. 2K-415/2013 nuteistas vienas asmuo, argumentuojant, kad jo (J. P.) padaryti kelių eismo taisyklių pažeidimai pripažinti būtina padarinių kilimo sąlyga. Visais atvejais turi būti nustatyti su įvykiu priežastiniais ryšiais susiję padariniai (BK 281 str. kontekste nukentėjusiojo sveikatos sutrikdymas). Kadangi šioje situacijoje J. P. ir jo žmona nepatyrė sužalojimų, kitam eismo dalyviui baudžiamoji atsakomybė nekilo.

Labiausiai ekspertinio vertinimo ir teismo išvadų trūkumų problemas demonstruoja byla Nr. 1A-212-317/2023, kurioje apylinkės teismas nustatė, kad automobilis sukdamas į kairę važiavo ne didesniu kaip 40-30 km/h greičiu, nors ekspertinėje išvadoje nurodoma, jog iš tyrimui pateiktos medžiagos neįmanoma nustatyti koku greičiu važiavo automobilis, teismas greitį nustatė remdamasis liudytojų parodymais. Gynyba ginčijo šios aplinkybės teisingumą, bet minėtas skundo argumentas buvo atmestas. Toje pačioje byloje nagrinėdamas, ar vairuotojas buvo įjungęs posūkio signalą, teismas nustatė, kad šios aplinkybės objektyviai neįmanoma nustatyti, remiantis liudytojų parodymais, bet ji neturi įtakos priežastinio ryšio nustatymui, nes vėl „prisimenama“ ekspertinė išvada, ir cituojama, kad ekspertų nuomone „VW Golf“ automobilis važiuodamas leistinu greičiu būtų galėjęs išvengti eismo įvykio, nekeisdamas judėjimo krypties ir nestabdydamas, šiam vertinimui pritarė ir apeliacinis teismas.¹⁴¹ Šioje byloje ypač akivaizdu, kad jeigu ekspertams nepavyksta nustatyti tam tikrų aplinkybių, teismas papildo trūkstamus, bet kartu pasiremia ekspertine išvada, todėl galima teigti, kad specialiosios žinios turėjo lemiamą įtaką kaltinamojo nustatymui byloje.

Visiškai priešinga byla, kai teismas panašioje situacijoje nevertino ar automobilio vairuotojas turėjo galimybę pamatyti motociklininką. Baudžiamojame byloje Nr. 2K 157-895/2016, susijusioje su eismo įvykiu, kurio metu buvo nesunkiai sužalotas motociklo vairuotojas H. K., o keleivė M. B. dėl patirtų sunkių sužalojimų mirė. Teismas nustatė, jog eismo įvykio pasekmės nulėmė „VW Golf“ vairuotojo veiksmai, nes pastarasis sukdamas į kairėje kelio pusėje esančią automobilių stovėjimo aikštelę, nesuteikė pirmumo priešinga kryptimi tiesiai važiavusiam motociklui, dėl ko įvyko susidūrimas. Teismo vertinimu, automobilio vairuotojo elgesys techniniu aspektu buvo pagrindinė įvykio priežastis, tarp kurios dėl neatsargumo padaryto Kelių eismo taisyklių pažeidimo ir kilusių padarinių egzistavo tiesioginis priežastinis ryšys, o įvykę padariniai nelaikytini atsitiktiniais.¹⁴²

¹⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-415/2013.

¹⁴¹ Kauno apygardos teismo 2023 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 1A-212-317/2023.

¹⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-157-895/2016.

Pasitaiko atvejų, kai nėra galimybės nustatyti, kurio vairuotojo Kelių eismo taisyklių pažeidimas sukėlė eismo įvykio pasekmes. Tokios situacijos dažniausiai pasitaiko tada, kai techninės ekspertizės ar specialisto išvadoje nurodoma, kad neįmanoma tiksliai nustatyti, kurio eismo dalyvio veiksmai nulėmė eismo įvykį. Viena iš šios kategorijų bylų yra nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-648/2019. Nagrinėjamoje byloje teismai, vertindami priežastinį ryšį tarp T. V. veiksmų ir kilusių teisei priešingų padarinių, rėmėsi ne tik ekspertine išvada bei ją parengusios ekspertės paaiškinimais, bet ir kitais įrodymais nustatytomis aplinkybėmis. Pažymėtina, kad ekspertizės akte nebuvo nurodoma, kurio vairuotojo veiksmai buvo pagrindinė padarinių kilimo sąlyga. Be šio įrodymo neįmanoma konstatuoti nei faktinio, nei teisinio priežastinio ryšio, todėl teismas nutraukė bylą, nurodydamas, kad tarp veikos ir padarinių nėra priežastinio ryšio. Pagal susiklosčiusią teismų praktiką tokio pobūdžio bylose teismas turėtų vertinti visą aplinkybių visumą ir tik tuomet konstatuoti ar egzistuoja priežastinis ryšys, o ne remtis tik vienu įrodymų šaltiniu, t. y. būtina analizuoti visą konkrečioje situacijoje susiklosčiusį priežastingumą ir atsižvelgti į kiekvieną jį veikusią aplinkybę. Net ir nenustačius būtinios padarinių kilimo sąlygos, vis tiek privalu bent hipotetiškai teisiškai įvertinti priežastinį ryšį, išanalizuojant kiekvieno eismo įvykyje dalyvavusio asmens KET pažeidimų poveikį pavojingos situacijos susidarymui ir jos eigai.¹⁴³ Tačiau manytina, kad toks hipotetinis situacijos vertinimas, prieštarautų objektyvumo principui. Jeigu moksliniai įrodymai negali vienareikšmiškai nustatyti kalto asmens, ar teismo vidinis įsitikinimas gali lemti teisingą priežastinio ryšio nustatymą, remiantis tik kitais šaltiniais, kurie įprastai būna riboti ir ne visiškai patikimi.

Taigi, kyla daug diskusijų kaip turi būti nustatomas priežastinis ryšys eismo įvykių bylose. Jeigu Kelių eismo taisyklės byloje pažeidė tik vienas eismo įvykio dalyvis, nustatant, kad jo veiksmai buvo būtinoji padarinių kilimo sąlyga, konstatuotinas faktinis priežastinis ryšys. Jeigu Kelių eismo taisyklės pažeidė keli asmenys, kiekvieno atliktų pažeidimų reikšmė padarinių kilimui vertinama paėiliui atmetus kiekvieno asmens padarytus pažeidimus ir analizuojamas jų santykis su padariniais. Būtinąją padarinių kilimo sąlyga laikomi to asmens veiksmai, kurie turėjo lemiamą reikšmę. Pastebima, kad teismai ne visada vadovaujasi suformuota priežastinio ryšio nustatymo metodika. Dažnai vertina tik vieno eismo dalyvio veiksmus. Priežastinio ryšio nustatymo klaidų pastebima, kai teismai netinkamai įvertina nukentėjusiojo veiksmus arba analizuoja tik kaltinamojo atliktų veiksmų santykį su padariniais. Remdamiesi ekspertine išvada neanalizuoja, ar specialių žinių turintis asmuo vertino abiejų eismo dalyvių atliktus veiksmus vienodai atidžiai.

¹⁴³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-648/2019.

Sunkumų nustatant priežastinį ryšį kyla, kai KET taisyklės pažeidžia keli eismo dalyviai. Kaip ir nusikaltimų žmogaus gyvybei atveju, priežastinio ryšio nustatymui nėra skiriamas dėmesys, kol gynyba nesuabejoja jo tinkamu nustatymu arba eksperto išvados objektyvumu. Dažniausiai priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių egzistavimas nusakomas vienu sakiniu. Pastebėta, kad eismo įvykių bylose ekspertiniams tyrimams turint trūkumų teismai yra nelinkę keisti sprendimo. Tokiais atvejais aplinkybės, kurių mokslas negali tiksliai nustatyti, aiškinamos remiantis kitais įrodymų šaltiniais. Teismo sprendimai remiasi aplinkybe ar kaltinamasis objektyviai galėjo pamatyti kliūtį, tačiau ji yra abstrakti ir nėra iki galo aišku kaip teismas ją nustato. Vienais atvejais vertinamas kaltinamojo gebėjimas pamatyti ir numatyti kliūtį, kitais nukentėjusiojo. Pavyzdžiui, vienoje byloje vairuotojas viršijo leistiną greitį ir partrenkė pėsčiąją perėjoje degant raudonam šviesoforo signalui, teismas įvertino, kad automobilio vairuotojas objektyviai negalėjo pamatyti asmens ir vairuotoją išteisino. Kitoje byloje priešingoje eismo kryptyje vairuotojas viršijo leistiną greitį ir rėžėsi į automobilį (sukantį į kairę). Įvertinta, kad nukentėjusysis negalėjo pastebėti greičio viršijusio automobilio.

2.3. Priežastinio ryšio nustatymo problemos aplinkos apsaugos ir išteklių naudojimo taisyklių pažeidimų bylose

Baudžiamoji atsakomybė pagal BK 270 str. kyla tik kai nustatomas aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimas, kuriuo sukeliamą didelė žala gamtai ar gyvūnijai arba kyla kiti padariniai aplinkai. Šios taisyklės gali būti pažeidžiamos tiek veikimu, tiek neveikimu. Atitinkamai ir nusikalstama veika gali būti padaroma tiek tyčia, tiek dėl neatsargumo.¹⁴⁴ Šiame straipsnyje numatyto nusikaltimo objektas – aplinkos apsauga, dalykas – aplinka ir gamtos ištekliai. Straipsnio dispozicija blanketinė, todėl visais atvejais būtina nustatyti teisės aktų reglamentuojančių aplinkos apsaugos klausimus pažeidimus.¹⁴⁵

Nusikaltimo sudėtis yra materialinė, būtinas objektyviosios pusės elementas yra padariniai arba reali tokių padarinių atsiradimo grėsmė, todėl būtina įvertinti ne tik realią žalą, bet ir nustatyti konkretų aplinkos komponentą, kuriam padaryta žala.¹⁴⁶ „Šiame straipsnyje nustatyti padariniai gali pasireikšti: 1) pavojaus daugelio žmonių gyvybei ar sveikatai sukėlimu; 2) didelės žalos gyvūnijai, augalijai padarymo ar kitų sunkių padarinių

¹⁴⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

¹⁴⁵ GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 534.

¹⁴⁶ Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-230-317/2019.

*aplinkai atsiradimo grėsme (BK 270 straipsnio 1 dalis); 3) didelės žalos padarymu orui, žemei, vandeniui, gyvūnams ar augalams ar kitų sunkių padarinių aplinkai atsiradimu (BK 270 straipsnio 2 dalis)“.*¹⁴⁷

Teismų praktikoje didelės žalos požymis yra vertinamasis ir konstatuojamas, kai saugomas objektas yra smarkiai apgadinamas, sunaikinamas, arba jam padaroma didelių materialinių nuostolių.¹⁴⁸ Kadangi nagrinėjamos veikos padariniai yra vertinamasis požymis, jo turinys atskleidžiamas, vertinant konkrečias bylos aplinkybes, tokias kaip: nukentėjusio gamtos išteklių atkūrimo galimybes, augalijai ar gyvūnijai atsiradusią grėsmę, jos mastą, pobūdį, veikos pavojingumą, žalos dydžio pinigine išraiška ir kt.¹⁴⁹ Inkriminuojant nusikalstamą veiką numatytą BK 270 straipsnyje būtina nustatyti, kad tarp sunkių padarinių aplinkai – didelės žalos – ir aplinkos apsaugos ar išteklių naudojimo taisyklių pažeidimų yra priežastinis ryšys.¹⁵⁰ Šiame poskyryje analizuojama priežastinio ryšio nustatymo problematika aplinkos apsaugos srityje ir veiksniai įtakojantys įrodinėjimo sunkumus.

Nusikalstamos veikos aplinkos apsaugai padarymo ir padarinių kilimo laiko intervalų atotrūkis yra kur kas didesnis nei kitose nusikalstamosiose veikose. Pagrindine problema nustatant priežastinį ryšį laikoma tai, kad žalingi padariniai – aplinkos tarša – atsiranda po kur kas ilgesnio laiko nuo nusikalstamos veikos padarymo, nei anksčiau nagrinėtuose nusikaltimuose. Paradoksalu, bet praktikoje į tai nėra atsižvelgiama, pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-366-2014 nustatyta, kad asmenys siekdami pagrobti didelį kiekį dyzelinio kuro, pragrėžė AB „Mažeikių nafta“ priklausantį produktotiekio vamzdį. Atlikdami prisijungimą kaltinamieji sugadino juridiniam asmeniui priklausantį turtą ir trūkus prisijungimo žarnai, įvyko dyzelinio kuro išsiliejimas į aplinką, todėl buvo užteršti: Jonavos ežeriukas, Šilinės upelis bei Apaščios upė. Tokiu būdu pažeistos gamtos apsaugos taisyklės, bet kadangi nusikalstama veika buvo padaryta 2002-2003 m., dar galiojant senajam Baudžiamajam kodeksui, kuriame numatyta švelnesnė baudžiamoji atsakomybė ir kadangi griežtinantis atsakomybę įstatymas neturi grįžtamosios galios, veika buvo perkvalifikuota į Senojo Baudžiamojo kodekso BK 245 straipsnį. Šis straipsnis numatė baudžiamąją atsakomybę už gamtos apsaugos įstatymų pažeidimus, kai padaryta žymi žala. Ikiteisminio tyrimo metu, nustatyta, kad gamtai padaryta žala vertinama kaip žymi, vis dėlto, baudžiamoji byla dėl BK 245 str. buvo nutraukta, argumentuojant, kad tuometinis

¹⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

¹⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015.

¹⁴⁹ Lietuvos Aukščiausiasis teismas (2023-04). *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga* [interaktyvus]. https://www.lat.lt/data/public/uploads/2023/06/lat_aktuali_praktika_balandis_2023.pdf.

¹⁵⁰ Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-230-317/2019.

baudžiamasis kodeksas numatė trijų metų terminą už šio nusikaltimo padarymą ir šis terminas buvo suėjęs. Taigi, šioje byloje kaltinamieji pripažinti kaltais įvykdžius nusikaltimus numatytus BK 178 str., BK 187 str., BK 249 str., BK 253 str., tačiau išteisinti už nusikaltimus aplinkai.¹⁵¹ Praktiškai nusikaltimai aplinkai sukelia ilgalaikes pasekmes ir faktinė žala gali būti pastebima tik praėjus ilgesniam laiko tarpui, bet trumpi senaties terminai sudaro sąlygas išvengti baudžiamosios atsakomybės. Pastebėtina, kad labai dažnai kai kaltininkui inkriminuojama ne viena nusikalstama veika, konstatuojama, kad nėra BK 270 str. sudėties. Tačiau jeigu nustatomas dokumentų klastojimas ir įmonės veikla yra susijusi su gamyba, BK 270 str. inkriminuojamas gana dažnai, tačiau tai gali būti susiję su didesniu dėmesiu apskaitos dokumentams, pagal kuriuos galima spręsti ir apie gamybos mąstą, atliekų kiekius ir jų sunaikinimą.

Aplinkos apsaugos pažeidimų atveju prokurorai turi daug diskrecijos nuspręsti, kurie pažeidimai atitinka baudžiamojo įstatymo reikalaujamą pavojingumo laipsnį. Platus baudžiamasis įstatymas leidžia kriminalizuoti įvairius aplinkos apsaugos pažeidimus, sukėlusius veiksnius. Manytina, kad aplinkos nusikaltimai turėtų būti labiau apibrėžti, nurodant kas yra laikytina aplinkos apsaugos pažeidimai, o ne ribų nustatymą perduoti ikiteisminio tyrimo institucijoms, kaip vertinamojo kriterijaus, kuris kiekvieno asmens gali būti suprastas skirtingai.¹⁵² Byloje tanklaivis „Exxon Valdez“ įlankoje išliejo 10,8 mln. galonų naftos. Šis incidentas įvyko 1989 m. kovo 24 d., bet padarinių mastas vis dar yra tiriamas. Nors tikslios išsiliejimo priežastys nėra žinomos, keletas faktų rodo, kad didžioji dalis kaltės tenka „Exxon Valdez“ korporacijai. Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad laivo kapitonas incidento metu buvo neblaivus ir turėjo teistumą dėl vairavimo išgėrus. Kapitonas avarijos metu nebuvo laive, o jo padėjėjas nebuvo teisiškai įgaliotas jį valdyti tuose vandenyse. Aliaskos teismas išteisino laivo kapitoną dėl visų nusikaltimų (laivo valdymą apsvaigus, neatsargų pavojaus sukėlimą), išskyrus vieną – aplinkai padarytą žalą. Todėl kapitonas, atsakingas už didžiausią naftos išsiliejimą Jungtinių Valstijų istorijoje, buvo nuteistas ir jam skirta 1000 valandų viešųjų darbų šalinant naftos išsiliejimo padarinius ir 1000 eur bauda. Šis teismo sprendimas buvo labai kritikuojamas tvirtinant, kad ne kapitonas, o bendrovė turėjo būti patraukta baudžiamojon atsakomybėn. 1990 m. vasario 27 d. kaltinimai buvo pateikti „Exxon Shipping Company“ ir „Exxon Corporation“ bendrovėms ir teismo nuosprendžiu skirta 100 mln. eur bauda.¹⁵³ Byla buvo iškelta, nes

¹⁵¹ Panevėžio apygardos teismo 2014 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-366-2014.

¹⁵² UHLMANN, David M. (2009). Environmental crime comes of age: The evolution of criminal enforcement in the environmental regulatory scheme. *Utah L. Rev.* p. 1243–1252 [online]. <https://share.google/KXmuXtsSsTmZPiims>.

¹⁵³ ADLER, Robert W. and LORD, Charles (1990). Environmental crimes: Raising the stakes. *Geo. Wash. L. Rev.*, 59, p. 781–784 [online]. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1690717.

padaryta didelė žala, bet teismams kilo sunkumų nustatant, priežastį, kaltininką, tikslią žalą ir atitinkamai priežastinį ryšį tarp kilusių padarinių ir laivo kapitono veiksmų. Taigi, pastebima, kad prieš tai nagrinėtose nusikalstamosiose veiklose problemų kildavo tik dėl paties priežastinio ryšio nustatymo ir atitinkamai kaltinamojo identifikavimo, jei prie padarinių kilimo prisidėjo kelių asmenų veiksmai, bet padariniai bylose būdavo akivaizdūs. Aplinkos apsaugos bylose problemų išvelgtina kur kas daugiau. Akivaizdus tik faktas, kad yra padaryta nusikalstama veika, tikslaus padarinių masto neįmanoma nustatyti, vertinimo kriterijai taip pat neaiškūs, kaltininkas neidentifikuotas, priežastinis ryšys nenustatytas. Šiuo atveju padariniai buvo akivaizdūs – didelio kiekio naftos išsiliejimas, tačiau pirmosios instancijos teismas netinkamai nustatė priežastinį ryšį tarp įtariamojo veiksmų ir kilusių padarinių, dėl ko buvo nuteistas nekaltas asmuo.

Padariniais, nusikaltimų aplinkos apsaugai kontekste, laikoma ne tik kilusi žala, bet ir reali grėsmė. Svarbu paminėti, kad BK 270 straipsnis yra unikalus lyginant su prieš tai nagrinėtomis nusikalstamomis veikomis, nes nors jo sudėtis yra materiali, bet 2014 metais LAT yra nurodęs, kad *„padariniais šiuo atveju laikoma ne nusikalstamos veikos nulemta žala, o būtent tokios žalos grėsmė <...> Jeigu tokios grėsmės neatsiranda, tai asmeniui už aplinkos apsaugos arba gamtos išteklių naudojimo taisyklių pažeidimus gali kilti administracinė atsakomybė.“*¹⁵⁴ Pažymėtina, kad kvalifikuojant nusikalstamą veiką pagal BK 270 str. 1 d. pakanka nustatyti galimą padarinių kilimo grėsmę, bet to paties straipsnio antroje dalyje (BK 270 str. 2 d.) šios nuostatos nėra, atitinkamai būtina įrodyti didelės žalos padarymą aplinkai, t. y. realiai kilusius padarinius. Žalos grėsmę gali nustatyti tik specialių žinių turintis subjektas, jos nepakanka preziumuoti, o visais atvejais būtina įrodyti. Galimo pavojaus sukėlimo gamtai ar gyvūnijai prielaida nėra tinkamas argumentas, siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 270 str. Tokio pobūdžio bylose tenka spręsti klausimus susijusius su tuo, koks poveikio laipsnis padarytas gamtai, kokia galima žalos grėsmė, ar netgi kyla sunkumų nustatant objektą, kuriam yra padaryta ar gali kilti žala. Byloje Nr. 1A-11-1020/2023 teismas atsisakė, vertinti asmenų parodymus kaip patikimus, kurie tvirtino, kad aplinka buvo užteršta, įmonei dar nepradėjus veiklos. Gynybinė pozicija byloje buvo paremta netinkamu priežastinio ryšio nustatymu, nes kaltinamasis neturėjo chemiko išsilavinimo ir negalėjo žinoti, kaip teisingai sandėliuoti kenksmingas medžiagas bei prieš jam pradedant veiklą nebuvo atlikti jokie tyrimai matuojantys grunto užterštumą. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad neįmanoma nustatyti, kokie tikslūs atliekų kiekiai buvo pašalinti bei kokį kiekį pašalino, kiekvienas iš

¹⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.

kaltinamųjų, kas neleidžia konstatuoti priežastinio ryšio byloje. Vis dėlto, galiausiai apeliacinis teismas nustatė priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių egzistavimą byloje ir nuteisė asmenis pagal BK 270 str. 2 d., nes byloje buvo nustatyta, kad kaltinamieji sistemingai pažeidinėjo teisės aktų reikalavimus.

Padarinių grėsmė yra vertinamasis kriterijus, todėl šio požymio įrodinėjimas yra apsunkintas. Problemų kyla dar nustatinėjant padarinius, tačiau atitinkamai nenustačius padarinių, priežastinio ryšio taip pat neįmanoma nustatyti. Kadangi nėra konkrečių kriterijų, padarinių grėsmė suprantama skirtingai kiekvienoje byloje, atitinkamai ji turi būti vertinama individualiai, todėl sudėtinga nustatyti konkretų pavojų arba grėsmę bei juos įrodyti.¹⁵⁵ Pavyzdžiui, baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014, E. B. apeliacinio teismo nuosprendžiu buvo nuteistas pagal BK 270 str. 1 d., nes pažeidė atliekų tvarkymo taisyklės, o būtent: pasitelkę kitą asmenį (F. D.), kuris vikšrinio traktoriumi užvertė žemės gruntu, neteisėtai atgabentas žemės sklypuose išpiltas atliekas. Tokiu būdu E. B. dėl užteršto žemės paviršiaus ir sunaikinto natūralaus aplinkos grunto sumaišius jį su atliekomis, kurios sukėlė realią grėsmę gruntinių vandenų užteršimui, dėl ko galėjo atsirasti sunkių padarinių aplinkai. Kasaciniame skunde kaltinamasis ginčijo savo kaltę, argumentuodamas, kad sunkių padarinių kilimo grėsmės kriterijus konstatuotas nemotyvuotai. Nebuvo atliktas grunto tyrimas ir apeliacinės instancijos teismas neįrodė, kad reali padarinių kilimo grėsmė yra priežastiniu ryšiu susijusi su E. B. nusikalstamais veiksmais. Kasacinės instancijos teismas skundą tenkino. Teismas pažymėjo, kad nenustatyta nusikalstamos veikos požymių visuma. Apkaltinamasis nuosprendis negali būti grindžiamas prielaidomis, išvados turi būti pagrįstos įrodymais „<...> atliekos buvo ne užkastos, tačiau nustumtos, t. y. nebuvo sumaišytos su gruntu, dėl to jo veiksmai negali būti vertinami kaip pavojingi; neįrodyta, kad atsirado didelės žalos bei sunkių padarinių aplinkai kilimo grėsmė ir kad tarp E. B. veiksmų ir šių galimų padarinių yra priežastinis ryšys.“¹⁵⁶ Taigi, neįrodyta nei didelės žalos, nei realios grėsmės aplinkai kilimas, nei priežastinis ryšys tarp jo veiksmų ir galimų padarinių. Pavojus negali būti preziumuojamas, jis turi būti įrodytas tyrimų duomenimis. Šioje byloje reali grėsmė gruntiniams vandenims nebuvo tinkamai įrodyta. Taip pat byloje kilo sunkumų atribojant baudžiamąją atsakomybę nuo administracinės. Taigi, kasacinės instancijos teismas panaikino Vilniaus apygardos teismo nuosprendį ir paliko galioti Vilniaus rajono apylinkės teismo nuosprendį, kuriuo kaltinamasi buvo išteisintas. Remiantis bylos medžiaga akivaizdu, kad teismams kilo sunkumų nustatant tiek faktinį,

¹⁵⁵ GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas, p. 538.

¹⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.

tiesioginį priežastinį ryšį. Ekspertiniai tyrimai nebuvo paskirti ir priežastinis ryšys tarp veikos ir padarinių nebuvo tinkamai pagrįstas, kaip ir reali padarinių kilimo grėsmė.

Kitoje baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-317/2008 UAB „Č.“ ir R. Č. Vilkaviškio rajono apylinkės teismo nuosprendžiu buvo nuteisti pagal BK 270 str. 2 d., nes stambiau mastu ir versliškai vykdė ūkinę-komercinę veiklą, susijusią su gamtos išteklių naudojimu – žvyro iškasimu, neturėdami Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimo ir tokiu būdu pažeidė teisės aktų nustatytas gamtos išteklių naudojimo taisykles bei suniokojo unikalų kalvotą reljefą ir kraštovaizdį. Kaltinamojo gynėjas apeliaciniame skunde akcentavo, kad *„teismas pagrindiniu įrodymu laikė specialisto A. B. išvadą, kad aplinka sugadinta negrįžtamai, tačiau teisiamojo posėdžio metu specialistas nurodė priešingai, kad tariamai bendrovės sunaikinta augalija turi atsistatyti po penkerių metų.“* Taip pat priduriama, kad tarp kilusios žalos ir padarinių turi būti priežastinis ryšys, nebuvo pateiktas sudaryto reljefo įkainavimas ir nustatyta kaina neatitinka tikrosios žvyro kainos. Kauno apylinkės teismo nuosprendžiu kaltinamieji buvo išteisinti dėl jiems inkriminuotos nusikalstamos veikos nurodant, kad tarp neteisėtos veikos ir padarytos žalos turi būti nustatytas priežastinis ryšys. Paviršinis nukastas reljefo sluoksnis nėra saugomas objektas, todėl leidimų, kasti žemę ar kitaip eksploatuoti paviršinį žemės sluoksnį, gauti nereikia. Didelė žala gali būti nustatyta tik tada kai saugomi gamtos objektai yra visiškai sunaikinami arba smarkiai apgadinami. Sunkūs padariniai konstatuoti, kai gamtos objektas sunaikinamas negrįžtamai ir nėra galimybės jo atstatyti. Kaltinime bei apylinkės teismo nuosprendyje minimi vertinamieji požymiai – didelė žala augmenijai bei kiti sunkūs padariniai aplinkai, nėra pakankamai motyvuoti ir pagrįstai argumentuoti. Galiausiai teisėjų kolegija konstatuoja, kad *„nei kaltinamajame akte nei apylinkės teismo nuosprendyje nenurodyta, kokiais kriterijais vadovaujantis konstatuojama, jog kaltinamųjų veiksmais buvo padaryta didelė žala augmenijai, o aplinkai atsirado kiti sunkūs padariniai.“*¹⁵⁷ Akivaizdu, kad sunkumų nustatant priežastinį ryšį kyla ne tik tais atvejais kai yra reali padarinių kilimo grėsmė, bet ir kai nustatoma realiai kilusi žala. Nusikaltimo dalykas yra specifinis todėl jo įrodinėjimas yra apsunkintas ir sukelia prielaidas kaltinamiesiems išvengti baudžiamosios atsakomybės. Taigi, įstatymas įgalina nubausti kaltus asmenis, net jeigu jie savo veiksmais galėjo sukelti realią grėsmę aplinkai, bet realių padarinių nekilo, o praktikoje BK 270 str. dažniausiai inkriminuojamas tik tada, kai žala aplinkai yra negrįžtama, kas yra kritikuotina.

¹⁵⁷ Kauno apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-317/2008.

Priežastingumo įrodinėjimą apsunkina aplinkybė, kad nėra realaus nukentėjusiojo. Nusikaltimai aplinkai neturi atskirų aukų, kurios galėtų pareikšti ieškinį be to priežastinių ryši sunku įrodyti, pavyzdžiui, kai asmenims padaroma sveikatos žala dėl aplinkos taršos.¹⁵⁸ Pasaulio sveikatos organizacijos pranešime buvo konstatuota, kad 2012 m. dėl oro taršos mirė apie 3,7 mln. žmonių visame pasaulyje. Ekspertų teigimu oro tarša priežastiniu ryšiu susijusi su šių ligų atsiradimu ir jų sukeltomis mirtimis: 40 proc. mirčių buvo susijusios su išemine širdies liga, 40 proc. insultu, 11 proc. lėtine obstrukcine plaučių liga, 6 proc. plaučių vėžiu, bei 3 proc. su ūmia apatinių kvėpavimo takų infekcija sukelta vaikams. Nustatyta, kad yra pakankamai įrodymų leidžiančių teigti, kad oro tarša sukelia plaučių vėžį.¹⁵⁹

Ekspertinių tyrimų, aplinkos apsaugos srityje, reikšmė ir kylančios problemos priežastinio ryšio nustatymo kontekste. Priežastingumo grandinę neretai veikia ne viena, o kelios priežastys. Be to, priežastinis ryšys tokio pobūdžio bylose turi tęstinį pobūdį, taip pat dažnai neigiamų pasekmių sukėlimo priežastys gali būti kelios. Tas pats padariny sukeliamas pramonės objekto neteisėtos veiklos ir kitų kartu veikiančių veiksmų. Pavyzdžiui, gamtoje natūraliai egzistuojančioms medžiagoms sureagavus su pramonės objekto išmetamais teršalais, galimas naujos medžiagos susikūrimas, kuri yra pavojinga aplinkai ir gyviems organizmams.¹⁶⁰ Todėl visais atvejais būtina pasitelkti ekspertus. „Alytaus gaisro“ byloje J. C. pripažintas kaltu padarius nusikaltimą numatytą BK 270 str. 2 d., nes jis vienintelis priėmė sprendimus. Jis buvo davęs nurodymą padangas sandėliuoti C ir D patalpose. Šios bylos išskirtinumas pasireiškia tuo, kad padariniai kilo dėl kelių priežasčių. Tai pat teismas nustatė, kad J. C. žinojo, kad įmonės veikloje nustatomi aplinkosaugos pažeidimai bei galėjo ir turėjo numatyti, kad dėl netinkamo priešgaisrinės sistemos įrengimo ir atliekų kaupimo gali kilti gaisras. Taigi, ypatingai akcentuojamas kaltės nustatymas. „Teismas padarė išvadą, kad J. C., kaip UAB „Vivatrans“ ir UAB „Ekologistika“ direktoriaus, neveikimas t. y. reikalingos ir tinkamos priešgaisrinės sistemos neįrengimas, yra susijęs priežastiniu ryšiu su turto sunaikinimu ar sugadinimu.“¹⁶¹ Taigi, yra kelios galimos padarinių kilimo priežastys ir vėl pastebimas

¹⁵⁸ FAURE, Michael G. (2009). Environmental crimes. *Edward Elgar Publishing*, p. 325–327 [online]. https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal/72373588/faure_2009_environmental_crimes.pdf.

¹⁵⁹ World Health Organization (n.d.). *Air pollution* [online]. https://www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_2.

¹⁶⁰ ALI, Mahrus (2022). *Causation in Environmental Offense*. Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019). Atlantis Press, [online]. DOI: 10.2991/assehr.k.200529.243.

¹⁶¹ Lietuvos teismai (2025-05-27). *Alytaus gaisro byloje paskelbtas nuosprendis* [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-pranesimai-spaudai/alytaus-gaisro-byloje-paskelbtas-nuosprendis/12358>.

kaltės (direktoriaus neveikimas), kaip pagrindinio kriterijaus pagrindžiančio priežastinio ryšio egzistavimo faktą, atsiradimas. Formuliuotė netiesiogiai leidžia suprasti, kad analizuojama ne objektyvioji nusikaltimo pusė. Toliau pridedama, kad *„padangų laikymas patalpose D ir C, kuriose laikyti nebuvo galima, yra priežastiniame ryšyje su UAB „Gamybos parkas“ padaryta žala, nes tose patalpose nesandėliuojant padangų, gaisras į šias patalpas būtų neplitęs ir nebūtų padaryta didelė žala UAB „Gamybos parkas“ t. y. nebūtų sunaikintos patalpos.“* Tolesnė argumentacija labiau atitinka priežastinio ryšio esmę. Ikiteisminio tyrimo metu nustatyta, kad kaltinamasis 2014–2019 m. laikotarpiu daugiau nei tris kartus pažeidė aplinkos apsaugą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimus, atsižvelgiant į šią aplinkybę teismas padarė išvadą, kad aplinkos apsaugos pažeidimus J. C. darė sistemingai. Asmuo minėtose C ir D patalpose laikė naudoti netinkamas padangas neturėdamas tam leidimo. Be to, byloje buvo atskleistos sisteminės problemos aplinkos apsaugos srityje, kurias Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos apsaugos ministerijos pradėjo spręsti tik po rezonansinio įvykio, t. y. kilusio gaisro. Jokiuose atliekų tvarkymą reglamentuojančiuose teisės aktuose (įvykio dieną) nebuvo nustatyto reikalavimo, ribojančio iš atliekų pagamintų produktų laikymą ir privalomą realizavimą terminų. Didžiausias laikomas produkcijos kiekis taip pat nėra reglamentuotas. *„Galimybė ūkio subjektams riboti pagamintos produkcijos kiekį nėra numatyta teisės aktuose. <...> Teismas nustatė, kad tik bylą nagrinėjant teisme buvo priiminėjami teisės aktai, reglamentuojantys kaip aplinkos apsaugos departamento pareigūnai turėtų apskaičiuoti atliekų kiekius.<...> Teismas nustatė, kad kaltinime nurodytu laikotarpiu nebuvo tinkamai reglamentuotos tvarkos, pagal kurią būtų galimybė aplinkos apsaugos pareigūnams preliminariai nustatyti padangų atliekų kiekį, duoti nurodymus šalinti atliekas bei nebuvo nustatyta teisės aktais kada produkcija tampa atlieka.“*¹⁶² Taigi, pastebėtina, kad įstatyminė bazė aplinkos apsaugos srityje dar nėra pilnai susiformavusi. Be to, atkreipiamas dėmesys ir į klasikinę kaltės tapatinimo su priežastiniu ryšiu problemą, kuri egzistuoja ir konstatuojant nusikaltimus aplinkai. Kitoje byloje Nr. 2K-19/2014 teismas nustatė, kad *„pagal bylos medžiagą, E. K. nesiekė padaryti žalos, <...>“* todėl priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių nėra.¹⁶³ Taigi, kaip ir prieš tai minėtoje byloje Nr. 1A-17-493/2025 priežastinis ryšys neteisingai siejamas su subjektyviuoju požymiu – kalte.

¹⁶² Lietuvos teismai (2025-05-27). *Alytaus gaisro byloje paskelbtas nuosprendis* [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-pranesimai-spaudai/alytaus-gaisro-byloje-paskelbtas-nuosprendis/12358>.

¹⁶³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19/2014.

Pagrindinis aplinkos taršos ar bet kokios kitos žalos aplinkai nustatymo pagrindas yra mokslinių įrodymų pavertimas teisiniais įrodymais, t. y. jų įforminimas specialisto išvada arba ekspertizės aktu. Byloje Nr. 1-9-245/2021 nurodoma, kad „*Tarp kaltinamųjų D. J. ir V. D. nusikalstamų veiksmų ir kilusių pasekmių yra priežastinis ryšys, kadangi jie atliko šio nusikaltimo objektyviosios pusės veiksmus, o pasekmės neginčytinai nustatytos specialistų išvadomis ir kitais neaptartais įrodymais.*“¹⁶⁴ Aplinkos taršos atveju moksliniai įrodymai, atlieka labai svarbų vaidmenį, nes jie gali pagrįsti, kad žala aplinkai atsirado dėl asmens arba įmonės veiksmų. Būtinybė įrodyti kilusius arba galinčius kilti padarinius yra problemiška, kai ji taikoma aplinkos apsaugos pažeidimams. Pagal bendrą taisyklę, jeigu aplinkos kokybės standartai viršijami (pvz. nustatomas per didelis tam tikros medžiagos kiekis gamtoje, kuri dėl esamo perviršiaus gali sukelti neigiamą poveikį gamtai ar gyvūnijai), atsiranda aplinkos tarša. Tai yra laikoma biologinių, cheminių ar fizinių aplinkos savybių pokyčių riba, kurios aplinka negali neutralizuoti ir toleruoti. Konkretūs aplinkos nuostoliai yra grėsmė klimato pokyčiams, visuotiniam atšilimui, rūšių išnykimui, ekosistemų pažeidimui ir degradacijai, aplinkos taršai ir gyvūnų žuvimui. Peržengus tam tikras ribas aplinkai padaryta žala negali būti atkurta net naudojant sudėtingas technologijas. Taigi, kai tarša yra pažeidžiama gamtinė aplinka, ją yra sunku arba net neįmanoma atkurti.¹⁶⁵ Asmenys, dėl kurių veiksmų į aplinką paskleidžiamos B3 atliekos (daugiausiai jose yra organinių medžiagų, tačiau gali būti aptinkama ir metalų, bei neorganinių sudedamųjų dalių), o tai sukelia aplinkos taršą, vis dar laikomi nusikalstamais, net jei šie asmenys turi vyriausybės išduotą leidimą. Be to, šis veiksmas vis dar laikomas nusikaltimu, net jei aplinkos tarša atsiranda vėliau.¹⁶⁶ Gali skirtis nusikalstamos veikos padarymo vieta ir kilusių padarinių vieta. Pavojaingos ir toksiškos medžiagos, nesilaikant saugos procedūrų ir procesų, susijusių su aplinka, pasklinda ore ir didina kvėpavimo takų ligų paplitimą bei mažina bendrą Žemės atmosferos kokybę.

Mokslininkų nuomone būtinas priežastinio ryšio nustatymo tobulinimas, sietinas su siekiu užkirsti kelią tolesnei žalai aplinkai. Tvirtinama, kad jo taikymas turi atitikti keletą reikalavimų. Tikslumas prognozuojant žalą aplinkai turi būti didesnis nei 95 %, žinoma, pagrįstas moksliniais įrodymais, gautais laboratorinių tyrimų būdu. Jei prognozė ar nustatytas įvertis yra mažesnis nei 95 %, priežastinis ryšys nėra galimas. Pabrėžiama, kad

¹⁶⁴ Kauno apygardos teismo 2021 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-9-245/2021.

¹⁶⁵ ALI, Mahrus (2022). *Causation in Environmental Offense*. Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019). Atlantis Press, p. 1–4 [online]. DOI: 10.2991/assehr.k.200529.243.

¹⁶⁶ Europos Sąjungos 2005 m. spalio 25 d oficialus leidinys C 272 E/123 [interaktyvus]. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d9fb4c30-b5e8-45bf-8ec8-e3583fdae4a6.0012.02/DOC_41&format=PDF.

ekspertiniai tyrimai turi būti paskiriami atlikti asmenims turintiems nebejotiną kompetenciją ir patirtį.¹⁶⁷ Nusikaltimai aplinkos apsaugai reikalauja mokslinio supratimo ir juos nėra lengva taikyti. Taip pat dažnai trūksta šios srities ekspertų ir tinkamos įrangos.

Dažniausiai baudžiamoji atsakomybė kyla kai padarytos nusikalstamos veikos akivaizdumas negali būti nuginčytas, todėl gynyba remiasi į priežastinio ryšio nustatymo problemas. Dėl šios priežasties aplinkos apsaugos bylose, kaltinamajam inkriminavus BK 270 straipsnį, netinkamas priežastinio ryšio nustatymas, yra vienas iš pagrindinių gynybos argumentų. Aplinkos tarša yra neregimas, tęstinis veiksmas, kurį įtakoja daugybė kompleksinių veiksnių. Netgi ekspertiniais tyrimais įvertinus ir nustatčius ekologinės ar cheminės būklės pablogėjimą, ginčijama juridinio asmens veiklos įtaka aplinko taršai, argumentuojant, kad nėra įvertinama, ar šį pablogėjimą lėmė būtent įmonės galima tarša, t. y. nenustatytas priežastinis ryšys.¹⁶⁸ Padariniai – žala, nustatomi specialių tyrimų metu, t. y. paskyrus ekspertinį tyrimą ir įforminus rezultatus specialistų išvadomis. Tokiu būdu nustatomas pavojingų teršalų kiekis. Be ekspertinių išvadų priežastinio ryšio nebūtų įmanoma nustatyti. Tačiau jokia ekspertinė išvada dar negali nustatyti tikslios gamtai padarytos žalos. Pavyzdžiui, byloje Nr. 2K-87-303/2023 buvo nustatytas viršijantis normą chromo kiekis grunto krūvose, esančiose juridinio asmens veiklos teritorijoje. Gynybinė pozicija paremta tuo, kad teismai netinkamai nustatė priežastinį ryšį, nes neįmanoma išskirti, kokia dalimi aplinka užteršta ir kad būtent įmonės veiksmai galėjo turėti reikšmės bei akcentuojamas istorinės taršos buvimas, t. y. kaltinamųjų teigimu nesukelti inkriminuoti padariniai. Visgi teismas byloje akcentavo, kad nuteistieji netinkamai supranta BK 270 str. numatytus padarinius ir pažymėjo, kad vien chromo išmetimas į aplinką, nesukeliant žalingų padarinių aplinkai neužtrauktų baudžiamosios atsakomybės. Kasacinis teismas nurodė, kad kaltinamieji sistemingai pažeisdami teisės aktų reikalavimus į aplinką išmetė 4,808 tonas chromo, kuris dėl savo toksiškų savybių gali sukelti žmogaus kvėpavimo takų, širdies ir kraujagyslių sistemos sutrikimus, alergines reakcijas ir patekęs į paviršinius vandenį yra pavojingas vandenyje gyvenantiems organizmams. Atsižvelgiant į tai, kad užterštumo rodikliai palaipsniui didėjo ir viršijo leistinas ribas dešimtis ir galiausiai šimtus kartų ir, kad be žmogaus pagalbos gamta negali neutralizuoti chromo, teisėjų kolegija

¹⁶⁷ ALI, Mahrus (2022). *Causation in Environmental Offense*. Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019). Atlantis Press, p. 1–4 [online]. DOI: 10.2991/assehr.k.200529.243.

¹⁶⁸ Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-49-658/2022, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

neturėjo pagrindo abejoti priežastinio ryšio tarp nusikalstamų veiksmų ir kilusių padarinių egzistavimu.¹⁶⁹

Kitoje byloje Kauno apygardos teismo byloje Nr. 1A-230-317/2019, K. B. buvo nuteistas pagal BK 270 str. 2 d., nes savavališkai, neturėdamas išduoto leidimo valstybės saugomoje teritorijoje vykdė miško kirtimo darbus, pasitelkdamas kitus asmenis. Kaltinamasis pateikdamas skundą nurodė, kad nėra aišku, kokia tūrio nustatymo metodika buvo naudojama nustatant nusikalstamą veiką ir kad nebuvo kelmų ar nukirstų medžių, kurie patvirtintų miškų kirtimo darbų vykdymą. Nebuvo įvertintos pušies savybės ir nenufotografuoti kelmai. Teisėjų kolegija byloje nesutiko su minėtais argumentais ir konstatavo, kad *„byloje surinktų įrodymų visuma patvirtina, jog iškirstos medienos kiekis buvo nustatomas specialisto, turinčio žinių apie tokius skaičiavimus ir juos jis atliko naudodant specialias, teisės aktuose įtvirtintas metodikas.“*¹⁷⁰ Taip pat teismas pažymėjo, kad nėra objektyvaus pagrindo manyti, kad ekspertas buvo šališkas, neobjektyvus ar matavimus atliko netiksliai, todėl kaltinamojo abejonės tyrimų teisingumu vertintinos, kaip prielaidos pagrįstos subjektyvia nuomone išreiškiant nepasitenkinimą pateiktais rezultatais. Priežastinį ryšį byloje padėjo nustatyti ekspertinės žinios, kurios ne tik suteikė reikšmingą pagalbą nustatant nusikalstamos veikos faktą, bet ir turėjo svarbią įtaką pateikiant atsiliepimą į apeliacinį skundą. Be ekspertinių tyrimų kaltinamajam kilusių abejonių nebūtų įmanoma pašalinti, kaip ir nustatyti faktinio priežastinio ryšio byloje.

Pabrėžiama, kad nustatant priežastinį ryšį būtina vadovautis keliomis įrodymų rūšimis. *„Tarp didelės žalos ar sunkių padarinių aplinkai ir aplinkos apsaugos arba išteklių naudojimo įstatymo pažeidimo turi būti nustatytas priežastinis ryšys. Išvada dėl to turi būti daroma ne paviene įrodymų rūšimi, kaip nurodo kasatoriai, bet byloje surinktų ir teismo įrodymais pripažintų įrodymų visuma.“*¹⁷¹ Neturi būti suteikta pirmenybė jokiems baudžiamosios bylos duomenims. Šioje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje, Nr. 2K-169-689/2018, kaltinamieji buvo nuteisti nustačius, kad buvo padaryta didelė žala aplinkai, atliekos buvo pilamos ne tam pritaikytose vietose, o iškasant duobes ir jose supilant atliekas bei užstumiant natūraliu gruntu. Nusikalstamos veikos požymiai buvo nustatyti remiantis vaizdine medžiaga, rašytiniais įrodymais ir liudytojų parodymais. Nors teismų praktikoje pabrėžiama, kad teismai nustatydami priežastinį ryšį aplinkos pasaugos bylose privalo nustatyti įrodymų visumą, praktiškai esminę įtaką turi ekspertinė išvada.

¹⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.

¹⁷⁰ Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-230-317/2019.

¹⁷¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.

Priežastinio ryšio nustatymo aplinkos apsaugos bylose bendrininkavimo problematika. Byloje Nr. 1A-367-843/2025 nustatyta, kad D. J. ir V. D. veikdami bendrininkų grupe pažeidė teisės aktų reikalavimus pildami ant grunto skystas, pavojingas atliekas žemės sklype, kuris priklauso Lietuvos valstybei. Pirmosios instancijos teismas konstatavo priežastinį ryšį tarp veikos ir kilusių padarinių. Apeliacinės instancijos teismas atkreipė dėmesį, kad prašoma priteisti žala priežastiniu ryšiu susijusi su kaltinamųjų neteisėtais veiksmais nustatyta netinkamai. *„Byloje nustatyta, kad D. J. ir V. D. veikė skirtingais laikotarpiais, tačiau nenustatyta, kokie tikslūs atliekų kiekiai buvo pašalinti skirtingais laikotarpiais, kokį tiksliai kiekį atliekų ant grunto pašalino D. J., veikdamas vienas, kai V. D. dar nedirbo UAB „J.“, ir koks tiksliai kiekis buvo pašalintas D. J. ir V. D. veikiant kartu. Teisėjų kolegija nurodė, kad iš byloje pareikštų ieškinių negalima nuspręsti, kokia konkrečiai civilinių ieškovų prašoma priteisti žala aplinkai ir turtiniai nuostoliai, t. y. kokia prašoma priteisti turtinė žala yra priežastiniu ryšiu susijusi su nuteistųjų D. J. ir V. D. kartu padarytais nusikalstamais veiksmais ir kokia – vien tik su nuteistojo D. J. padarytais nusikalstamais veiksmais.“*¹⁷² Dėl nusikaltimo specifikos sudėtinga tiksliai nustatyti kokių mastu kiekvienas iš bendrininkų prisidėjo prie nusikalstamų padarinių kilimo, tačiau pagal bendrą taisyklę būtina tai įrodyti.

Taigi, aplinka, vertinant BK 270 str. prasme, neprivalo būti užteršta iškart po nusikalstamos veikos padarymo, pakanka nustatyti, kad ateityje yra reali žalos aplinkai kilimo grėsmė, tačiau praktikoje šio požymio inkriminavimas yra probleminis. Galimos grėsmės nustatymas turi būti pagrįstas moksliniais įrodymais. Priežastinio ryšio nustatymo problemos aplinkos apsaugos bylose sietinos su ilga padarinių atsiradimo trukme, aiškumo trūkumu vertinant galimą grėsmę aplinkai ir ekspertinių tyrimų pajėgumu nustatyti tik tam tikros medžiagos paviršį gamtoje. Pastebima, kad teismai pagal nusistovėjusią teismų praktiką turėtų vertinti įrodymų visumą nustatant priežastinį ryšį byloje, bet praktikoje aplinkos apsaugos pažeidimai nustatomi ir priežastinis ryšys byloje konstatuojamas, tik tuo atveju, kai tai patvirtina ekspertinė išvada, nors nusikaltimų žmogaus gyvybei ir eismo įvykių bylose teismai neretai konstatuoja aplinkybes, kurių ekspertams nepavyko tiksliai nustatyti.

¹⁷² Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-367-843/2025.

IŠVADOS

1. Priežastinio ryšio nustatymo, remiantis subjektyviuoju požymiu – kalte, problemos šaknys kyla iš filosofinės priežastingumo sampratos, nes daugelyje filosofinių idėjų priežastiniai ryšiai aiškinami kaip kylantys dėl tikslo, o ne dėl priežasties. Praktiškai visi filosofai sutinka, kad gyvenime egzistuoja įvykiai ar reiškiniai, kurių negalima iki galo paaiškinti bei nustatyti priežastinių ryšių tarp jų. Tą pačią problemą galima įžvelgti ir teisėje nagrinėjant bylas.

2. Priežastinio ryšio reikšmė baudžiamojoje teisėje pasireiškia tuo, kad priežastingumas leidžia nustatyti, ar tarp asmens veikos ir atsiradusių padarinių egzistuoja pakankamas ryšys, sudarantis pagrindą baudžiamajai atsakomybei kilti. Priežastinio ryšio nustatymas ypač aktualus situacijose, kai žalingi padariniai yra kelių veiksmų pasekmė, ir būtina identifikuoti, kuris iš jų turėjo lemiamą reikšmę šių padarinių atsiradimui. Dėl subjektyvaus bylos aplinkybių vertinimo bei dažnai neišsamių ar prieštaringų įrodymų, teismų praktikoje priežastinio ryšio nutraukimo, įsiterpus kitoms aplinkybėms, neretai priimami nevienodi, o kartais ir tarpusavyje prieštaraujantys sprendimai. Faktinis priežastinis ryšys reikalauja mechaninio priežasties ir pasekmės supratimo, kuris negali būti pasiektas remiantis tik sveiku protu, todėl kritika, kad teismai nustatydami priežastinį ryšį per daug vadovaujasi ekspertinėmis išvadomis yra nepagrįsta. Literatūroje nepateikiamas nei vienas testas padedantis nustatyti teisinį priežastinį ryšį, o faktinio priežastinio ryšio nustatymo metodikos yra per daug supaprastintos, kad būtų objektyviai naudingos sudėtingų bylų kontekste.

3. Nusikalstamų veikų žmogaus gyvybei bylose problematika yra susijusi su į priežastinį ryšį įsiterpiančiais veiksniais. Nors pagal bendrą taisyklę gydymo įstaigų klaidos gydant asmenis nukentėjusius nuo nusikalstamų veikų nenutraukia priežastinio ryšio grandinės, vis dėlto pasitaiko atvejų, kai netinkamas asmens gydymas traktuojamas kaip *novus actus interveniens*, jeigu nukentėjusiojo patirti sužalojimai yra beveik sugiję ir paskiriamas netinkamas gydymas. Pastebima subjektyvaus nusikalstamos veikos požymio (kaltės) susiejimas su priežastiniu ryšiu. Kritikuotinos situacijos kai teismai nustato aplinkybes remdamiesi logine įvykių seka ir kitomis įrodymų rūšimis, nors ekspertine išvada rezultatas nebuvo pasiektas arba ji yra tik tikėtino pobūdžio.

4. Eismo saugos taisyklių pažeidimų bylose pastebima, kad situacijose kai ekspertiniais tyrimais nepavyksta pasiekti objektyvios tiesos, teismai yra linkę nustatyti trūkstamas aplinkybes remiantis vidiniu įsitikinimu ir kitais byloje surinktais įrodymais, kurių patikimumu yra pagrindo abejoti, tačiau nėra linkę nukrypti nuo ekspertinių išvadų

„gairių“, todėl susidaro pagrįstas įtarimas, kad sprendimai pritaikyti prie ekspertinių išvadų, kurios nebuvo visiškai tikslios. Atkreipiamas dėmesys į problemą, kad situacijose kai kelių eismo taisyklės pažeidžia keli eismo dalyviai, teismai ne visais atvejais objektyviai įvertina kiekvieno asmens įtaką eismo įvykio kilimui, dažniausiai daugiau dėmesio skiriama tik vieno asmens veiksmų analizei. Nustatant, ar eismo įvykis turėjo įtakos psichikos sveikatos sutrikdymui, teismai turėtų skirti ypatingą dėmesį eksperto išvadoms, nes faktinio priežastinio ryšio šio pobūdžio bylose neįmanoma nustatyti. Deja, praktikoje pastebima, kad teismai yra linkę nesivadovauti specialiomis žiniomis ir priežastinių ryšių tarp veikos ir padarinių (atsiradusio psichikos sveikatos sutrikimo) aiškinti logine įvykių seka ir asmens įtraukimu į įvykį. Pastebima, kad priežastinio ryšio nustatymo argumentacija tam tikrais atvejais remiasi į bylose nustatytus subjektyviuosius nusikalstamos veikos požymius – kaltę.

5. Aplinkos apsaugos taisyklių pažeidimų bylose žalingi padariniai aplinkai atsiranda po ilgesnio laiko tarpo nuo nusikalstamos veikos padarymo, todėl priežastinio ryšio nustatymas šio pobūdžio bylose yra apsunkintas. Objektyvusis požymis tapatinamas su kalte. Nors BK 270 str. nusikaltimo sudėtis yra materiali, bet baudžiamoji atsakomybė gali kilti kai nustatoma reali padarinių kilimo grėsmė. Vis dėlto, pastebima, kad teismų praktikoje kyla sunkumų įrodinėjant šį faktą ir įprastai inkriminuojant šią aplinkybę sprendimai yra užginčijami. Faktinis priežastinis ryšys nustatomas pasitelkiant ekspertinius tyrimus, dažniausiai problemų nekyla, nebent veika yra atliekama bendrininkaujant ir kyla būtinybė nustatyti kokia dalimi kiekvienas kaltinamasis prisidėjo prie žalingų padarinių kilimo. Aplinkos apsaugos bylose teismai konstatuoja priežastinio ryšio egzistavimą tik tada, kai ekspertinės išvados patvirtina aplinkai padarytą žalą, priešinga situacija nusikaltimų žmogaus gyvybei ir eismo saugos taisyklių pažeidimų bylose, kuriose teismai neretai nugrinčia ekspertines išvadas ar net nustato aplinkybes remdamasi kitais įrodymų šaltiniais, jeigu ekspertams nepavyko jų tiksliai nustatyti.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*, 2000, 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. liepos 16 d. nutarimas Nr. 768 „Dėl Kelių eismo taisyklių patvirtinimo“. TAR, 2008, 88-3530.

Specialioji literatūra

Lietuvių kalba

1. ARLAUSKAS, Saulius; ASTRA, Liliana; AUGUSTINAITIS, Arūnas ir kt. (2011). *Iracionalumas ir mokslinio pažinimo ribos*. Monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus].
<https://cris.mruni.eu/cris/entities/publication/abce2d4d-0a82-4346-8a24-ea2277d3ba6f>.
2. BARZDAITIS, Juozas (1960). XIX a. pabaigos ir XX a. pradžios Lietuvos ateistai apie gnoseologines religijos ištakas. *Problemos*, 1, 25–52.
3. Europos Sąjungos 2005 m. spalio 25 d. oficialus leidinys C 272 E/123 [interaktyvus]. https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:d9fb4c30-b5e8-45bf-8ec8-e3583fdae4a6.0012.02/DOC_41&format=PDF.
4. GRUODYTĖ, Edita; FEDOSIUKAS, Olegas; GUTAUSKAS Aurelijus ir kt. (2022). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Specialioji dalis. Antroji knyga. Vytauto Didžiojo universiteto vadovėlis. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas.
5. JUODAITIENĖ-GRANSKIENĖ, Gabrielė ir MALEVSKI, Henryk (2022). *Kriminalistika ir teismo ekspertologija: mokslas, studijos, praktika : recenzuojamų mokslinių straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos teismo ekspertizės centras, Lietuvos kriminalistų draugija, Mykolo Romerio universitetas [interaktyvus].
<https://cris.mruni.eu/server/api/core/bitstreams/937ea8f2-d7bf-4ad3-931e-68e2070bea71/content>.
6. KURAPKA, Vidmantas Egidijus ir MATULIENĖ, Snieguolė (2012). *Kriminalistika: teorija ir technika*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
7. *Lietuvių kalbos žodynas* (2018). Vilnius: Lietuvių kalbos institutas [interaktyvus].
<http://www.lkz.lt/?zodis=prie%C5%BEastingumas&id=22267140000>.
8. MATULAITIS, Stasys (1932). *Religija ir jos socialinė reikšmė*. Vilnius: Laisvės spauda.

9. MILINIS, Albertas; GRUODYTĖ, Edita; GUTAUSKAS, Aurelijus ir kt. (2021). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Vytauto Didžiojo universitetas.
10. NEKRAŠAS, Evaldas (1993). *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras [interaktyvus].
https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/katedros/filosofijos/Mickevi%C4%8Dius/Evaldas_Nekrasas_-_Filosofijos_Ivadas_lt.pdf.
11. PAKŠTAITIS, Laurynas (2024). *Nusikalstamų veikų kvalifikavimas: baudžiamojo įstatymo taikymo teorija ir praktinės gairės*. Mykolo Romerio universiteto vadovėlis. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
12. PIESLIAKAS, Vytautas (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 85(7), 7–15.
13. ŠVEDAS, Gintaras; ABRAMAVIČIUS, Armanas; PRAPIESTIS, Jonas ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Pirmoji knyga*. Vilnius: Vilniaus universitetas.
14. *Tarptautinių žodžių žodynas* (1985) [interaktyvus].
<https://www.zodynas.lt/tarptautinis-zodziu-zodynas/F/finalizmas>.
15. URBŠYTĖ, Ugnė (2019). Vieno smūgio doktrina teismų praktikoje. *Teisės apžvalga*, 2(20), 167–183.
16. ŽALNIERIŪNAS, Linas (2016). Priežastinio ryšio genezė ir evoliucija filosofijos ir baudžiamosios teisės šaltiniuose. *Jurisprudencija*, 23(2), 269–293.
17. ŽALNIERIŪNAS, Linas (2018). Adekvataus priežastinio ryšio teorija ir jos atribojimo nuo kaltės problema. *Jurisprudencija*, 25(1), 172–203.
18. ŽALNIERIŪNAS, Linas (2021). *Priežastinis ryšys ir jo nustatymas baudžiamojoje teisėje*. Daktaro disertacija, Socialiniai mokslai, Teisė (S 001), Mykolo Romerio universitetas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.

Specialioji literatūra

Anglų kalba

1. ADLER, Robert W. and LORD, Charles (1990). Environmental crimes: Raising the stakes. *Geo. Wash. L. Rev.*, 59, 781–842 [online].
https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1690717.

2. ALI, Mahrus (2022). *Causation in Environmental Offense*. Borobudur International Symposium on Humanities, Economics and Social Sciences (BIS-HESS 2019). Atlantis Press, [online]. DOI: 10.2991/assehr.k.200529.243.
3. BANSAL, Daniel James (2020). *Causation in criminal law*. Doctoral dissertation. University of Birmingham [online].
<https://etheses.bham.ac.uk/id/eprint/11085/1/Bansal2020PhD.pdf>.
4. BEEBEE, Helen (2006). *Hume on causation*. London: Routledge.
5. BRIEN, James (2013). The role of causation in history. *History in the Making*, 2(1), 72–81 [online]. <https://whpsu.com/154/materials/154topic01reading1.pdf>.
6. FAURE, Michael G. (2009). Environmental crimes. *Edward Elgar Publishing*, 320– 345 [online].
https://cris.maastrichtuniversity.nl/ws/portalfiles/portal/72373588/faure_2009_environmental_crimes.pdf.
7. KERR, Margaret H.; FORSYTH, Richard D.; PLYLEY, Michael J. (1992). Cold Water and Hot Iron: Trial by Ordeal in England. *The Journal of Interdisciplinary History* 22(4), 573-595 [online]. <https://www.jstor.org/stable/205237>.
8. KRUSE, Corinna. (2015). *The social life of forensic evidence*. Los Angeles: University of California Press [online].
https://books.google.lt/books?hl=lt&lr=&id=rZMkDQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PR7&dq=Corinna+Kruse,+The+social+life+of+forensic+evidence,+&ots=KNnxU2rEvv&sig=HtbgogvNinU3hNHQc4lPCo05hnM&redir_esc=y#v=onepage&q=Corinna%20Kruse%2C%20The%20social%20life%20of%20forensic%20evidence%2C&f=false.
9. LE POIDEVIN, Robin (1991). *Causation and Simultaneity*. London: Palgrave Macmillan UK.
10. MANSFIELD, John H. (1963). Hart and Honore, causation in the law-A comment. *Vand. L. Rev.*, 17, 487–495 [online].
<https://scholarship.law.vanderbilt.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3749&context=vlr>.
11. PRICE, Huw and CORRY, Richard (2007). *Causation, physics, and the constitution of reality: Russell's republic revisited*. Oxford: Clarendon Press [online]. <https://global.oup.com/academic/product/causation-physics-and-the-constitution-of-reality-9780199278183?cc=lt&lang=en&>.

12. RAMSLAND, Katherine (2017). *The Psychology of Death Investigations: Behavioral Analysis for Psychological Autopsy and Criminal Profiling*. Florida: CRC Press [online].
<https://www.taylorfrancis.com/books/mono/10.1201/9781315186597/psychology-death-investigations-katherine-ramsland>.
13. ROCCA, Della Michael (2008). *Spinoza*. London: Routledge.
14. RYU, Paul K. (1957). Causation in criminal law. *U. Pa. L. Rev.*, 106, 773–805 [online]. <https://scispace.com/pdf/causation-in-criminal-law-1y0x1s0tdd.pdf>.
15. SINNOTT-ARMSTRONG, Walter (2021). Contrastive mental causation. *Synthese*, 198(Suppl 3), 861-883 [online]. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11229-019-02506-0>.
16. SWINBURNE, Richard (1997). The irreducibility of causation. *Dialectica*, 51(1), 79–92 [online]. <https://www.jstor.org/stable/42970707?seq=1>.
17. UHLMANN, David M. (2009). Environmental crime comes of age: The evolution of criminal enforcement in the environmental regulatory scheme. *Utah L. Rev.* 1223–1252 [online]. <https://share.google/KXmuXtsSsTmZPiims>.

Internetiniai šaltiniai

1. Visuotinė lietuvių enciklopedija (2025). *Determinizmas* [interaktyvus]. <https://www.vle.lt/straipsnis/determinizmas/>.
2. Legal Glossary (2024). *The intricacies and implications of causation in law* [online]. <https://www.thewilsonpc.com/glossary/what-is-causation-in-law/>.
3. Oxford Reference (n.d.). *Causation* [online]. <https://www.oxfordreference.com/display/10.1093/oi/authority.20110803095555965>.
4. World Health Organization (n.d.). *Air pollution* [online]. https://www.who.int/health-topics/air-pollution#tab=tab_2.
5. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2023-02-02). *Mental Causation* [online]. <https://plato.stanford.edu/entries/mental-causation/>.
6. Stanford Encyclopedia of Philosophy (2023-03-07). *Aristotle on Causality* [online]. <https://plato.stanford.edu/entries/aristotle-causality/>.
7. Lietuvos Aukščiausiasis teismas (2023-04). *Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikos apžvalga* [interaktyvus]. https://www.lat.lt/data/public/uploads/2023/06/lat_aktuali_praktika_balandis_2023.pdf.

8. Lietuvos teismo ekspertizės centras (2025-04-02). *Metodinės rekomendacijos ekspertinių tyrimų užsakovams* [interaktyvus]. <https://ltec.lrv.lt/lt/metodines-rekomendacijos-ekspertiniu-tyrimu-uzsakovams/>.
9. Lietuvos teismai (2025-05-27). *Alytaus gaisro byloje paskelbtas nuosprendis* [interaktyvus]. <https://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-pranesimai-spaudai/alytaus-gaisro-byloje-paskelbtas-nuosprendis/12358>.

Teismų praktika

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. balandžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-127/2010.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. balandžio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-160/2014.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-368-511/2015.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. balandžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-511/2017.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. gruodžio 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-615/2005.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2005 m. sausio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-2/2005.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2006 m. gruodžio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-675/2006.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-195/2007.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. sausio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19/2007.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2007 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-132/2007.
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008 m. vasario 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-38/2008.
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. balandžio 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158/2009.
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. lapkričio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-342/2009.

14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2009 m. spalio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-247/2009.
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. gegužės 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-120/2010.
16. Lietuvos Aukščiausiojo teismo 2010 m. vasario 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169/2010.
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-52/2010.
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. birželio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-47/2011.
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-578/2011.
20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-381/2011.
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2012 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-31/2012.
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. sausio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-49/2013.
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. spalio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-415/2013.
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. gruodžio 9 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-512/2014.
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. sausio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-96/2014.
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2014 m. vasario 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-19/2014.
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. balandžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-228-303/2015.
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gegužės 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-292-489/2015.
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-155-693/2015.
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-157-895/2016.

31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-193-895/2016.
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. spalio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-322-511/2016.
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-126-693/2017.
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-390-1073/2017.
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-35-895/2017.
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018.
37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-1-693/2018.
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. lapkričio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-333-693/2018.
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-206-303/2019.
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. sausio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-74-788/2019.
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-26-648/2019.
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-99-628/2020.
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-37-788/2020.
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-628/2020.
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-196-303/2022.
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-87-303/2023.
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2024 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-17-489/2024.

48. Lietuvos apeliacinio teismo 2025 m. spalio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-367-843/2025.
49. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-58-387/2020.
50. Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. kovo 6 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-129-616/2020.
51. Lietuvos apeliacinio teismo 2022 m. vasario 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-49-658/2022.
52. Kauno apygardos teismo 2008 m. rugpjūčio 18 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-219-317/2008.
53. Kauno apygardos teismo 2019 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-230-317/2019.
54. Kauno apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-21-383/2020.
55. Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-131-530/2020.
56. Kauno apygardos teismo 2020 m. vasario 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-14-478/2020.
57. Kauno apygardos teismo 2021 m. birželio 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-9-245/2021.
58. Kauno apygardos teismo 2023 m. gegužės 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-212-317/2023.
59. Klaipėdos apygardos teismo 2008 m. liepos 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-140-557/2008.
60. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 12 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-49-651/2020.
61. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. kovo 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-59-651/2020.
62. Klaipėdos apygardos teismo 2020 m. sausio 30 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-2-417/2020.
63. Panevėžio apygardos teismo 2014 m. kovo 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-16-366-2014.
64. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. kovo 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-24-316/2020.

65. Šiaulių apygardos teismo 2020 m. vasario 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-81-875/2020.
66. Vilniaus apygardos teismo 2018 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1S-172-626/2018.
67. Alytaus apylinkės teismo 2020 m. sausio 22 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-84-791/2020.
68. Alytaus apylinkės teismo 2020 m. vasario 28 d. baudžiamasis įsakymas baudžiamojoje byloje Nr. E1-332-939/2020.
69. Kauno apylinkės teismo 2020 m. sausio 20 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-215-598/2020.
70. Klaipėdos apylinkės teismo 2020 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-83-903/2020.
71. Utenos apylinkės teismo 2020 m. kovo 2 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-32-913/2020.
72. Vilniaus apylinkės teismo 2018 m. vasario 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1-128-1053/2018.

Užsienio šalių teismų praktika

1. *Cook v. Lewis* [1951] SCR 830, Supreme Court.
2. *R v Blaue* [1975] 1 WLR 1411, Court of Appeal.
3. *R v Jordan* [1956] N.E. L. Rev. 147, Court of Appeal.
4. *R v Kennedy* [2007] UKHL 38, Court of Appeal.
5. *R v Roberts* [1971] 1 SCR 22, Supreme Court.
6. *R v Smith* [1959] 2 QB 35, Court of Appeal.
7. *R v Wallance* [2018] EWCA Crim 690, Court of Appeal.
8. *R v White* [1910] 2 KB 124 CA, Supreme Court.
9. *R v Williams & Davis* [1992] Crim LR 198, Court of Appeal.
10. *Rex v. Saunders* [1573] 2 Plowd 473, Supreme Court.

SANTRAUKA

Priežastinis ryšys teismų praktikoje

Enrika Lubaitė

Magistro darbe nagrinėjamos nusikaltimų žmogaus gyvybei, aplinkos apsaugos ir eismo įvykių bylose kylančios priežastinio ryšio nustatymo problemos. Pirmoje darbo dalyje nagrinėti teoriniai priežastinio ryšio aspektai – samprata, reikšmė, sąsajos su kitomis mokslo disciplinomis, priežastingumo ir priežastinio ryšio sąsajos, priežastinio ryšio rūšys bei teorijos. Nustatyta, jog baudžiamojoje teisėje nustatomas priežastinio ryšio esminės idėjos ir problemos yra nagrinėtos filosofijos mokslo šaltiniuose. Filosofai šiam ryšiui suteikė „priežastingumo“ terminą, tačiau aiškiai iškeliami priežastingumą įsiterpiančių nenumatytų aplinkybių problematika, dėl kurių sudėtinga arba neįmanoma nustatyti priežasties ir pasekmės. Ši problema pastebima ir nagrinėjant priežastinį ryšį baudžiamosios teisės moksle. Manytina, kad objektyvaus priežastinio ryšio požymio klaidingas sugretinimas su subjektyviuoju požymiu – kalte, atsirado iš filosofinių priežastingumo idėjų, kurios iš tiesų padėjo pagrindus teisėje žinomoms priežastinio ryšio teorijoms. Antrojoje baigiamojo darbo dalyje nagrinėti, su priežastiniu ryšiu susiję, probleminiai aspektai atskirų kategorijų bylose. Nustatyta, kad nusikaltimų žmogaus gyvybei, kelių eismo taisyklių ir aplinkos apsaugos pažeidimų bylose egzistuoja priežastinio ryšio nustatymo, remiantis subjektyviuoju nusikaltimo sudėties požymiu – kalte, problema. Išskirtiniais atvejais kai ekspertinės išvados negali pateikti vienareikšmiško atsakymo, tik gamtos apsaugos bylose priežastinis ryšys nėra konstatuojamas ir nurodoma, jog nėra nusikaltimo sudėties. Tačiau jeigu tokia pati situacija susiklosto nusikaltimų eismo saugumui kontekste, teismai yra linkę „pakoreguoti“ ekspertinių tyrimų trūkumus, remiantis logine įvykių seka ir kitais byloje surinktais įrodymais, kas leidžia abejoti išvadų teisingumu, nes faktinis priežastinis ryšys reikalauja mechaninio, patikimais moksliniais įrodymais pagrįsto priežasties ir pasekmės supratimo. Nusikaltimų žmogaus gyvybei bylose ekspertinių išvadų trūkumai kompensuojami tokiu pačiu principu. Taip pat pastebima problema, kad kai į priežastinį ryšį įsiterpia kitos aplinkybės nei ekspertinės išvados, nei priežastinio ryšio nustatymo testai nepadaeda pasiekti aiškumo bylose. Pažymėtina, kad rekomenduojami testai yra per daug paprasti ir primityvūs, kad iš tiesų galėtų padėti išspręsti teismų praktikoje kylančias problemas sudėtingose, gyvenimiškose situacijose.

SUMMARY

Causation in Court Jurisprudence

Enrika Lubaitė

This master's thesis examines the problems of establishing causality in cases involving crimes against human life, environmental protection, and traffic accidents. The first part of the thesis examines the theoretical aspects of causal connection – its concept, significance, links with other scientific disciplines, links between causality and causal connection, types of causal connection, and theories. It has been established that the fundamental ideas and problems of causal connection in criminal law are examined in philosophical sources. Philosophers have given this relationship the term "causality," but they clearly raise the issue of unforeseen circumstances that interfere with causality, making it difficult or impossible to establish cause and effect. This problem is also noticeable when examining the causal relationship in criminal law. It is believed that the erroneous juxtaposition of the objective feature of causality with the subjective feature of guilt arose from philosophical ideas of causality, which in fact laid the foundations for the theories of causality known in law. The second part of the thesis examines problematic aspects related to causation in specific categories of cases. It has been established that in cases involving crimes against human life, traffic violations, and environmental protection violations, there is a problem in establishing a causal link based on the subjective elements of a crime, such as guilt. In exceptional cases where expert conclusions cannot provide an unambiguous answer, only in environmental protection cases is causation not established and it is stated that there is no crime. However, if the same situation arises in the context of traffic safety crimes, courts tend to "correct" the shortcomings of expert investigations based on the logical sequence of events and other evidence gathered in the case, which casts doubt on the accuracy of the conclusions, since the actual causal link requires a mechanical understanding of cause and effect based on reliable scientific evidence. In cases involving crimes against human life, the shortcomings of expert conclusions are compensated for by the same principle. There is also a problem that when circumstances other than expert conclusions interfere with the causal link, neither the tests for establishing a causal link nor the tests for establishing a causal link help to achieve clarity in cases. It should be noted that the recommended tests are too simple and primitive to actually help solve the problems that arise in court practice in complex, real-life situations.